

PAGINI LITERARE

SUMARUL:

ZEVEDEIU BARBU	Poezia lui Mihai Beniuc
V. BENEȘ	Discuție în jurul pictorului Grigorescu
M. BENIUC	Prolog
EMIL GIURGIUCA	Opium
ORTANSA ȘTEFĂNESCU	Căutare
HORIA TECULESCU	Nepregetare
AUREL MARIN	Paseri fără avânt
AL. T. STAMATIAD	Din flautul de jad
GEORGE POPA	Plecare dintre voi, Anotimp
GRIGORE POPA	Inchinare, Cuvinte pentru prieteni
NINETA GUSTI	Căsuței noastre
DUMITRU PASCOTĂ	Circea
TEODOR MURĂȘANU	Din poemele lui Ady

CRONICI

IDEI, OAMENI, FAPTE

TEODOR MURĂȘANU, († Octavian Goga). — GRIGORE POPA, (Scrisori din Paris: Eternitatea Franceză).

CĂRȚI

ROMULUS DEMETRESCU, (Ion Agârbiceanu: Răbojul lui Sf. Petre; Sectarii; — Sandu Teleajen: O față singură; — Ion Șugariu: Trecerea prin alba poartă; — I. O. Suceveanu: Vibrări; — V. Măgură: Tâmpile în flăcări; — Corneliu Sav: Infloriri; — P. Stati: Licăriri de stele; — Vladimir Vecerdea: Marea; — Mihail Sadoveanu: Valea Frumoasei).

INSEMNĂRI

TEODOR MURĂȘANU, (Scriitori, cărți și editori. — Criticul G. Călinescu despre poezia lui Octavian Goga. — Noutăți literare).

PAGINI LITERARE

— ODATĂ PE LUNĂ —

INGRIJITE DE:

V. BENEȘ, M. BENIUC, ROMULUS DEMETRESCU, TEODOR MURĂȘANU, GRIGORE POPA, YVONNE ROSSIGNON

Redactor: TEODOR MURĂȘANU

ABONAMENTUL:

În fară pentru particulari	Lei 240.—	anual
„ „ „ școli și biblioteci	„ 400.—	„
„ „ „ aut. și instituțiuni	„ 600.—	„
„ străinătate	„ 800.—	„
Abonament de sprijin	„ 1.000.—	„

Plata abonamentului se poate face integral, sau în două rate egale semestriale, fie direct, fie prin cec sau mandat poștal, la **Administrația revistei „Pagini Literare”, Turda, Strada Axente Sever, 15**

Pe cuponul mandatului se va specifica : „Abonament Pagini Literare” și perioada de timp pentru care se face abonamentul (1 an sau 6 luni).

Oricine primește un număr și-l reține, se consideră abonat.

Redacția și Administrația: Turda, Str. Axente Sever, 15

Manuscrisele nu se înapoiază. Domnii autori și editori, cari doresc să li se recenzeze volumele sunt rugați să le trimită Redacției.

POEZIA LUI MIHAI BENIUC

— LA APARIȚIA VOLUMULUI SĂU DE POEME: CÂNTECE DE PIERZANIE —

În mijlocul poeziei românești tinere, poezia lui Mihai Beniuc s'a ivit pe neașteptate, asemenea unei ciudate plante, care, ajutată de aerul discret și răcoros al nopții, se arată în zori în deplinăta-
tea formelor sale. Pe neașteptate, fiindcă majoritatea poeziilor lui Mihai Beniuc sunt scrise și publicate în ultimii trei ani (acest interval, în mod obișnuit, formează abia un timp de apariție, nu unul de evoluție) și mai ales fiindcă poezia lui Mihai Beniuc nu are o pregătire dincolo de ea în poezia actuală românească, după cum ne este cu puțință a cumpăni lucrurile¹⁾. Poate din acest motiv, despre poezia lui Mihai Beniuc s'au spus foarte puține lucruri și atunci când s'au spus au fost sub formă de impresie, sub formă de gânduri alunecate pe deasupra cu multă grabă. Aceasta nu din superficialitatea celor ce au scris, ci fiindcă locul în care au scris — cronici în ziare, sau note în reviste — nu pretindea cătuși de puțin un alt mod de a proceda. După cum e și natural, din astfel de atitudini fugare lipsește pretutindeni o elementară coborîre în substraturile intime ale construcției poeziei lui Mihai Beniuc și de acolo o încercare de cuprindere mai apropiată a ei. Și acest lucru, în cazul de față, nu poate fi deloc greu. Poetul a simțit el însuși nevoia de a coborî până la substanța gândirii și simțirii sale poetice. De acolo a pornit pe un drum lipsit de cele mai mici ocoluri, fățiș, mai fățiș decât se poate gândi chiar în poezia de dincolo de nașterea purismului. Acest mod de a-și desghioca singur, în modul cel mai simplu, sufletul, împrumută cetitorului o deosebită ușurință în a-l pricepe substanțial.

Mihai Beniuc și-a format o linie bine semnată, asemenea călătorului alpin, care pe ruhe stă mult la chibzuială, ochind povârnișurile și, numai după ce sapă locul pe unde poate apuca, pleacă, fără să rătăcească cătuși de puțin.

Poezia lui Mihai Beniuc se plasează pe un punct actual la care a dus în mod natural evoluția poeziei. Acest punct este din-

¹⁾ Prin aceasta nu facem o nedreptate poetului, care a avut prima poezie tipărită încă din anul 1928 în *Bilete de Papagal* și de atunci a mai publicat în mod sporadic. Aceste poezii însă sunt puține și mai puțin caracteristice pentru lumea sa poetică.

coace de poezia pură și mai ales dincoace de ermetism, către care, sub anumite aspecte, și poezia pură a tins. Spunem dincoace, deoarece acest stadiu și mai ales pozițiunea particulară în care se află poezia lui Mihai Beniuc, nu este numai o revoltă contra poeziei pure și nici numai o neglijare a ei, ci o depășire.

Poezia pură a început atunci când spiritul poetic, am putea spune în general, a făcut conținut dintr'o formă — cu alte cuvinte — a substanțializat anumite verbe sau atribute. Valoarea în sine a poeziei năzuite la început prin Mallarmé și continuată de o serie de adepți din multe părți ale lumii, nu face decât să exprime acest lucru. Spre deosebire de gândirea poetică anterioară ei și putem spune și de gândirea poetică actuală, care tind să vadă în poezie o formă de prezentare a anumitor conținuturi de viață — sau mai general — un mod de existență, poezia pură vrea să stoarcă efecte (în parte a reușit) neglijând cu totul conținutul sau ignorând substanța ascunsă sub moduri. Poezia pură este pentru viața poeziei ceea ce este „Aufklarung“-ul pentru viața filosofiei; o întoarcere înspre instrumentul de exprimare, în filosofie de cercetare, și o încredere absolută în puterile acesteia. Filosoful Aufklarungului și poetul purismului au procedat ca paianjenul, construind totul din ei înșiși; unul din combinatoric și ipostaziile rațiunii, celalalt din combinatorica și armonia formelor poetice pure. De fapt ambele pozițiuni au avut aceeași soartă: s'au năruit din cauza abstracțiunii lor, din cauza lumilor ermetice închise pe care le-au format și mai ales din cauza revoltei unei așa numite realități, care a rămas pe dinafară. Comparația ne ademeneste cu mult mai departe, însă deocamdată spunem numai atât, că din acest amețitor abstract și mai ales din acest impersonalism al secolului luminilor și al purismului poetic, coborișul s'a făcut printr'un salt în contradicție. Realismul, perspectivismul și individualismul sunt note ale pozițiunii opuse.

Poetul a simțit tot mai mult nevoia de a-și urca seva propriului său suflet, temperatura propriei sale vieți interioare, cu întreagă fluctuanța ei în schemele unei forme poetice. De astă dată însă nu mai e vorba de un conținut șablon, de anumite sentimente foarte generale, de anumite teme universale ale vieții interioare, așa cum se întâmplă în poezia romantică obișnuită, ci de o viață interioară individuală. Poetul dorește să dea rezonanța poetică vieții sale, rezonanță măsurată, nu după un criteriu sau valoare exterioară, ci după propriul său tact, care îi arată suficiența poetică a unei frânturi de viață. Astfel se naște *individualismul poetic*.

Pentru acest lucru, natural, că primul pas care trebuia făcut era o căutare a unei forme poetice, am putea spune cu anumită rezervă, o simplificare a formei. Spunem simplificare numai în sensul că forma pierzându-și autonomia nu caută să scoată efecte prin sine, nici prin sudura sa cu conținutul, ci printr'un fel de concrecență; forma, în cazul de față, e o *luminare poetică* a conținutului. Nu găesc figură mai mult grăitoare pe această pozițiune decât poetul rus *Serghei Esenin*. Cine simte chingile unei forme în versurile:

Fără dinți, flămândă, slăbănoagă,
Coarnale-s răboj de ani și amar.
Suduind și repezind din ghioagă,
Spre imaș o mână un văcar.

Sau aceeași poezie, când poetul ajunge să prezinte nu o stare exterioară, ci una sufletească, vorbind despre soarta care o paște pe vacă după ce vițelului i s'a spânzurat pielea de o cracă :

Coarnele'n țărănă o să-i cază,
Jalnic se vor stinge ochii buni.
Mergând, vaca albe lunci visează
Și pășuni mănoase... și pășuni.

(Vaca. Trad. de G. Lesnea)

Deși traducerea ne face numai să bănuim, totuși nu se poate să nu sară în ochi modul direct de exprimare a unei realități poetice. Spunem a unei realități poetice deoarece și aici, ca și întreg Serghei Esenin poezia se pare că reiese din situație ca atare, cu alte cuvinte că lumea în sine are anumite straturi de existență obiectivă a poeziei care spuse simplu ating valori poetice nelăgăduite. În această cotitură a poeziei actuale trebuie așezată poezia lui Mihai Beniuc. Francheța formei — cu cuvinte foarte apropiate de lumea sa poetică — *lirismul direct*, care e cusut în această lume poetică își are rădăcinile în acest punct general de evoluție. (Nu importă dacă poetul a făcut-o conștient sau inconștient)

Pe când poezia pură prin pozițiunea sa abstractă este un rigorism formal al poeziei, mai fățiș spus, un egoism al poeziei, poezia lui Mihai Beniuc este ceea ce numim individualism poetic. Reprezentată din plin și la noi sub toate formele sale se poate spune că și astăzi o bună parte din poezii tineri sunt plămădiți în atmosfera acestei poezii. Asemenea frumuseții Oceanului Inghetă, în poezia pură, în cele mai dese cazuri, se strecurau numai nuanțe subțiri de simțire, o împletitură mățasoasă de sentimente — dacă putem să le spunem astfel — peste care poezia directă trece; totul e asemenea culorii pure a orizontului, în care din cauza prea marei depărtări, se pierde orice năzuință de formă orice intențiune prin care această culoare ar prinde un conținut, o mișcare. Poezia lui Mihai Beniuc nici nu dispersează viața interioară, privind-o dela distanță, nici nu o diluiază, acoperind-o prin intervenția exagerată a cuvântului. Nu se poate o lovire poetică mai directă ca în versuri de ținuta aceasta :

Inima și gândul meu se teme
Când apar în toamnă crizanteme
Și le duc cei vii la țintirim.
Inimă și gândule, murim.

(Toamnă de toamnă)

Ca principiu — și de aceea amintim acest lucru înainte de a arăta adevărata sa lume poetică — poetul Mihai Beniuc nu intenționează altceva decât să se exprime într'o formă dictată de însuși conținutul pe care îl cuprinde. Laboratorul de mișcare și transformare interioară a vieții poetului e marele făurar al poeziei sale. Din această interioritate viața iese în armură poetică turnată implacabil

pe talie, spre deosebire de unele procedee moderniste din care viața (foarte debilă) țâșnește ca un cavaler gol, care se aruncă desperat în toate părțile, să-și câștige această armură. Dealtfel însuși poetul simte nevoia de a destăinui această pozițiune personală:

Nu-mi bat capul ce-or gândi vecinii,
N'am cosit din holda lor un pai.
Asudând sub ploile luminii
Numai anii mei mi-i secerai.

(Intrare)

Sau altădată poetul întorcându-și privirea spre propria sa artă în poziția sa individuală își atribuie calități demiurgice:

Nu mai umblați mereu după exemple,
Exemplele-s făcute pentru proști,
Din serie de vrei să te cunoști,
Fugi de cărări și nu intra în temple.

Aici cu Dumnezeu la cot, în Fire,
Minuni plâpânde plămădim din tină,
Cioplim din beznă forme de lumină.

(Cu Dumnezeu la cot)

Să urmărim acum după această încercare de încadrare, care sunt liniile sufletești în care se încolonează poezia lui Mihai Beniuc. Prin grija sa de a se contura, de care aminteam la început, poetul singur arată aceste linii în una din cele mai adânci poezii ale sale, care — o spunem fără ocol — prin țesătura sa interioară poate sta alături de orice poezie mare, intitulată „Cele trei corăbii“.

Sunt trei corăbii încărcate cu sufletul cuprins de para poeziei, care alunecă peste valurile lumii. Corabia albă a dragostei, corabia roșie a revoluției și corabia neagră a morții. Dacă am considera intensitatea și gălgăirea cu care aceste sentimente ies din sufletul poetului încinse cu armura poeziei am putea să le atribuim tuturor caracterul de tensiuni revoluționare: Dragostea, revoluția vieții interioare, revoluția formelor sociale și moartea, revoluția cosmică,

Să pornim cu prima corabie, cea albă a dragostei:

Lebădă ca visul de zăpadă,
Nu e vers în el să te cuprindă,
O, aștept să vii la mine'n radă,
Dragoste, nebun să te alint

Tu ești visul visurilor mele
Singurul visatul cel dintâi.

Puterea de întindere și de coborire răscolitoare în adâncimi nu este numai o notă a acestor versuri, ci a poeziei sale de dragoste în general, în alte părți cu mult mai accentuată decât aici. Acest lucru formează însă o notă deosebită a poeziei lui Mihai Beniuc, lucru de care ne vom ocupa în alta parte. Deosebitul în poezia care împodobește corabia albă a dragostei, constă în altceva. Mihai Beniuc nu cântă dragostea nici femeia ca două forme de existență generale și mai puțin ca două forme subtilizate de anumite procese de abstracțiune. Aici individualismul poetic pe care

il atribuim poetului mai înainte se desvelește din plin. Mihai Beniuc cântă dragostea mai mult transfigurând cu ușurință și naturaletă uimitoare experiența sa — mai explicit — rezonanța interioară născută din experiența sa cu femeia. Totul este sufletul poetului. Versul liric în astfel de cazuri nu-i decît un serv umil împins la lucru sub bicele răscolirilor interioare ale poetului. Dincolo de orice temă generală, de orice imagine ideală la Mihai Beniuc cotează numai momentul; dragostea și femeia parcă își pierd cu totul caracterul de exterioritate (exterioritate la care romanticii priveau contemplativ) devenind experiențe interioare. Într'un singur loc am avut impresia că femeii i s'a luat legătura cu pămîntul: e locul unde dorința intensă provoacă o amintire — însă o amintire nu din lumea istoriei individuale, ci din lumea ideilor. E momentul adolescent în care apare femeia:

Fetiță bălaie, bălaie,
Cu cer amintit sub pleoape.
Apari din cenușă, vâpaie.
O, vino, aproape, aproape...

(E censul târziu)

În mod obișnuit femeia este supusă unor vânturi de schimbări interioare care dau poeziei sale de dragoste cele mai variate nuanțe de sentiment. Dacă am căuta totuși o generalizare, e ușor de observat preponderența sentimentelor negative, turburătoare. Se poate spune că poetul nu a rămas la trăirea și mai ales la adorațiunea prea senină a femeii. Concluzia este ușor de tras: femeia i-a oferit o experiență tristă, nu numai fiindcă adeseori a fost neînțelegătoare, banală, crudă chiar, ci și din motive generale, ca trecerea, timpul în general, care mână totul ca o apă, lăsând din trăirile dragostei amintiri mohorîte. Femeia câteodată apare banală, formând ceva dincolo de lumea închisă a poetului (Jurnal). Altădată, aceeași femeie, după ce i-a întinat, prin neînțelegere, sufletul, provoacă o revoltă pe alocurea cu tonalitatea dulce:

Te măriți și știu, vei naște prunci,
Veți avea cămin și alte cele
Dar așa frumoasă ca atunci
Când erai stăpâna vieții mele
Nu vei fi tu niciodată,
Niciodată,

(Nu mă vei uita tu niciodată).

Alteori revolta trece în ironie, chiar în batjocură:

De i-aș fi spus în versuri câte ție
Unui copac la margine de drum,
S'ar fi aprins în zare o făclie
Cu brațele de flăcări și de fum.

Tu, însă, n'ai răspuns nici cât o rămă
La care-i cântă a Noua Simfonie,
Ori cât un melc când lumea se dărâmă
Și el rămâne calm în căsulie

(Încrestare pe o piatră moale)

Câteodată tristeța dragostei ia nuanțe de duioșie și regret:

Nu caut tristeşilor leacul
Pe unde trecum laolaltă.
Acesta 7e vremuri fu lacul,
Din lac a rămas doar o baltă.

(Versuri de seară)

Prezenţa dragostei ca o formă trecută de simşire se ridică adeseori la un grad atât de accentuat de intensitate încât stăruie cu puterea unui destin ce leagă lumea poetului cu moartea.

Alunecă pe ape al lunei ultim sfert.
Nu pot, iubită mică, nu pot să nu te iert.

Adâncurile apei se'ntunecă şi gem.
Răsbat în mine glasuri de mult şi iar te chem.

O vântul plânge jalnic prin frunze hohotind.
Ştiu sigur: Niciodată... Zadarnic mă tot mint.

Clocotitoare valuri duc lotca lunii goală:
Aşteaptă-mă şi du-mă 'ntro ţară reală

(Dor)

Vremea însă cutremură temelile dragostei:

Zi de zi întinde vremea giulgiul
De uitare peste cele scurse.
Tot mai rar visez la ochii dulci,
Tot mai rar la fragedele-ţi buze.

(Întinde vremea giulgiu)

Turburarea apelor se pare că dispăre. Dragostea se lasă ca prundişul la fund lăsând linişte şi gol în marea sufletului:

Curcubeul dragostei s'a stins
Pe'nserate'n cerul amintirii,
Norii grei uitarea şi i-a'ntins
Şi a plouat răceală 'n sânul firii.

Cine ştie ce rădvan trecu,
De a pierdut potcoava lunii caii;
Stelele sunt umede şi cu
Amintiri albastre şi bălaie.

Eu străbat pădurea mea de gând,
Umbre se strecoară să s'ascunză
Şi-i tăcere, doar din când în când
Pică stropi de ploaie de pe frunză.

(Curcubeul dragostei)

Liniştea se întinde asemenea unui parfum. E o admirabilă trecere de pe un plan interior pe unul exterior, trecere ce câştigă pe alocuri rezonanţe cosmice.

Cu poeziile de dragoste de până acum poetul pare a fi închis o lume a dragostei; a fi străbătut un curcubeu al dragostei, după propria lui imagine. Într'adevăr un curcubeu, pentru că numai din cele câteva exemple pe care le-am dat până aici e uşor de văzut că sufletul poetului a atins toate nuanşele fundamentale ale dragostei. Femeia, căreia poetului îi place să-i zică Ana (trebuie spus că nu e vorba de o singură Ana), a fost rea şi bună, banală şi sublimă, sinceră şi perfidă, femeie pe care poetul a iubit-o şi a urât-o, a slăvit-o şi a acoperit-o cu dispreţ, a îmbrăcat-o cuioşie sau

a ironizat-o; toate le-a spus fățiș așa după cum poetul și-a putut apropia mai bine urechea către propriile sale curente de viață interioară. Să trecem pe a doua corabie, cea roșie a revoluției.

Dela început vom spune că prin această linie a poeziei intrăm cu mult mai adânc în specificul lumii poetice a lui Mihai Beniuc. Poezia de dragoste e un moment, care a ocupat un loc deosebit în lumile tuturor poezilor — mai mult — dragostea e un fenomen care trăiește cu deosebită putere în sufletul celor mai mulți poeți, așa încât sinceritatea (sub sinceritate înțelegem, în cazul de față, existența unui conținut sufletesc, a unei tensiuni interioare reale sub transfigurațiunea poetică) este aproape obișnuită. Însă, a vorbi despre un fenomen social cu sinceritate, adică dintr'un fel de necesitate interioară este, mai ales în timpul prezent, un lucru destul de rar. Ceea ce brăzdează în fond poezia revoluționară a lui Mihai Beniuc e tocmai faptul, că poetul are ca un conținut personal tensiunea revoluționară; vorbește și în acest caz despre o turburare interioară. Mihai Beniuc nu cântă revoluția ca un conținut exterior, ca o idee rece pe care „se cuvine” să o admirăm așa cum cântau trubadurii faptele vitejești ale seniorilor, ci o cântă ca un conținut cald de conștiință. Aceasta este o latură prin care se arată mai direct sursa bogată a poeziei lui Mihai Beniuc. Poetul are ce spune, în poezie pentru un motiv foarte simplu, fiindcă trăiește fenomene și mai ales necesități multiple. Dintre poezii tineri nu cunoaștem un altul care să fi făcut conținut de transfigurație poetică din revoluție în grad mai accentuat ca Mihai Beniuc. Trebuie accentuat, că în poezia noastră actuală, chiar când se vorbește de revoluție, se vorbește ca despre ceva abstract, din care cel mult dacă poate ieși o poezie descriptiv contemplativă. Poezia lui Mihai Beniuc e o poezie de participare e *viața în marș poetic*.

Deși din anumite motive, nu vom putea vorbi multe lucruri despre această linie a poeziei lui Mihai Beniuc, o elementară lămurire de pozițiuni trebuie să facem. Conceptul de revoluție la Mihai Beniuc nu se rotunjește pe un plan strâmt social. Revoluție este în laturea sa originară însuși procesul transformator al spiritului, este o posibilitate de a clădi din umbra minții o altă lume care se substituie lumii actuale. Mihai Beniuc are caracterelor fundamentale ale revoluționarului: Permanenta nemulțumire de lumea actuală și năzuința de substituție a ei prin produsele fabricate în laboratoarele minții:

*Ci din cenușa noastră risipită
Pe câmpul de luptă al Veocului
Va înflori aievea pentru alții
Frumosul nostru vis de fericire...
Iar bucuria de a crede'n vis
E pentru noi răsplata cuvenită.*

(Poeziilor tineri)

Poetul însă coboară în social, răscolind sufletele și luminând calea:

*Și totuși cred într'o lumină nouă
Dar pentru asta, noi poezii*

*Trebue să știm pe care coardă
 E de sunat.
 Nu-i timp acum de cântece duiioase,
 De lună și de dragoste.
 Ca mormurul isvoarelor
 Și șopotul franzei,
 S'aud mai tare gemetele surde
 Din pieptul mulțimilor.
 Descântece și blesteme ne trebuie!
 Ca vracii să vărâm în viață
 Febra mișcării.
 Să plesnească odată gogoșa prezentului,
 Ca să vedem eșind din ea
 Fluturele vieții noi.
 Din zările de sânge și de scrum.
 Ca o minune nouă să răsară,
 Călare pe destin,
 Omul!*

(Poețiilor Tinere)

Când se coboară în social — și aceasta o face aproape totdeauna — poetul pleacă dela un singur loc și ajunge prin intenționile sale la același loc: la țaran. Pentru el năzuiește mintea sa o lume mai bună și pe el încearcă să-l aprindă în marșul transformărilor. Apropiindu-se de el și ascultându-i pulsul vieții, poetul scrie cu atâta căldură și cutremurare, cași când și-ar apropia urechea de propria sa inimă:

*Imi pun în schimb urechea pe inima țării
 Și-aud bătăi neregulate prin gemete surde.
 Freamătă pădurea românească,
 Ca'n precămia vijeliei!*

*Mi-am culcat capul pe lutul străbun
 Alături cu alții
 Ce mestecă prin somn cuvinte fără sens.
 Și-am vrut să dorm.
 Eu însă-aud în noaptea ce se lasă,
 Șuier de peatră pe tăiș de coasă.*

(Aicea printre Ardeleni)

Nu știm nădejdea și convingerea până unde îl duce pe poet, considerând că până acum avem un fragment numai din poezia sa, totuși poezia socială așa cum e, este un câmp de experiență poetică vie cu foarte multe turburări de adâncuri care, fără îndoială, își va găsi mulți prieteni în gândurile și inimile tinere.

Să aruncăm punțile spre ultima corabie, întunecata corabie a morții. Fără îndoială, că sentimentul care s'a ridicat la maximum de intensitate, pe care îl simți adeseori cum stăpânește ca un âpus permanent cerul poeziei lui Mihai Beniuc este sentimentul morții. Toamna cu lumea sa închisă și vestitoare de liniști și sfârșituri îți dă impresia, de multe ori, că colorează întreaga sa poezie. Pare că însăși temeierile — mai corect — firea vieții sale interioare duc neocolit la moarte. Mihai Beniuc — poate fără să vrea — folosește dialectică sentimentală. Dogorit de pară pasiunilor, moartea pentru el este o scăpare, fie că ea însemnează suprema irosire, fie că apele ei sunt dătătoare de liniște și răcoare. Deaceia la ea a-

leargă poetul când tristeța îi întunecă sufletul, când viața însăși, care își desminte orice rost, se lasă ca o pâslă în jurul inimii:

*Merindea mea de visuri și de gânduri
S'a isprăvit pe drumuri fără rost.
M'am risipit în cele patru vânturi,
Am vrut să fiu, nimic n'am fost.*

Apoi mai departe:

*Ci viața-mi stă în coaste ca un ghimpe,
Mă sbat ca toamna frunzele de vânt
Și una știu, nestrămutat, că timp e
Să plec deaicea dela voi curând.*

(Revenire. toamna)

Sau toropit de oboseală, intențiunea morții apare udată prin sugestie de lacrima unui sentiment trist de stingere:

*Dar va veni o zi când târnăcopul
Impotmolit se va opri în stei,
Și am se șed, punând alături clopul,
Și voi tuși cu sânge, ochii mei
Vor deveni sticloși, secându-și stropul...*

— Atunci, vești pune oare-un ban pe ei?

(Miner)

Pornind dela acest ciocănit al morții în ușa vieții, poetul ajunge la sentimente, care nu prin sumbru și pesimism sunt apăsătoare, ci prin nuanțe deosebite de tristeță duioasă, uneori, melancolie resemnată. Dăm aci în întregime una din cele mai alese poezii ale sale, „Teamnă de toamnă“

*Inima și gândul meu se teme
Când apar în toamnă crizanteme
Și le duc cei vii la fîntirim.
Inimă și gândurile murim.*

*Scuipă galben pomii pe cărare,
Trece ca fanfara-o mormântare,
Iară zările funebre*

Flutură pe cer drapele negre.

*Unde să ne-ascundem? Crâșmă sură,
Crâșmărișo, adu băutura
Dar țiganiți tacă azi chitic,
Nu mai vreau s'aud nimic, nimic!*

*Nu-i destul că-și instrunește coarda
Inima-mi, și bate pe ea joarda,
Bate pân'la sânge joarda Morții?
Cine hohotește'n pragul porții?*

*Lasă, lasă, vântule, nu plânge,
Nucule, tu mâinile nu-ți frânge,
Spus-am eu că viața, așa cum e,
Nu e tocma-așa cum trebuie!*

Insă la moarte adeseori aleargă poetul și atunci când dragostea îi apasă înăbușitor sufletul (Călătorie cu iubita pe lac, Ultima scrisoare).

Laturea cea mai sublimă a sentimentului de descărcare, pe

care îl aduce moartea, e atunci când acest fenomen vine din suprema tensiune, vine în culmea unei tensiuni interioare care își topește destinul în cea mai strălucitoare pară. Deosebit de impunătoare este, în această privință, imaginea vulturului din poezia „Vulturul de foc” care atinge clipa ultimă avântat în globul de foc al soarelui: Moartea vine ca un pârjol al vieții:

*Iar când voi vrea să nu mai vreau,
M'oi repezi nebun în soare
Și am s'aprind penelul meu
În flăcări-t strălucitoare.*

*Apoi m'oi prăvăli prin aer,
De foc și pară o cascadă!
Dar peste țărână doar cenușa-mi
Răcită, sură va să cadă.*

Astfel la Mihai Beniuc moartea este suprema tristeță, suprema dragoste, suprema bucurie — mai scurt — ultima încordare a unei linii de viață interioară. Aceasta pentrucă, aprins de focul simțirilor tari, poetul moare într-o tristeță, moare într-o dragoste, într-o revoltă. Totul aleargă până la pierzanie. Moartea e ultima și cea mai puternică coardă a sufletului, e sufocarea vieții din care versurile ies în foc nebun de fluturi cu aripele aprinse ce luminează ca o armată de stele pe bolta de albastru închis a cerului. În urmă e liniște și întuneric.

După ce am deschis lumea poetică cu trei fețe a lui Mihai Beniuc, ne mai rămâne totuși să vorbim despre caracterele generale pe care este clădită această lume. Socotim că, după cele spuse până în acest loc, ne permite să procedăm mai economic în expunere, deoarece cetitorul însuși a ajuns, fie din citatele din poezie, fie din unele sugestii de ale noastre, să tragă concluziuni cu caracter general.

Ceea ce este isbitor și ceace, în același timp, produce o adevărată valoare și plăcere poetică este *intensitatea* sentimentului — am putea spune mai general — felul concentrat al conținutului pe care poetul știe să-l înfățișeze poetic. În poezia lui Mihai Beniuc e totul turburător, neobișnuit de tare. Mihai Beniuc nu este un crâșmar mincinos, încât să vândă vin lungit cu apă și nici cunoscător al anumitor rafinamente moderne încât să amestece băuturile între ele; el vinde numai vinul strugurelui. Mihai Beniuc câștigă atâta intensitate și amploare încât de multeori se ridică, fără nici o altă tehnică decât simpla arătare a sentimentului, la generalitatea conceptului. Să dăm un singur exemplu:

*Voi intra în apa fără fund.
Apa'n cercuri s'o isbi de maluri,
Lîn apoi s'o'ntinde peste valuri
Pace'naltă: semn că nu mai sunt.*

(Plecare)

Fără îndoială că sentimentul morții se desprinde cu o intensitate turburătoare. Această intensitate se ridică prin sine la un plan cosmic. Moartea devine o atmosferă dintr'un caz; simți cum

plutește deasupra, cum apasă și înghite totul. E de remarcant că Mihai Beniuc nu are nevoie de o tehnică deosebită (folosirea ideilor filosofice, ca la romantici) ca să producă această rezonanță cosmică a sentimentului. Imaginea apei care înghite și se liniștește, pe urmă expresia de o uimătoare simplitate: „Pace'naltă“ sunt suficiente ca sentimentul să evadeze din cazul individual, câștigând o atmosferă cosmică, deși poetul vorbește mai departe de sine. Aceleași rezonanțe de profunzime și amploare câștigă și sentimentul dragostei sau al revoltei. Insuși faptul că poetul ajunge, printr'o înțelegere naturală a intensității, să folosească dialectica pasiunilor, murind întru dragoste sau întru revoltă, așa după cum am amintit, e doveditor în această privință.

De unde isvorăște această intensitate a simțirii în poezia lui Mihai Beniuc?

Trebuie să arătăm mai întâiu o cauză de ordin psihic și anume însăși temperatura ridicată a vieții sale interne. Poetul are o simțire gălgâitoare care pornește bolovănos ca puhoiul din apele primăverii. Dacă multor poeți li se potrivește epitetul de *simțire delicată*, lui Mihai Beniuc nu i se potrivește cătuși de puțin. Mihai Beniuc aduce nuanțe în simțire, aceste nuanțe însă, sunt aduse în intensitate, nu în derivări gingașe. Chiar sub cea mai gingașă imagine a poeziei sale sufletul se sbate gălgăitor, încât imaginea devine numai un pretext de arătare goală a simțirii. Poetul se urcă cu totul în floarea versului. În lumea poeziei lui Mihai Beniuc, cei cu plămâni slabi nu au ce căuta, pentru că aici vânturile vieții și ale existenței în general sunt prea aspre.

Intensitatea simțirii lui Mihai Beniuc mai provine uneori și dintr'o tehnică interioară a poeziei. Poetul folosește demultiori contrastul, sub forma obișnuită la romantici. (Cefitorii vor găsi desigur singuri exemple numeroase). Aceasta este poate singura apucătură tehnică a lui, încolo viața interioară a poetului curge liber și fățiș în poezie. Această curgere ne duce la o altă notă de bază a poeziei lui Mihai Beniuc și anume la *stilul direct*, am putea spune mai mult, *naturaletă*. „Pentru mine forma nu e o problemă“ șgune poetul, dacă e permis să ne folosim aici de mărturisirile sale verbale. Într'adevăr neastâmpărata sa viață interioară nu prea suferă chinurile unei forme care ar avea pretenția unei existențe în sine. Conținutul în poezia lui Mihai Beniuc, ai impresia, că se poetizează singur. Cazanul vieții arzând naște la suprafața flacărilor flori de lumină. Această eflorescență este poezia; versul nu-i decât cea mai luminoasă formă a vieții care în sine este poezie. De aceea în foarte rare cazuri vei găsi în poezia lui Mihai Beniuc forme care să trunchieze o trăire, forme care s'ar combina după o anumită artă învățată, — scurt — în foarte rare cazuri vei întâlni artificul. Principiul pretutindeni e clar: să se exprime simplu și direct o stare interioară. Imaginea în poezia lui Mihai Beniuc nu primește nici când o valoare în sine, îndepărtându-se, prin tendința sa de a deveni „formă frumoasă“ de viață. Deaceea în foarte rare cazuri poetul e surprins simbolist. Chiar când în unele momente simbolul îl

momește, revine imediat, încât de multeori nu se poate spune cu hotărâre despre anumite imagini, dacă ele rămân la o ținută simbolică, sau exprimă ceva direct. Ni se pare că în lirica noastră tânără Mihai Beniuc tocmai prin această naturaleță reprezintă ceva specific. Tot prin această naturaleță aduce, într'un mod caracteristic, o rană ermetismului în poezia noastră, care — cu toată valoarea prezentată — chinuia sufletul, oprindu-l să înțeleagă că sub schemele verbale îi este permis să pretindă și o pulsație a vieții. Rana, suntem siguri, va lua proporții.

Astfel, bazați pe individualismul poetic, Mihai Beniuc și-a clădit un colț de lume cu o impresionantă atmosferă de specificitate. E în această pozițiune ceva asemănător cu pozițiunile individualiste ale lui Ady și Serghei Esenin, poeți pe care Mihai Beniuc îi cunoaște și dela care se pot stabili anumite linii de influență înspre poezia sa. E o poezie îndrăgăstită de interiorul poetului și din acest motiv adeseori refuză încadrarea în anumite categorii poetice. De aici poate vine și năvalnica sa naturaleță, în care — trebuie să spunem — că în unele cazuri, Mihai Beniuc cade în extrem, folosind expresii banale. Însă noi nu credem poezia lui Mihai Beniuc ca ceva încheiat, din contră, poetul, fiind încă tânăr, mai are o considerabilă posibilitate de precizie în propriile sale intenții. Așa cum este, credem însă, că e singura poezie tânără care arată drumul cel bun. Poezia românească va găsi prin poezia lui Mihai Beniuc o fereastră sigură spre ieșirea la lumină. Cultura românească, care demulte ori, în nepotolita căutare a unor forme trainice de existență, se sbate în mijlocul nemiloaselor ape ale înnecului „tremisu-s'au în multe părți, mulți porumbei, ca gășind limanul vieții, să scăpăm de moarte. Și înghițitu-i-au înnecul, încât de urma lor nu se știe nimic“.

Iată unul se întoarce cu ramură de maslin în cioc: semn că într'acolo e țară uscată, loc potrivit pentru așezăminte trainice.

ZEVEDEIU BARBU

DISCUȚIE ÎN JURUL PICTORULUI GRIGORESCU

A fi actual în critică însemnează a avea simțul momentului istoric în care se încadrează fenomenele culturale, artistice și literare. Însemnează iarăși, să cunoști determinantele fenomenului, dezvoltarea lui, cât și lichidarea, fie totală, fie prin transformare sau devenire într'un altul fundamentat prin raport de filiație cu cel dintâi. Totodată e util să intuești, cât mai just posibil, granițele până la care se ramifică rezultantele fenomenului discutat, cât și să pozezi simțul acela atât de subtil, de a vedea clar, de a vedea fenomenul nud, dela osatură până la epidermă.

Acolo unde cultura este tradiție, problema nu se mai pune ca atare decât în împrejurări cu totul speciale, fie când se discută un fenomen sub raportul strict de dezvoltare culturală, deci, istoricul aceluia fenomen, fie când se stabilesc sau se verifică legile după care se organizează evoluția unor probleme culturale. În orice caz, rareori, și aceasta în societățile cu o cultură veche este semn de decadență, se mai întâmplă ca cineva să comită *delictul de inactualitate*.

În lumea noastră culturală lucrurile nu se petrec chiar după regulile ce-ar trebui să fie în secolul nostru general valabile. Se conduc unii culturali ai noștri, după simple impresii, după mode cu caracter prea general pentru a avea preț și în cazurile speciale, după idei dintr'o lume care a pus sigilul istoriei peste trăirea ei. Se scot la iveală cărți care nu mai au decât o valoare istorică și se încearcă, cu o candoare care uimește, o reactualizare a ideilor, o punere într'o lumină veche a unor cărți vechi. Iar candoarea acestora merge atât de departe încât trag chiar concluzii definitive pentru viitorul cultural al țării noastre, desgropând morții, îmbrăcându-i în haine de paradă și urcându-i pe tribune, de unde, cu gesturi scheletice trebuie să arate mușimii locul unde să găsească lumina.

La noi se întâmplă în ultimul timp un ciudat fenomen de reînțoarcere cu orice preț la anumite ideologii, care aveau, înainte de război, ca ideal, crearea unei arte în care specificul național să joace rolul precumpănitor. În ceea ce privește fenomenul transpus în domeniul artei plastice, se insistă asupra valorii specifice a operii pictorului Grigorescu, explicându-se arta acestui genial pictor numai prin elementele de identitate cu mediul românesc. Se încearcă o substituție a criteriului estetic prin cel etnic. Ca sprijinitori ai acestei tendințe am semnalat până acum¹⁾, pe d. I. D. Ștefănescu, profesor la Institutul Catolic din Paris, care comentează în acest

¹⁾ O prezentare sentimentală a lui Grigorescu, *Gând Românesc*, Anul IV, Nr. 12, Decembrie 1936.

sens lucrarea lui Al. Vlahuță „*Pictorul N. I. Grigorescu*”, iar în articolul de față se va analiza capitolul „*Pictorul N. Grigorescu și specificul național în artă și educație*” din lucrarea d-lui Iosif I. Gabrea, — *Din problemele pedagogiei românești*²⁾.

Am pus alături pe d. I. D. Ștefănescu cu d. Iosif I. Gabrea, pentru motivul, că atitudinea amândorura se explică în același fel, printr'o țară comună, printr'un *complex de fixație*. Este delictul semnalat mai sus, acela de inactualitate. Datorită culturii câștigată în tinerețe, într'o epocă de plină efervescență semănătoristă, printr'un determinism al acestei generații ce trebuia să trăiască visul istoric al unirii tuturor românilor și printr'un închipuit mesianism creator, decretat ca ghid quasi oficial în toate inițiativele de independență scriitoricească și artistică, această generație își continuă și astăzi procesul ei de desfășurare sub oblăduirea aceluiasi înalt ideal de „specific național”. Cum fenomenul aparține deja istoriei culturii românești, cum problema specificului etnic în artă nu s'a putut elucida nici în epoca de activă dezbateră a problemei și cum aceștia vin astăzi cu aceleași argumente nerevizuite, atitudinea ce o iau suferă de viciul anacronismului.

Pentru a nu lăsa impresia că acest articol vrea neapărat să pună în discuție diferența punctelor de vedere a două generații și să stabilească o linie de demarcație între ideologii opuse, trebuie amintit, că inițiativa discuției astfel orientată nu ne aparține nouă, ci unuia din lumea antebelică, d-lui K. H. Zambaccian, care ridică aparentul *conflict de generații*³⁾, fixând o graniță impresionant de puternică între aceste două tabere: „*Artiștii întorși din apus au ajuns mai exigenți, și cum în timpul războiului cele mai valoroase opere ale lui Grigorescu fuseseră evacuate la Moscova, acest lîneret nu avea alt element de judecată, decât lotul de tablouri rămase în țară, la Pinacotecă, la Muzeul Simu, și unele răzlețe pânze anodine ce circulau în comerț, mai toate lucrări din ultimii ani ai meșterului, pictate în perioada dintre 1900—1907, când arta lui Grigorescu se rezumă la meșteșug și virtuozitate, înregistrând sumar și învăluind totul într'o boare albicioasă, căci o boală de ochi îi alterase vederea*”. Mai departe adăogă: „*În fața unui asemenea material, generația nouă are o circumstanță atenuantă când formulează unele rezerve, căci nici măcar amintirea lucrărilor valoroase evacuate la Moscooa nu i se poate invoca*”. Prin acordarea acestor „*circumstanțe atenuante*” ni se fixează nouă, celor din generația mai tânără, tragica situație de-a nu mai putea cunoaște pe Grigorescu complet. Și totodată, se dă privilegiul puterilor depline generației antebelice, care, având și „*amintirea lucrărilor evacuate*” are singură dreptul să discute și să valorifice opera pictorului Grigorescu.

Mai întâi, această pesimistă precizare nu are o justificare obiec-

²⁾ *Cultura Românească*, București, 1937.

³⁾ K. H. Zambaccian „*Pictorul Grigorescu. față de noua generație*”, în *Revista Fundațiilor Regale*, Februarie, 1937.

țivă prea mare, deoarece Grigorescu poate fi cunoscut complet și astăzi, cu lucrările aflătoare în țară (risipite, dar totuși existente). Complet în sensul unei intuiții totale a valorii și calităților acestui pictor, datorită faptului, că fiecare epocă de desvoltare a acestui artist este suficient reprezentată. Iar apoi, forțați de situația minoră în care suntem puși, ne vedem în drepturile noastre, „generația tânără” să facem, „generației bătrâne” un proces de incapacitate, prin faptul că, cu toată cunoașterea completă, la obiect, a operii lui Grigorescu, ne-au lăsat trei monografii (Vlahuță, Cioflec și Petrașcu), care nu ne pot ajuta cu nimic la cunoașterea obiectivă a lui Grigorescu, pe dată ce, însuși procurorul nostru, d. K. H. Zabbaccian, nu acordă acestor monografii nici o valoare didactică și ne condamnă să murim într’o necunoaștere, forțându-ne să-i credem pe cuvânt.

Și iată cum, dintr’o perspectivă dela major la minor, problema conflictului de generații capătă o inversare, stabilindu-se noua perspectivă dela minor la major.

* * *

Delictul de inactualitate al problemei discutate de d. Iosif I. Gabrea, provine mai întâi dintr’un viciu material: utilizarea monografiilor despre pictorul Grigorescu, amintite mai sus. Fără a proceda la o verificare a punctelor de vedere, de altfel, în general comune acestor trei monografii, fără a căuta o raportare și o eventuală acordare a lor la mentalitatea și concepția de artă românească de azi, și de artă în genere, neglijând chiar literatura critică scrisă în jurul acestora și ignorând evoluția punctului de vedere de valorificare a picturii Grigorescu, d. I. Gabrea își organizează întreagă teorie pe baza acestor lucrări. Și caută, ca o concluzie, să dea drept ideal cultural românesc o sinteză a unor ideologii perimate.

Atitudinea acriticistă a d-lui I. Gabrea îl obligă să trăiască în studiul discutat într’o falsă lume, într’o iluzie a unei realități și mai ales, îl transplantează inactual într’o ideologie fără aderențe la prezent. De aici, întregul eșafodaj al concepției sale nu poate suporta decât o construcție logică crescută în atmosfera viciată a dialecticei unui impresionism critic.

Concluziile d-lui I. Gabrea, indiferent de natura lor, ar fi avut o valoare științifică și o altă critică, numai atunci când autorul ar fi procedat la o nouă analiză a operei de artă plastică a picturii Grigorescu, ignorând voit monografiile semănătoriste. O reconstituire a valorii lui Grigorescu, din punct de vedere al pedagogului nostru, ar fi putut fi deosebit de prețioasă, însă numai cu o condiție, atitudinea critică să fie fundamentată numai pe principii estetice și pe o cercetare personală.

* * *

Pentru a păstra o legătură cât mai puternică cu obiectul acestui articol, studiul d-lui I. Gabrea, relativ la pictorul Grigorescu și specificul național în artă și educație, înfățișăm discuția grupată pe

capitole în felul în care le împarte și autorul.

În primul capitol, N. Grigorescu, figură reprezentativă a culturii române, d. I. I. Gabrea, arată că „el face parte din pleiada oamenilor aleși prin care am izbutit să ne trezim la viața națională”⁴⁾. Așa dar, se discută aici personalitatea pictorului ca deșteptător la viața națională, excluzându-se din caracterizare, din fixarea lui ca reprezentant a culturii românești, chiar opera de artă, adică obiectul datorită căruia se discută omul. Se lasă la o parte valoarea intrinsecă a operei de artă și se ia doar din ea legenda, doar subiectul picturii, doar elementul de identitate etnografică, care, ridicat pentru a înlocui arta ca valoare în sine, promovează pe un pictor ca animator național, nu ca pe-un artist plastic. Confuzia e evidentă; e însă structurală, nu-i numai de concluzie, e chiar de orientare, de cunoaștere și de identificare a două domenii ce n’au decât puțin comun: etnicul cu esteticul. Iar pentru justificare, d. I. I. Gabrea citează din lucrarea lui Vlahuță: „Era nevoie de un glas care să se ridice din adâncul acestei vieți și să ne vorbească de această viață!”. Iată cum, două pronume demonstrative facilitează, printr’o formulă retorică, deplasarea unei probleme din domeniul estetic în cel etnic, cum simplul fapt al reprezentării tipice a unui loc poate să definească un exponent național. Se poate ușor vedea prin ce mecanică elementară pictorul este înapoia animatorului național. De sigur însă, această arbitrară transformare nu suferă numai din deficiență logică, ci și dintr’una culturală. Aceasta arată clar conceptul „specificului național”, luat ca dogmă culturală și ca normă critică.

Într’un singur caz Grigorescu poate fi socotit ca reprezentant al culturii românești, atunci când considerăm opera lui de artă, opera cu caracter evident semănătorist, mai ales cea din jurul anului 1900 până la 1907, ca fiind creată dintr’o necesitate de a satisface publicul care cerea cu insistență tablouri cu subiecte rurale. Chiar d. K. H. Zambaccian, în articolul amintit, fixează atmosfera în care s’a creat opera de artă a lui Grigorescu, aceea datorită căreia mai ales a fost decretat ca pictor de specific național: „Entuziasmul unui public mai puțin educat în domeniul plastic reclama cu preferință un număr nesfârșit de care cu boi, ciobani, întoarceri dela munca câmpului, turme, într’un cuvânt, teme rustice, scăldate într’o poezie convențională, lipsită de un accent veridic”. În acest caz, și numai în acesta, pictorul Grigorescu, fiind prin opera sa un fidel seismograf al gustului public, poate fi socotit ca un reprezentant al culturii românești (socotind gustul ca o rezultantă a culturii). Dar se pune întrebarea, cultura unui popor poate sta într’un „entuziasm al unui public mai puțin educat în domeniul plastic”, iar reprezentanții acestei culturi pot fi aceea care au creat opere după gustul acestor entusiaști?

* * *

În capitolul al doilea, d. I. I. Gabrea povestește viața lui Gri-

⁴⁾ I. I. Gabrea, *op. cit.*, pag. 316.

gorescu, după datele și cu citate din cartea lui Vlahuță. Păstrează și aici acel extaz mistic, acel cald sentimentalism în jurul vieții lui Grigorescu. Atitudine utilă literar și în consonanță cu dogma stabilită inițial, fără valoarea practică însă atunci când pe baza datelor vieții s'ar încerca o explicare sau o justificare a unor atitudini dogmatico-plastice din pictura lui Grigorescu. De exemplu: în ce măsură prietenia pictorului cu Vlahuță ar putea sugera spectatorului de astăzi o legătură organică între literatura celui din urmă și pictura primului, sau, cât din conceputul idealist al lui Grigorescu se datorește lui Vlahuță?

* * *

Este util, pentru determinarea indicelui specific al dialecticii d-lui I. I. Gabrea să relevăm din capitolul al treilea o afirmație care devine la autor o cheie de boltă a personalității lui Grigorescu: „Tăcut, gânditor, cu pasiunea de a observa, cu dorul de a vedea... *Făcut pentru a privi înlăuntrul lucrurilor*”. Iar mai departe: „Grigorescu *cugeta* în linii, forme și colori, mai cu plăcere decât în vorbire sau în scris. Așa se explică faptul că se declară adversar al slovelor, care „n'au nici un pitoresc și nici o expresie”, și că de multe ori își completa prin desene și scrisorile către prieteni”⁵⁾.

Analizând, trebuie să reținem, că Grigorescu era gânditor și dornic de a vedea. În mod obișnuit aceasta este la un pictor o stare normală, vede, atunci însă când vede, deoarece sufletul său se află într'o trăire caracteristică momentului de inspirație rămâne într'o stare de coborîre în sine, de interiorizare. Cum acest proces de interiorizare nu este totdeauna gândire ci uneori și abandonare într'o stare de vis, credem că adjectivul „gânditor” nu poate fi în sensul general al noțiunii, o virtute de-a lui Grigorescu. Știm prea bine, că el nu ne-a lăsat nici precepte originale de viață și nici axiome de artă plastică. Toate citatele lui Vlahuță, care cuprind păreri și impresii de-ale lui Grigorescu despre artă și viață, nu sunt decât chestiuni de bun simț, observații făcute de o minte sănătoasă, cu caracter critic propriu țăranelui român.

Mai departe, d. I. I. Gabrea descoperă că Grigorescu e făcut pentru a privi înlăuntrul lucrurilor. În primul rând, fiind vorba de un pictor, ni se pare ciudată această proprietate, deoarece vizual, credem că este o posibilitate, să poți vedea în sinea lucrurilor (cettorul este rugat să ierte naivitatea afirmației noastre și să urmărească conflictul la geneză). Socotind însă, că această afirmație ar putea fi o figură de stil a d-lui I. I. Gabrea, prin care ar vrea să ne arate că Grigorescu pătrundea cu gândul în sinea lucrurilor, nu-i înțelegem utilitatea, pentru că un pictor nu trebuie să vadă pentru a face pictură decât exteriorul lucrurilor. Cât privește concluzia parțială (căci mai urmează și altele) a d-lui I. I. Gabrea, că: „De aceea, în sufletul lui au vibrat intens și amplu *pământul, natura și oamenii*. Iar vibrațiile au fost redată artistic, prin linii, forme și co-

⁵⁾ I. I. Gabrea, *op. cit.* pag. 322—323 (sublinierile aparțin autorului).

lori, în cea mai înaltă sinceritate⁶⁾, trebuie să vedem încheierea procesului de creație artistică la Grigorescu. Să recapitulăm deci, pentru sintetizare: Grigorescu era tăcut, gândea, observa, privea înlăuntrul lucrurilor, acestea vibrau intens în el, iar vibrațiile erau redată artistic. Probabil această reconstituire a scăpat din vedere autorului, de altfel, aici se evidențiază doar defecte de formă, în cazul de față ale retoricii.

Urmând calea concluziilor d-lui I. I. Gabrea ne oprim la observația citată mai sus, că Grigorescu ar cugeta în linii, forme și colori și că aceasta ar explica adversitatea lui Grigorescu față de cuvinte și obiceiul lui de a completa uneori scrisorile cu desene. Această afirmație gratuită de cugetare picturală nu știm cui s'o atribuiam ca noutate, d-sale sau d-lui I. D. Ștefănescu, care la fel face uz de ea în prefața reeditării lui Vlahuță. Ușurința cu care se utilizează acest amestec hibrid de termeni, care neglijează cele mai elementare cunoștințe de artă plastică, ne face să credem că nici cei ce-l întrebuințează nu iau aceasta în serios și o fac, așa doar, din nevinovată inspirație a celui ce-i prin naștere poet. Iar în privința desenelor din scrisorile lui, rămân în mod evident transpuneri grafice a unor imagini ce-și găseau formă concretă mai repede pe această cale, decât pe cealaltă a cuvintelor. Mâna lui Grigorescu desena mai repede obiectul decât să-l descrie, o reîntoarcere la scrierea în imagini, când, datorită lipsei semnelor grafice care să corespundă noțiunilor, se recurgea la imaginea lor. O pauperitate grafică și nimic mai mult.

* * *

În capitolul al patrulea, d. I. I. Gabrea, evitând o discuție estetică în jurul expresiei în artă, discuție necesară în legătură cu Grigorescu, tratează sinceritatea din arta pictorului, anunțând prin această intenția finală, de-a promova pe Grigorescu ca pictor al specificului național, datorită sincerității ce-o are în artă. Și o împarte pe aceasta în: a) *sinceritate obiectivă*, în raport cu realitatea eternizată pe pânză și b) *sinceritatea subiectivă*, în raport cu starea sufletească a artistului⁷⁾.

În privința sincerității obiective, d. I. Gabrea ajunge la concluzia că ea „constă în a prinde *esența, eternul* din lucruri⁸⁾”, stabilind, cu valoare de sinonime, noțiunile de adevăr, etern, specific, esență și, în mod indirect, pe acea de expresie. În sprijinul acestei afirmații aduce citate din lucrarea lui Vlahuță, chiar vorbe de-ale lui Grigorescu. Astfel că, justificarea d-sale nu este nouă, n'are valoare de analiză la obiect, ci doar, aceea de-a trage unele concluzii din anacronica lucrare a lui Vlahuță. Urmează de aici, că numai concluziile cu caracter estetic ale d-lui I. I. Gabrea pot fi discutate, afirmațiile lui Grigorescu fiind în de ajuns de exemplificale de pictura sa și având astfel o valoare de ansamblu, valoare

⁶⁾ I. I. Gabrea, *op. cit.*, pag. 322.

⁷⁾ I. I. Gabrea, *op. cit.*, pag. 324.

⁸⁾ *Idem* pag. 325.

care reiese din analiza prezentului articol.

Așa dar, Grigorescu este sincer în mod obiectiv, adică în raport cu realitatea, deoarece „a prins” în pictura sa adevărul, eternul, esența, expresia sau specificul mediului său. Discuția s’ar putea extinde interminabil prin căutarea raportului fiecărui termen arătat, cu realitatea. Căci adevărul în artă nu poate fi conform cu nimic altceva decât cu artistul însuși. În măsura în care se respectă pe sine, adică e sincer cu sine, artistul în opera sa de artă a relevat adevărul. De aici apare clar că adevărul nu este un raport social sau etnic, cu atât mai puțin unul de identitate cu realitatea dată, nu e nici o axiomă sau o noțiune abstractă, ci este doar conformarea artistului la sine însuși. În cazul de față, Grigorescu „a prins” adevărul în opera sa, nu însă adevărul din realitate, care sub raport plastic n’are decât o valoare relativă, ci doar pe acela din eul său. În această discuție asupra adevărului nu intră, de sigur, *normele tehnic-constitutive* ale artei plastice, a căror îndeplinire ar putea aduce după sine credința că artistul a exprimat adevărul plastic, acesta rămânând doar să fie văzut prin prisma subiectivă a sincerității.

Vorbind de „etern”, d. I. I. Gabrea lasă impresia că acesta ar fi ceva permanent valabil, ceva supratemporal, supradimensional și suprarățional; un fel de virtute ce transcende și care îmbracă opera de artă într’un nimb de categoric. Evident, opera de artă dispune de acest nepătruns, de acest relativ al percepțiilor noastre, de această expresie eternă, cum am putea-o numi tentați de inițiativa lexicală a d-lui I. I. Gabrea. Dar dacă este vorba de așa ceva, ce legătură poate avea aceasta cu „sinceritatea obiectivă în raport cu realitatea eternizată pe pânză”? Fiind eternă în felul arătat, însemnează că e alocală, deci, aobiectivă, deci, n’are ce căuta sub această formă în pictura unui artist local. D. I. I. Gabrea ar trebui să se decidă: Ori îl consideră pe Grigorescu ca pictor de specific național, deci artist local, ori ca pictor etern, adică artist general.

„Esența” ar putea fi până la un anumit punct sinonimă cu „expresia” socotind că, expresia este o rezultantă formală, adică un loc comun unde se întâlnesc caracterele sintetice ale elementelor izolate, un fel de esență a acestora. Dar dacă putem admite discuția în jurul „esenței” și „expresiei” în acest fel, înseamnă că se propune chestiunea dintr’un punct de vedere formal, deci nu obiectiv cum vrea d. I. I. Gabrea, obiectiv în sensul raportului cu realitatea. Forma plastică este o existență nouă, independentă de natură, e o *consecință materială* și numai în această direcție „esența” este tot una cu „expresia” și numai în acest caz, adică tot în general, se pot discuta aceste noțiuni. Coborîndu-ne la particular, la specific local (sau național cum îl numește d. I. I. Gabrea) ridicăm operei de artă valoarea de farmă plastică frumoasă în sine, prin ordinea și norma ei de existență și o supunem normei obiectiv locale, adică, fixăm raportul în care stă ea față de realitatea dată. Și atunci opera de artă, ne mai având o frumusețe de sine

stăătoare, nu mai poate fi considerată ca atare.

Sinceritatea obiectivă este definită de d. I. I. Gabrea în felul următor: „Artistul este dator să aleagă din natură, din realitate, clipa, care înfățișează eternul, s'o simtă sincer și s'o redea ca atare⁹⁾”. Suntem forțați să ne reintoarcem la considerațiunile anterioare asupra „eternului”. Fiind etern și înfățișându-l ca atare, înseamnă că-l despersonalizezi, îl ridici la valoarea de permanent, care nu poate fi decât una, fie sub formă de idee, de concept, fie sub formă plastică frumoasă în sine. Nu înțelegem deci, dacă artistul „prinde” eternul, cum mai este în același timp și temporal, adică specific local? Respingem categoric sugestia sofismului, „etern-local”. Așa că, și concluzia d-lui I. I. Gabrea din acest capitol: „El a prins specificul național din natura patriei române și din suflul naționalilor săi și de aceea este un reprezentant strălucit al artei și prin aceasta al culturii românești¹⁰⁾”, fiind rezultată din aceleași elemente contradictorii de mai sus, este supusă de noi aceleiași nedumeriri.

* * *

În mod natural, capitolul al V-lea din lucrarea d-lui I. I. Gabrea, intitulat „Specificul național în arta lui Grigorescu” trebuia să fie punctul culminant al argumentării. În el să se găsească justificările dogmatice care stau la baza studiului și mai ales stabilirea pe cale de analiză a specificului național în arta lui Grigorescu.

D. I. I. Gabrea începe astfel: „Evident, specificul național în opera lui Grigorescu se constată și se gustă numai contemplându-i arta. De aceea, departe de noi gândul că s'ar putea reda acest specific prin cuvinte... Amintim numai că specificul național este înfățișat la Grigorescu pe două căi: a) prin *selectarea* realităților, în care acest specific există oarecum condensat: natura, tipuri de oameni, ocupații, etc.; b) prin *metoda* tratării lor¹¹⁾”.

Nu se poate ca cel ce citește cu atenție acest ciudat început de capitol ce ar trebui să fie extrem de clar, să nu simtă tragicul din deruta d-lui I. I. Gabrea. S'a născut în mintea d-sale evident conflictul: Grigorescu este pictor de specific național, dar care-i acest specific oare? Și desigur, nedumeririle au urmat tot atât de natural ca și confuziile. Se vor fi ivit în sinea d-lui I. I. Gabrea toate afirmațiile făcute de zeci de ani asupra valorii de specific etnic a operei lui Grigorescu, fiindu-i cu neputință de-a scoate din această operă o singură dovadă, care să-l ajute să spună și d-sa despre pictura lui Grigorescu de ce este specific etnică. Și atunci din nebuloasa din care neapărat trebuia să iasă pentru a-și trata capitolul esențial, a izbucnit acel „evident” dela început. Urmând a ne spune apoi, că „specificul național în opera lui Grigorescu se constată și se gustă numai contemplându-i arta”, iar ca concluzie ne arată că acesta nu se poate reda în cuvinte. Din acest început

⁹⁾ I. I. Gabrea, *op. cit.*, pag. 326.

¹⁰⁾ Idem, *op. cit.*, pag. 326.

¹¹⁾ Idem, *op. cit.*, pag. 327.

putem trage următoarea concluzie: metoda critică a d-lui I. I. Gabrea este de natură personal impresionistă, pe dată cedând constatată și „gustă” specificul național doar fiind pus în față operei lui Grigorescu, neputând să ne împărtășească și nouă ceva din miracolul petrecut în sine. Prin aceasta acordă și cititorilor săi libertatea de a percepe acest specific doar gustându-l în fața locului, deci, fiecare după puteri și noroc va „constata” acest specific. Astfel ne găsim pe o nouă poziție câștigată, fiind în situația curioasă de a nu putea înțelege valoarea educativ națională a unui element ce n'are putere didactică, decât în cazul când spectatorul este predispus la aceasta. Specificul național din opera lui Grigorescu fiind atât de subtil, încât nici nu se poate exprima în cuvinte, de sigur că trebuie să fie ceva foarte relativ, ceva care nu apare ca evident decât unor inspirați sau unor sentimentali puri pentru care elementele generatoare de lămuriri dogmatice sunt strict personale și de necomunicat.

Totuși d. I. I. Gabrea nu poate trece fără să încerce o lămurire. De aceea ne spune că „specificul național este înfățișat de Grigorescu pe două căi, prin selectarea realităților... și prin metoda tratării lor”. Așa dar, totuși se poate reda și în cuvinte. Atunci, ținând seama de atitudinea pesimistă dela început și constatând felul în care ne lămurește, nu se poate ca d. I. I. Gabrea să nu se fi îndoit de justetea punctului său de vedere. Dacă ar fi fost sigur pe argumente, ar fi început cu enumerarea lor. Sincera slăbiciune din începutul capitolului este un simptom care apare numai atunci când nu ești sigur pe elementele care compun justificarea.

Prin „selectarea realităților” d. I. I. Gabrea înțelege subiectele din tablourile lui Grigorescu și le enumără grupate după felul în care crede că ele conțin acest specific „oarecum condensat”: natura, animalele, oamenii, țărani, păstorul, femeia, bălciul, evreii.

Cât privește natura ca element de compoziție în pictura lui Grigorescu și ca posesoare de specific național, nu putem accepta că ea ar avea atribute național definitorii. Știm cu toții, regiunile geografice sunt determinate de cauze cu totul străine de granițe convenționale și chiar naturale, conforme cu drepturile istorice. Așa că, să declari pe un pictor ca artist de specific național după natura reprezentată în lucrările sale pare o afirmație cu mult hazard aruncată, și ea nu poate veni decât în defavorul criticului, deoarece îi subliniază subiectivismul, și apoi natura din picturile lui Grigorescu este general românească? Mai întâi, el n'a pictat decât o anumită natură românească extrem de local repartizată pe valea Prahovei, a Buzăului, Siretului, pe Bărăgan și atât. Unde rămân bălțile Dunării, prăpăstiile Carpaților, stepele Dobrogei, dealurile Olteniei, pădurile Bucovinei, satele ardelene, dealurile Banatului, etc. etc. Iar pentru a credea că Grigorescu a sintetizat natura românească în peisajul său ne îndoim, pentru că nu putem găsi metoda care să amestece balta cu muntele și să iasă câmpie. Și în privința oamenilor și animalelor, satelor și crâșmelor din pictura lui Grigorescu, ele suferă de aceeași lipsă, atunci când vrem să le ridicăm la rangul de elemente de specific național în pictura acestuia. Sunt

toate locale, fac parte din câmpul de activitate în care a pictat Grigorescu. Am găsit ardeleni care nu s'au entusiasmat de carele cu boi ale lui Grigorescu pentru simplul motiv, că la ei în sat se merge la câmp cu cai și nu cu boi.

D. I. I. Gabrea ne vorbește și de evreii și țiganii lui Grigorescu pe care acesta i-a pictat *sub specie aeternitatis*. Nu ne lămurește însă cum rămâne cu specificul național din pictura lui Grigorescu atunci acesta a pictat evrei și țigani.

În privința „metodei tratării lor” punctul al doilea din specificul național din pictura lui Grigorescu, d. I. I. Gabrea nu ne spune nimic, dar absolut nimic.

Lată-ne la sfârșitul acestui capitol fără a fi văzut, cătuși de puțin realizarea intenției autorului semnalată în titlu. N'a contribuit cu nimic la aceea ce se știa despre pictura lui Grigorescu, n'a adăugat nici un rând nou care să-l justifice să utilizeze concluzii aparținătoare marelui public, care însă rămân fără suport atunci când sunt supuse unor analize critice.

Pentru a arăta că d. I. I. Gabrea n'a putut soluționa tocmai partea cea mai esențială din problema specificului național în pictura lui Grigorescu, adică „metoda” cum o numește dânsul, să încercăm fixarea normelor după care o operă de artă plastică ar fi la un moment dat realizată dintr'un punct de vedere etnic, fără ca valoarea ei artistică să fie substituțuită. Luând din istoria literară românească un fenomen care s'a cristalizat cu caracter specific etnic, „semănătorismul”, găsim că opera literară creată în cadrele estetice ale acestuia se supunea la trei condiții fundamentale: a) Subiectul de natură rurală, b) Forma cât mai românească prin lexic și stil și c) Sentimentul de dor, de dragoste acordat subiectului tratat.

Transpunând fenomenul literar în cel plastic, și, în speță la cazul Grigorescu, vom găsi că în opera lui de artă, condiția subiectului și a sentimentului sunt îndeplinite, lipsind aceea a formei românești. Grigorescu a tratat subiectele sale pe cale impresionistă, deci o metodă care n'are nimic comun cu specificul nostru și care are doar o valoare de curiozitate importată din Apus. Tocmai asupra acestui paragraf al formei în care a pictat Grigorescu, d. I. I. Gabrea nu insistă și nici măcar nu amintește vre-o sugestie oarecare. Este o lipsă fundamentală!

* * *

În capitolul al IV-lea, d. I. I. Gabrea vorbind despre caracterul operei lui Grigorescu conchide, că: „Pătrunzând adâncă fire a realității în ceea ce are ea mai caracteristic, mai specific, a prezentat-o în opera sa într'o idealizare, care totuși nu se refuză realității”; și mai departe: „De aceea credem, opera lui Grigorescu este modelul raportului în care funcționează idealul față de realitate în producerea oricărei opere de cultură”¹²⁾ Cu alte cuvinte. d. I. I. Gabrea vede în opera pictorului Grigorescu o transpoziție a unui ideal grefat pe realitate, într'o formă personală și cu valoare definită; deci,

¹²⁾ I. I. Gabrea *op. cit.*, pag. 830.

o temă propusă inițial și dezvoltată în acest sens, pe dată ce-i vorba de un ideal, Că acest ideal „nu se refuză realității” este pentru d. I. I. Gabrea un motiv de a crede, că pictorul Grigorescu a reținut în realitate esențialul, specificul, iar în raportul în care realitatea trecută prin ideal devine operă de artă dânsul vede un model de artă specific națională, care este chiar opera de artă a lui Grigorescu. Iar în ultimul capitol, unde stabilește valoarea specificului național în educație, constată că, valoarea educativă a operei lui Grigorescu stă în: „a) Același raport, pe care le-a realizat Grigorescu între *realitate și ideal*, în fiecare operă de artă. e de realizat și în fiecare suflet prin educație” și b) în înălțarea spre ideal¹³⁾ prin opera de artă a acestuia.

Valoarea acestor concluzii stă în raport direct cu măsura în care d. I. I. Gabrea a demonstrat caracterul de specific național al picturii lui Grigorescu. Ori cum aceasta suferă din motivele arătate mai înainte și rezumate mai jos, concluziile n'au decât o valoare pur personală, fiind impresii fără valoare publică:

a) Opera de artă nu trebuie judecată decât după normele ei tehnic-constitutive când i se cercetează valoarea ca atare. Ea rămâne independentă în cadrele estetice și-și evidențiază valoarea numai prin frumosul pe care l-a realizat.

b) Opera de artă nu poate fi specific națională până ce acest deziderat nu este definit mai întâi ca noțiune și apoi ca element material. În orice caz, acesta nu trebuie să fie o premiză, ci o concluzie.

c) D. I. I. Gabrea n'a reușit să ne arate în ce constă specificul național din opera lui Grigorescu.

d) D. I. I. Gabrea n'a putut preciza în ce constă esențialul din pictura lui Grigorescu, deci n'a fixat normele după care idealul funcționează prin caracteristic față de realitate.

e) D. I. I. Gabrea n'a stabilit raportul dintre realitate și ideal pentru ca acesta să poată fi întrebuințat în educație în aceeași măsură.

f) Orice operă de artă, dacă în constituirea ei ține seama de normele frumosului, poate servi la „înălțarea spre ideal”, fără ca aceasta să trebuiască să se raporteze la vre-un ideal local. Idealul rămânând ca o formă de viață generală, concretizându-se în atitudini diverse în raport cu personalitățile idealiştilor.

* * *

Pentru ca aceste considerațiuni să nu aibă caracterul unor precizări negative și aerul unor tendințe exclusiviste, este nevoie de o precizare: s'a încercat și se încearcă încă, să se creeze o artă românească bazată pe specificul țării noastre. Căile urmate pentru atingerea acestui scop au fost diverse, nici una însă n'a mers pe calea care ar fi trebuit să meargă, pe aceea indicată de Odobescu încă din 1872: „Așterneți pe a voastră paletă toată scara de colori ce soarele revarsă, când pe verdeață, când pe holdele auri-

¹³⁾ I. I. Gabrea *op. cit.*, Pag. 330-1.

te, când pe alba zăpadă, ce învăluiesc pe rând solul României; reproduceți și formele plastice și coloritul armonios ce vă prezintă poporul, în timpurile, în pozele. în portul și uneltele lui!"

Nu s'a cercetat *forma românească* în dimensiunile ei materiale și în semnificația ei metafizică. S'au abandonat artiști, critici și public într'o sentimentalitate caldă, rurală, crezându-se că în aceasta stă semnul artei românești.

S'au tras în privința lui Grigorescu concluzii absolute în sensul specificului național, neglijându-se Luchian și Andreescu care, pe calea inițiată de Odobescu, sunt mai aproape de *forma românească*.

De aceea, discuția d-lui I. I. Gabrea, care în lumea bunelor intenții este o străduință de mai bine, care însă prin anacronismul ei se plasează în acel *delict de inactualitate*, rămâne prin dialectica ei în situația de a fi ineficace.

Iar cât privește puterea de educație a artei privită prin prizma d-lui I. I. Gabrea, semnalăm un caz care contrazice acest principiu și ne arată, că această educație trebuia făcută direct, prin frumosul în sine, pentru spiritualizarea individului și nu prin o tendențianalizare a artei: în ziua în care se comemorau la București soții Simu, cei ce au lăsat Statului muzeul care le poartă numele, la un match de football luau parte circa 15.000 de cetățeni, iar la această comemorare doar ... patru¹⁴⁾.

V. BENEȘ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁴⁾ Fapt semnalat de d-l Petre V. Haneș într'un articol intitulat »Educație patriotcă« publicat în ziarul »Adevărul« din 28 Iunie 1937.

NOTĂ: O regretabilă întârziere de publicare a acestui articol face ca el să apară chiar în luna în care se comemorează centenarul nașterii pictorului Grigorescu. Prezenta discuție așa dar nu are nici o legătură cu această sărbătorire. În unul din numerele viitoare ale „P. L”. vom face loc unui studiu amplu închinat memoriei marelui dispărut.

P R O L O G

— DIN ROMANUL IN VERSURI „MAREA“ —

1. Să scrii în veacul douăzeci romane
In versuri, hotărît nu e la modă,
Trăim în vremuri prea de tot profane
In ale cărții, lumea e comodă,
O satisface, dragul meu, — ce vrei! —
Colecția de cinsprezece Lei,
Atât cât mai permite azi cultura
Să completeze sportul cu cultura.
2. Sunt poate omul altor generații,
Dar totuși cred și jur — de vreți — pe-o rimă,
Că va veni o vreme când Penații
Și Larii artei vor fi iar în stimă!
Și chiar de n'o fi să mai fie-așa,
Eu n'o să pot veni și controla.
De-aceea, uite îndrăznesc și risc
In versuri un roman întreg să isc.
3. Incep, cum se cuvine, un prolog,
Dar nu așa cum vechii 'ndăținează,
Adecă muza să mi-o chem, s'o rog
Căci scumpa muză doarme și visează
Și nu mă'ndur să-i turbur somnul dulce
Că rar apucă biata să se culce.
De-aceea, am s'o rup cu obiceiul:
Voi scrii poemul singur, cu condeiul.
4. Nu vreau prin asta să pretind că 'ncepe
O nouă cale ne'ncepută 'n artă.
E doar știut, poetul se pricepe
Să-și cânte cântul și pe-o harfă spartă,
Cu muză, fără muză e tot una,
Așa cum geme inima-i, nebuna.
Acestea toate sunt noțiuni curente,
Ar fi tonisme orice argumente.

-
5. Nici ca subiect nu aş putea pretinde
Că trec prea mult de zilnicele stadii
A' vieţii ce-o vedem. De altfel plin de
Acelaş teme-i Timpul tot. Vezi: Ady,
Musset, lord Byron, Puşchin, alţii încă,
Care-au cântat cu patimă adâncă
Ce voi căuta şi eu în stihuri pline
Şi vor cânta şi alţii, după mine.
6. Spun însă răspicat: nu după pilde
M'am îndemnat să fur, să scriu o carte
Cu altele la fel. Eu sunt copil de
Ţărani cinstiţi şi ştiu că nu ai parte
De tot ce strângui cumva pe nedrept.
Aici a copt poemu 'n acest piept!
Şi veţi vedea îndată ce motive
Au căşunat să intre vorba 'n stive.
7. S'a petrecut demult, pe vremea ceea
Când omul tânăr fierbe de pasiune.
Cum zic franţujii: Căutaţi femeea,
Şi de-o găsiţi, femeea vă va spune.
Eu n'o mai caut, rătăcirii deşarte
De mintea mea sunt astăzi hăt departe.
Dar ştiu să spun precis, din fir în păr,
Cum lucrul s'a 'ntâmplat în adevăr.
8. Adu-ţi aminte, Ană, (asta-i fata!)
Cum într'o zi stăteam noi împreună.
Afară nor. Era de ploaie gata.
Deşi se arătase vreme bună.
Eram la tine în odaie, ştii tu,
Şi tocmai însemnasem cu cuţitu,
Pe-o ceaşcă de cafea, cu greu, un „A“,
Ca să se vadă că e ceaşca ta.
9. Colega ta de cameră plecase
Şi noi stăteam ia sfat. Indiferente
Frânturi de conversaţie. De case,
Câini, ciorapi, (cărţi nu), studente
Şi alte multe care n'are rost
Să le notez întocma cum au fost.
Să-ţi dai cu socoteala nu-i problemă
Ce doi discută fără nicio temă.

-
10. Tu pregăteai în liniște cafeaua
(De mult n'am mai gustat așa turcești!)
În timp ce eu țigara, nu luleaua,
Mi-o pregăteam cu grijă. — Tu mai ești
Și astăzi fumătoare ca pe-atunci?
Bărbații vor femei ce nasc la prunci,
Și nici decum cocoane ce fumează,
Fumează 'n veci și veșnic nu lucrează.
11. Ne-am apucat și noi apoi de treabă,
Ti-am explicat ceva despre emoții,
Capitol greu, erai de fapt cam slabă
La partea asta. Dar am fost cu toții
La fel pe vremea când eram studenți
Chiar dacă-am fost o leacă eminenți:
Ne zăpăceam ușor la teorie,
Deși emoții posedam o mie.
12. Adecă „posedam” nu-i tocma vorba.
Mai bine altfel: „posedați de ele
Eram cu toții”. Și ne-am ars cu ciorba
Aceasta prea fierbinte, lele, lele!
De-atâtea ori! Nici nu mai știu de câte.
Dar să lăsăm: sunt amintiri urite.
Iar pentru mine poate 'n deosebi;
De ce și cum, nu-mi place să mă 'ntrebi.
13. Cu chiu cu vai am isprăvit lectura.
Afară se făcuse iar o vreme,
Cu lingura s'o mânci, și băătura
De prunci vioi prinsese iar a geme.
De ei noi însă nu ne sinchiseam.
Vorbeam ceva, zău nu știu ce vorbeam,
Dar știu precis c'am vrut să te sărut
Și mai precis: că nu prea s'a putut.
14. M'a fost cuprins atunci o amărală
De parc'aș fi pierdut un portofel,
Voiam să plec, era o zăpăceală,
Și eu și tu ~~ne~~ ne zăpăceam la fel,
Iar dacă n'ai fi stăruit să stau,
Aș fi plecat: cuvântul meu ți-l dau!
Și n'aș mai scrie 'n versuri azi cu haz
Ce-am suferit atunci cu năcaz.

15. Ții minte ce ți-am spus? Am fost mai sincer
Decât am fost vreodată 'n viața mea.
Simțeau cum înăuntru plâng și sânger
Cum lângă tine-o mare greu gemea?
Poți cheltui o viață cu risipă
Să te cunoști, dar câte-odată o clipă
Ajunge, ca să-ți pună pe deplin
În față implacabilul destin.

16. „Ascultă, Ană, — începui profund —
Știi bine că de-un an eu stau și sufăr
Văzând cum încă ce departe sunt
De minunatul, ne'ntrecutul nufăr
Ce nu știu cum fără temei înfloare
În a vieții boltă stătătoare.
Tu știi că tu-mi ești nufărul ceresc
Și oricât lupt să nu vreau: Te doresc!

17. „Mi-ai spus pe șleau în repetate rânduri
Că nu iubești pe nimeni și că nu știi
Cum să-mi ajuți să scap de-aceste gânduri.
Acest vânat ești în fața puștii
Ai vrea să-l cruți. Va fi cu mult mai bine
Să nu mai stau așa lipit de tine.
Cu dragostea să ne oprim aici,
Dar fii în schimb să rămânem amici.

18. „Eu nu mai pot și nici nu vreau să stărui
Văzând aici în preajma ta zădarnic.
E limpede cât vei putea să-mi dăruie:
Cu cei ce cer, amorul nu e darnic.
Și cum te-ador cu patimă, ca patru,
În fața ta nu pot juca teatru.
De-aceea-ți spun, cu sufletul distrus:
Rămâi cu bine, Ană, eu m'am dus!“

19. Atunci m'ai prins de mână n'cet, ca'n vis,
Și te-ai uitat la mine, n'am cuvânt
Să spun cum te-ai uitat, dar ai închis
Pe jumătate ochii, apoi blând
M'ai tras domol de tine mai aproape,
Aveai un tremur dulce pe pleoape,
Iar eu simțeam, pierdut, în clipa ceea
Că tu ești veșnic, numai tu *Femeea*.

20. „Ai să ramâi. Și vei lucra de-acuma.
Vei scrie, zilnic, mult. — „Dar pentru cine?“
(În mintea mea 'ndoielile ca spuma
Pe-o mare 'nvălmășită) — „Pentru mine!
Să scrii, cum nimeni altul, o poveste
(Îmi pretindeai prea mult!) în care-aceste
Profunde frământări, ce-ți sunt chemarea,
S'aud cum gem; iar titlul va fi: *Marea!*“
21. Ți-ai aplecat pe spate capul dulce,
Iar ochii tăi ardeau profunzi și verzi,
Simțeam că vântul de pe bord mă smulge,
Și, Mare, că 'n vâltori ai să mă pierzi.
Sunau în mine fermecate harpe
Și lunecam în ochii tăi de șarpe...
(Am s'o sărut, acuma o să stee!)
Ci iarăși te-ai retras ca o marea...
22. Atât a fost iubirea noastră toată!
Ferice de bărbatul ce te are
Dacă iubirea nu-i va fi 'nșelată
Decât cu aceea nedată sărutare.
Această ne'ntâmplare-a fost un „fine“
Eu nu m'am dus de-atuncea pe la tine.
Mi-am dres vaporul sfărâmat aproape,
Și am cârmuit, decis pe alte ape.
23. Dar nu pot spune totul în prolog.
Aș vrea să mai adaug doar trei cuvinte,
Și pe iubitul cititor să-l rog
Mereu să fie cu luare-aminte,
Că „marea“ mea-i cu multe înțelesuri
Ce dau ușor ocazii de eresuri.
Și n'aș vrea după ce lucrâi intens
Să iasă o poveste fără sens.
24. Am rătăcit pe apă ca Ulise,
Când pe corăbii, când pe-o simplă troacă,
Pe mări a avea ori pe mări de vise
Mereu cătând himerica Itacă
Ce pentru mine-i veșnicul Aiurea,
Și nu se întâlnește nicăiurea,
Un ce de felul său mai mult un crez
Pe care-l vezi atunci când nu-l vezi.

25. Trei mări, au fost în deosebi acele
Pe care s'au sbătut în ghiara morții
Și vasele și visurile mele,
Când sus, când jos, sub valurile sorții.
Intâi, fu însăși viața-mi năzdrăvană,
Apoi, în veci nere'ntâlnita-mi Ană,
Și'n fine, furtunoasă și drăcească,
Dar scumpa noastră viață românească.

26. Nici nu mai știu precis pe care-anume
Am reușit s'o'nchieg în vers italic,
Ca pe o nouă Vinere din spume.
Dar una știu : va zângăni metalic
În multe inimi ritmul greu și rima
Când va țâșni, extatică, sublima
Vedenie ce-am vrut să ardă pară
Aici în țărăneasca noastră țară.

27. S'acuma, pentru a sfârși'nceputul,
O chestie mai vreau să lămuresc :
Deși eu cânt în stihuri doar trecutul
Ce l-am trăit, nu țin să mă numesc.
În viață-mi, dintre cazuri, ăsta-i primul
Când iau asupra mea pseudonimul
Și ca să nu par tare năzdrăvan,
Mi-oi zice simplu : *Solomon Bogdan*.

28. De el voi povesti de-acum nainte,
Ca de-un strein pe care-l știm de mult
Și care-mi vine și-mi revine'n minte.
Și-abia'nțeleg ce spune, dar ascult...
— Scumpi cititori, frumoase cititoare,
O să vedeți în rime sunătoare
Cum se frământă marea cu vecia.
Cortina sus! Incepe comedia!

M. BENIUC

O P I U M

Mâni stranii încălzesc de o Nu-mă-uita răsărită dintr'o carte cu pagini veștede. Cui i-am împrumutat oare această carte? Întreb vremea: eram studentul absent între tomuri, eram poetul ce-și po-trivea pe marama verde a după-grădinilor satului natal primele rime, ori eram profesorul tânăr dela Aiud, ce după amiezile la 4 se îm-pletecea în lieduri și sonate revărsate din ferestre pe strada cole-giului din pianе și viori, în timp ce un mic elev al meu mă pân-dea regulat de după o poartă cum așteptam să coboare Mădy, fata pastorului, bătând în lespedea caldarâmului bătrânesc, cu pantofiorii ei de nalbă să mă sperie. Dar vremea nu răspunde. Cine își trimite după mine privirile-i albastre? Ce cald a rămas seninul lor și după moarte! Sunt țintirimul verilor de altă dată. Poate mâna iubitei, într'o dimineață de vară, a rupt din grădina abia trezită această floare și a închis-o în cartea mea, ca pe o albastră cru-ciuliță a dragostei.

Murim... Capul îmi cade încet pe umăr: da, și noi o să mu-rim... Și niciodată, nuj vom mai trăi cândva amândoi... și nu voi avea nici măcar bucuria acestei nopți de toamnă: urmăresc pe pe-reți cum pălpăie în sbatere zugrăvindu-ți în tonuri de mușcate făp-tura. para focului de altădată.

*

Peste porumburi sângeră brumarul
Și scutură din crengile de ceară
Pe apa ce și-a 'mbolnivit cristalul
În bulgări galbeni drojdia amară.

Iar sufletul adormitelor zile
Mai pălpăie nevindecat în frunze
Ci vântul le culege în pumni și i le
Asvârle pe isoarele ascunse.

Iar boiul tău spumos e o gherghină
Caro parfumul și-a pierdut în ger
Să-mi poată sta alături în rugină
Asemenea lucefărului meu pe cer.

*

Linia gâtului întinsă prin pliscul galben se continua în tărie. Ai fi zis că paserea inspirată a lui Brâncuși fu corectată de natură, desrobită de aderențele ei pământești, trunchiul însuși fiind trăsfi-gurat de meditație și de gestul larg al adâncirii în cosmos: crește-rea din ea însăși sub ochii tăi a liniei inspirate. Mișcările ei: pasul

calm al apelor gânditoare. Captivă, o prinsese un elev, acum se găsea pe lungă masă verde a cancelariei. Tristă și absentă, pășia rar, meditativ. Oprindu-se din timp în timp și adâncindu-se în înălțime, părea că ascultă. Colegii mei nu înțelegeau. Nu înțelegeau că bibliotecile se năruiseră, că turnurile orașului s'au strâmbat dintr'odată, că însăși ascunsele noastre tragedii nemărturisite erau umbrite de această întrupare a tristeții lumii. Tainică pasăre. Eu singur am văzut-o cum

Umbla cu duhul apei mers de melancolie.

Știam atunci ca și tine, prietene, Mihail Vâlsan, că
Toate urcă spre marea tristețe a lui Unu.

*

Mă uit în mine: vreme, schit străvechi —
Păretele cu ctitori se dărîmă
Și nu pot fața lor din aur vechi
S'o strâng, să mi-o alcătui din țărână.

Și simt un pustnic ce trăiește 'n mine
Zidit în drobi de piatră și în lemn
Să nu se poată despărți de sine
În darn îi dau arhanghelii îndemn.

Vrând pământul obrăzar să-i smulg
De năruirea lumii liberat,
El stăruie în acest violet amurg
Mai trist de el și mai însingurat.

*

Orice boală mă prăbușește și mă înstrăinează de cel ce am fost mai înainte. Îmi răstoarnă foarte ambițiile, îmi sfarmă toate judecățile, îmi îngroapă visurile. Prietenii îmi par îndepărtați, incapabili de-a smulge din lumea oamenilor care-mi sporește înstrăinarea. Peste această năruire a individualității răsar libere florile slăbiciunilor umane. Regretele amorurilor intime, infidelitățile noastre întoarse în puțin cernuta și inmuiata lumină a judecății ajung să ne dezaspereze, devin grave cazuri de conștiință. Trăim ca plantele în timpul iernii, prin rădăcini.

*

Viața mea de până acum pe care am trăit-o sbuciumat lăuntric, hărțuit cu cruzime de veșnice alternative, îmi apare înfimă și îndepărtată. O privesc cu înțelegere: inserare calmă de dorințe ce au cutezat să crească în mine. Grădina aceea cu buruiene mari, cu maci țâșnitori, cu crânguri adormitoare de inuri de azur, grădina aceea pe care o văd de câte ori gândesc un fir de iarbă, grădina aceea e viața mea. Aș întinde brațele să o cuprind iar. Dar știu: viața e prezentă veșnică; grădina aceea a rămas în trecut: fiecare gând, fiecare gest a împietrit în prezența lui — nu se poate smulge.

Câte odată măsur distanța dela clipa de acum până la fiecare. Din zi în zi îmi trebuie raze mai lungi, umbrele crângurilor de imagini se lungesc, depășindu-mă, din depărtarea tot mai multă. Pe semne, în timp ce eu călătoresc către marginea lumii, în spatele acelor crânguri apune din ce în ce tot mai hătrân un soare.

*

Am o fire extrem de ciudată. Mă oboșește singurătatea. Mă vreau între oameni, între femei. Bat străzile în căutarea lor ciasuri întregi, ca și când s'ar deștepta în mine alt om, care a trăit într'un veac demult și a fost isgonit într'o pustie de un destin rău de lângă trupul cald și plin al femeii sale... Apoi în mijlocul lor mă cuprinde o neliniște pe care încerc să o ascund ca pe un simpton de nebunie. Cineva pe care încă nu pot să-l văd bine dar pe care îl simt hățind din umbra din mine, încâlcirile-mi de gânduri, îmi șoptește speriat întrebarea, ca și când s'ar teme să nu mă piardă: ce cauți aici, ce cauți aici? Mă simt străin între oameni de parcă n'ar fi semenii mei. Imi dau seama că toate vorbele lor sunt atât de mult ale lor, ale tuturor, că zâmbetele lor ascund, proptite de buze, o comunitate de gânduri atât de contrarii sfâșierilor din mine, încât parcă cu toții s'au înțeles de mai înainte să mă excludă dintre dânșii, amabili și iertători, ca pe un bolnav uns cu semnele morții. Sub nici o frunte n'a pâlpăit vre'un gând gemen gândului meu. Din câți și-au întors fața spre fața mea, nici unul n'a prins o fărâmitură din munții de valuri adânci care sa macină în mine. Privirile lor nu pornesc din adâncime, nu pot să străbată până la țărnul de unde ar putea să vadă. În zadar mai caut femeia de care trebuie să mă fi despărțit odinioară. Femeia aceasta nălucită în singurătatea-mi blestemată, în sufletul căreia m'aș întâlni din nou cu cel ce am fost într'un timp de care nu-mi mai aduc aminte, din care m'am rupt, depășindu-mă spre un veșnic alt eu — poate de mult a murit, obosită și ea de căutare zadarnică, la un capăt de drum necunoscut, brumată de zări sau de însingurare... Sau poate... o, jocul spiritului nestins de moarte! poate că trăește încă în cineva... E poate acea copilă, zărită o clipă azivară, în drumul spre Cluj, dela fereastra trenului, într'o fereastră deschisă în pieptul unui conac bătrân, între mușcatele albe ce-i dantelau pieptul înfrăgezit. E poate acea elevă, cu pălăria neagră, cu haina strânsă sub bărbie, într'un alb guleraș, pe lângă care am trecut azi și privind-o a roșit neștiutoare, până în umbra ochilor cu pleoape grele de întunec și somn dulce.

*

Din ce tărîm apus, suferitoare
O să-mi apari din nou, Navamalika?
Cerșesc la poarta zilelor de sare
Albastrul strop de cer, Navamalika.

Nesigurului foșnet, o străină —
Atlasul verde lumea i-l așterne.

La Gangele de aur și rugină
Ne-au logodit săruturile eterne.

Doar visului întreg se dăruiește
Miratul chip de înger al copilei
Și adormitul cântec se trezește
Inseninând melancolia zilei.

Orânda n'a bătut? În seara albastră
Întreb de tine steaua de la mare.
Ca mâine'n vânturi nemurirea noastră
Va înflori pământul cald în soare.

*

„Sufletul mi s'a strâns în jurul faptei tale ca o ramă la o icoană”. Naive vorbe cu care marcăm prima fază a iubirii. Cu vremea nu ne mai lăsăm înșelați: termenii comparației se substituieră.

*

Stea verde cu căercăne'n doliu
În tânăra va ă rămas,
Spuzindu-mă'n albu-i lințoliu
Orânda-mi va bate n'r'un ceas.

Fum — gândul, în inimă ger e,
Pe praguri, pe râuri mai cerne,
Fiindu-mi argintul ce pierce
În aburitoare eterne.

*

Concert. Se stinge încet spre cealaltă margine a pădurii un sunet de corn. Frunzișul vocilor tremură și vestejește. În fund, dintre tonurile adânci ale văilor melancolice, se mai ridică odată imaginea ta, în privirea mea nesigură și tremurătoare, împiedecată de lacrimi, leit motiv de seninătate și odihnire a frumuseții în rugăciune. Pe masca mea tragică tremuri șuvița unui trist surăs.

*

Un clopot de argint a prins să sune
La strunga cerului de lemn de crin
Și florile murmură o rugăciune —
Mirate cresc albastrele grădini.

Cum crește diamantul din cărbune
Seninul din adâncurile verzi răsare,
Lin, ațipitul suflet din genune,
Inel albastru în apele stelare.

*

Sunt plămădit să trăiesc într'o eternă insatisfacție sufletească. Steaua mea tremură și se vestejește de nostalgia lucrurilor apuse, sigur inaccesibile. Sau naște într'un imposibil viitor visuri de o clipă ca insulele efemere care apar și dispar pe oceane. Mă apăr de

prezent, de adevărata viață clocotitoare, cum se apără mimozele de sgomoté, închizându-și corola.

*

Un tren străpunge zarea : dor, mutare.
Ceva s'a rupt din mine, ceva moare.
De iniști câmpul mut e despuiat.
Imi plânge în ochi drumul pe care ai plecat.

De zăbovesc în zâmbetul ceresc
Cu apele și plopilor-mi logodesc
Tânjirea, s'o frământa în zări de seară
Cu plânsetul lor mulcom după vară.

*

Gândul că peste câteva clipe voi intra în orașul adolescenței mele, îmi difuza în sânge o lumină pură ca a unui soare de Martie. Someșul se întorcea de după grupuri de sălcii despletite, scăpa sclipitor spre drumul de fier, împungea în mal cu frunzișele-i argintii, răsucite apoi la o cofitură, după care parcă se oprea să se liniștească și mai uitându-se odată înapoi, pornia iar, calm și cu mult mai sigur de sine. Peste malul dimpotrivă toată matca văii se umpluse de lanuri de grâu, ale căror râuri se revărsară în sus pe dealuri, până sub păduri.

Mă bucuram de lumina aceea a grâielor coapte, care câteodată părea că-și ridică aripa scânteiitoare și bate în ferestrele trenului. Pământul îmi da binețe, bucurându-se de întoarcerea mea. Eram tânăr atunci și aveam tot dreptul să mi se pară așa. Mai tânăr decât cel de acum, dar mult mai vârstnic decât celălalt, de mult, de care m'am despărțit într'o haltă din câmp, într'un sfârșit de vară.

Verile ca aceea nu se mai întorc niciodată. Ziua ei din urmă și-o adusese din câmp, târând-o peste măceșii răzoarelor și și-o culcase pe șinele drumului ce avea să mă smulgă.

Când am trecut cu trăsura prin oraș, străzile mi se păreau atât de înguste, încât mă mirai de memoria mea, în care ele se lărgiră în timpul anilor. Și șerpuiau răspândite pe stradelele ce se fugăresc pe povârnișuri, printre streșini largi și printre mușcatele din ferestrele strâmte, răsând în dimineața de vară. Imi cădea bine să mă simt privit, chiar pe jumătate, de căsuțele acestea cochete, cu strașina lăsată pe fereastră. Pe marginea trotoarului, tivindu-l lung și legându-l din loc în loc de platanii tineri, ca o panglică roșie, deslegată parcă din coroanele boilor verii, florile de portolac își aprindeau una de alta flacăriile corolelor, fugărindu-se în susul străzii, printre pietrele caldarâmului. La câte o fereastră răsărea câte un cap de față. Ochi mari se deschideau parcă atunci pentru prima dată spre lume. Provinciile gândeam eu, dar le surâdeam fără să le privesc, mulțumindu-le în mine însumi că se miră recunoscându-mă ori încercând să mă recunoască. Căci eram la vârsta când atenția lumii pentru noi ne cade bine, dându-ne chiar o aripă

de orgoliu, pe care însă nu toți o știm purta fără s'o vadă semenii noștri.

Imi revedeam așa dar orașul în care mi-am crescut în uniforma de licean învăpăiatele gânduri de aventură și de cucerire a lumii. Imi revedeam visurile de altădată: să dea peste mine o catastrofală iubire — iar după ce am cunoscut-o pe I. visam s'ajung celebru și pentru toate micile nemulțumiri pricinuite de ochii ei prea mari și rotunzi, cari, mi se părea că ispitesc și pe alții, odată și odată s'o fac să se căiască. Și eram jenat de ele. Aducându-mi aminte de gândurile din trecut, de purtarea stângace a băiatului ce se smulge din copilandru în flăcău, — incertă vârstă în care săfletul pierzându-și matca veche, dibuie nesigur după una nouă, — roșiam și încercam să-mi înăbuș amintirea, începând a vorbi tare așa cum fac unii copii, nevoind să lase să fie ascultat informatorul ce povestește ceva umilitor despre ei. Imi era rușine cu deosebire de primele mele întâlniri cu dragostea.

Iată și biserica din Ulița Apei. Pe frontispiciul ei: Ave Maria. Veneam odată pe burniță în oraș. Te-am văzut venind dimpotrivă. Aveai treisprezece ani? Într'un paltonaș de culoarea gutuielor, înviorai cenușia armonie a zilei. Când pleoapele se deschideau, de pe ziduri se ridica melancolia. Am intrat la 100 de pași după tine înăuntru. Eram încă în nehotărâre și nu știam ce vreau. M'am oprit să mă razim de o coloană la intrare. Într'una din lungile bănci negre, ingenunchiată, te rugai. Ce neliniște îți tulbura pacea senină a sufletului încă neștiutor, de floare de cires, de copil încă?

Simțiam copia literară a situației și totuși nu mă urream din loc. Putea să cadă bolta, să se năruie fridele și să plesnească buza ogivelor deasupra capului meu, tot n'aș fi plecat. Ai trecut pe lângă mine. Ne-am terit privirile. Dar vibram în cercuri albastre ca un spirit mângâietor să te cuprind în inele.

Și iată că mă găsim din nou în fața bisericii de atunci, mai mândru, și mai sigur de mine însumi. Și de tot ce a urmat întâlnirii de atunci nu-mi aminteam cu plăcere. Pentru că robul acestor întâmplări n'a putut să se scuture de obsesia lor. Imi era lumea deschisă și n'o râvneam. Am iubit-o pe I. fiindcă am înțeles dela început, prin nu știu ce intuiție ce m'a umplut de amărăciune, ca un nefericit oracol, că noi amândoi nu vom fi o pereche niciodată.

Și totuși la întoarcerea acasă mă simțeam din nou copleșit de duhul verilor de altădată. Parcă intram într'o regiune fermecată, captiv undelor concentrice ale duhului iubirii noastre ce stăpânea locul. Voiam să mă separ de trecutul meu ca de trecutul altuia. Mi se părea că, despărțit prin lectură și experiența anilor, de adolescentul cu care mă întâlneam din nou, nu-mi e îngăduit mai mult să-i dau ascultare. Încercam a-i opune ironia fără cruțare, spre a-l ucide.

Ci el îmi răsărea în cale oriunde mă întorceam.

— Ce te ții de mine? Ar trebui să înțelegi că îmi ești nesuferit.

Pe fața lui se schiță un zâmbet îndurerat. Mă înverșunai.

— N'avem nimic comun. Sensibilule! N'o să mă mai fac de

râs cu oftările și visurile tale, slăbiciuni în viață ca și în artă. Un creator adevărat își ucide simțirea, pământească, fiind a omului din el, spre a se ridica în ordinea internă a lumii. Ca meșterul din legendă, eu am zidit. Aspirațiile mele se îndreaptă spre o lume de care te văd strein.

— A părerilor...

— Singura valabilă. Iar umbra ta, pe care o socoteam de mult înmormântată...

— Umbrele nu au moarte... Imi răspunde ca corbul din poema lui Aľan.

— De câte ori am vrut să calc un prag nou, umbra ta mă lua de cot și poarta visată se retrăgea din fața mea ca la un semn vrăjitoresc. Ce mă făceai să te aștept? S'a plămădit în mine un suflet de o infinită tristețe. Cu un aer de noblețe imi interziceai orice nou altoi asupra spiritului meu, care devenise cenușiu de melancolie. Ambițiile cădeau ca spicele secerate sub cenzura ta aspră. Nu puteam să mă dăruiesc niciodată în întregime lucrului început. Rămânea strâmb, fiind sfârșit pe fugă, și a doua zi năruiam totul ca să încep din nou. Blestemul ce apăsa pe capul meu era fantoma ta. Avar cu tine însuși mergeai pe drumul fără primejdii ce venea peste tine de demult. Nu m'am putut smulge din această afurisită matcă niciodată deplin. Aici e cheia insuccesului meu. Grâul bun întârzie să se aleagă din pleavă. Ar fi trebuit să uit ca să mă pot ridica. Nu puteam. Iar ceea ce izbutea odată să intre în plasma sufletului meu împietria acolo pe veci. Deatâtea ori mi-am zis: voi rupe cu trecutul. Și atunci cineva scâncea în mine și glasul lui mă înmuia din nou. Prin tine am trăit experiența omului primar, ceșos de doruri nerealizabile, torturat de întrebări fără deslegare, împresurat de taine. Nimic nu putea fi obiectivat, ales și contemplat pentrucă osmoza era atât de perfectă încât nu mai puteam vedea părțile sufletului. De câteva ori se alegea, ca deasupra apei inelul solar, undele iubirii din verile tale. Și îndată atât de adânc retrăiam viața ta, ca într'un vârtej de adâncuri, că ochiul se împăienjenea ca în fața unei pagini prea aproape de pupilele enorm lărgite.

Era o ciudată mărturisire. Se vedea că cel ce o făcea era simțitor stăpânit de puterea celuiilalt. Devenise patetic. Dar în același timp i se trădau eforturile de-a se elibera.

— — — — —
Sunt zece ani dela această întâmplare. Nici o schimbare, nici o schimbare.

De toate sunt nemulțumit. De toate mă simt strein începând cu trupul meu propriu. E neîncăpător pentru uriașele-mi visuri.

Unde sunt cele două genii care trăgeau sorți pe șovăiala mea? Nu le mai aud. S'au topit în albastra flacăre a tânjirei mele și a incertitudinii ucigătoare.

În depărtarea fumurie a zilelor doar I. a rămas tot acolo în văzduhul apus, ca o aripă de soare.

*

Amurg. Pe smalțul de cicori albastre
Ce-l încrustau văratecele stele,
Imbrățișate gândurile noastre
Se'ncercuiau în gemene inele.

Pământul s'apleca spre buza apei
Și apa-l săruta. Sfânt duh de vară...
Vreodată mai simți-o-voi ce-aproape-i
Ce mare-i fericirea, vis de seară?!...

Miratul cer de inger al copilei
Azi plumbul și-l topește'n ape doar
Și-adâncurile de tămâe-a zilei
S'au ridicat în sălcii funerar.

Intreb tânjind în bocitoare vânturi
Izvoarele albastre'n drum spre mare:
Nu o-ați văzut? și codrul dus pe gânduri
Se luminează'n toamnă tot mai tare.

*

Un drum greșit. După evaporarea noutății totul e nesfârșit de gol și fără noimă. Și pentru a fi un adevărat prizonier al absurdului în loc să mă scutur și să-mi croesc drum înainte, caut fără să găsesc calea întoarcerii.

Printr'o optică inversă, înșelătoare îmi barez cheile viitorului prin ceea ce îmi sunt stăvilite în realitate porțile întoarcerii: părerea că mă voi lovi iar de tronul de ghiață al *Imposibilului*.

*

Mă omoară nostalgia. Obiectul dorurilor nu mi-l pot preciza.

De toate sunt nemulțumit
Și nici odată nu ajung
Himerele să le alung.

Din sânge ele mi-au sorbit
Din el un mit mi-au înflorit
Ca să mi-l fluture în zare...
Legat de stâlpul meu de sare
Stau între apus și răsărit
Ca a lui Lot femeie care
În stâlpi de piatră a'ncremenit.

*

A suferi o favoare a destinului omenesc. *Un om* se poate numi acela care a băut din paharul suferinții până la drojdii. *Un om* e un martiriu cumplit, fără nădejde de scăpare. Cei mai mulți dintre semenii noștri se împacă ușor cu dezastrele morale, limpezindu-se îndată ca apele, ca pădurile după furtună. Existența lor se leagă în rădăcini cu docilitatea supusă a naturii, improspătându-se din forțele ei telurice. Asemenea ființe sunt tot o turmă cu buruenile, cu paserile, cu vitele. Existența e bucuria lor zilnică. Fe-

cundația e ținta supremă. *Un om* nu se simte acasă în această existență. Ce-l face să se simtă strein? E spiritul care nu se lasă înșelat, care demască tirania unui destin degradant. Rușinea acestei vieți mizere o poartă pe umeri. Iar semnul că lumina cugetului pâlpăe în el e suferința.

*

Numai negrul inger
Îmi va pune capăt.
Nu mi-s nici eu sânger
Și din sboruri scapăt.

Zorile mă scoală
Inflorit la tâmple,
Fără îndoială
Ceva o să se nântâmple.

N'o să mai dau vamă
Cum mă dau acum.
Atunci mai cu seamă
O să-mi văd de drum.

*

Suntem înșelați o viață întreagă de toată lumea. Unii dintre noi sunt legați la ochi. Unii văd dar își întorc repede privirea, narcotizându-și suferința cu opiumul van al iluziei. Vreau să rămân lucid până la capăt.

*

Gestul întârzie să încheie
Voia gândului ca o pecete
În curând, ah, în curând o cheie
Mi-o deschide porțile secrete.

Toate își au în lumea asta rost.
Cade steaua, tot senin e cerul.
Voi muri de parcă n'ași fi fost
Înimei în lanțuri temnicerul.

Câci de cât tâlharul mai presus
Fruntea mi-e mânjită de ocară.
Condamnat, mai ai ceva de spus?
— Să se facă în lume primăvară!

*

Toate apele s'au oprit. Vântul a căzut ca o aripă străvezie. Piatra e bolnavă. Și omul, ah, omul și-a întors fața la pământ. Și nimeni nu întreabă:

Unde e potirul Sfântului Graal?

Paragina aprinde rugină pe ziduri. Toate se scufundă în zăcere și muțenie. Apele au putrezit între maluri. Văzduhul e copt ca o pânză veche. Vai, vai... Și nimeni nu întrebă:
Unde e potirul Sfântului Graal?

*

Stea, a lui Parsifal, izbăvitoare
Inmugurește-mi pe cerul de rouă,
Singurătatea, tu, a harului floare,
Pe frunte coroana să-mi scapere nouă!

Pământului flori îi zâmbesc în obraz
Pe sprintene guri de izvoare.
Cărarea Sfântului Graal doar azi
Se tae albastră în soare.

Cu soarele verii spicul tău crește
Și ochiului văi îi înalță spre munți,
Se sgudue lacul și se limpezește,
Copacul se pierde 'ntr'o mie de frunți.

Și în cercuri de ape orbita își strânge
Adâncul întins ce nconjori,
De cer amețit pân la sânge
Copacul se 'nvârte 'n coroana-i de flori.

EMIL GIURGIUCA

C Ă U T A R E

...Sufletul meu îl am de vânzare spuse el.
Cumpără-mi-l te rog că m'am plictisit de când
îl port. La ce-mi slujește, când nici să-l cunosc
nu pot? Dar negustorii își bătură joc de dânsul.
— Ce să facem noi cu un suflet de om..?

Oscar Wilde

Porni cu vântrele deschise, scârbit, cu fruntea goală și sufletul ud, care nu-i trebuia nimănui, Liret.

Vijelia porni să urle în el: „vreau să rup zăgazarile firii, să mă scufund în valul încoifat al uitării, să-l sparg sorbindu-l și să mă inunde, Doamne!”

Și drumul lui era nemărginire și plângere, unduire și lung nesfârșită pribegie.

De la o vreme, simți cum corabia își încetinise singură goana, se poticni de câteva ori, apoi o puternică izbitură o rostogoli de două ori peste cap.

Liret sări teafăr jos, pe un țarm străin. Privi stins împrejur și porni mai departe, prin clisa roșie, imensă, care i se desfășura înaintea. Era un imperiu bătrân și ros; tam-tamuri sinistre țipau undeva strident și gol, peste un furnicar netrebnic, mărunț, care scormonea cu capul în jos.

Străbătu un fluviu galben și lenș pe care pluteau cadavre, unele umflata, altele putrede. Lăsă toate acestea în urmă-i, departe.

Ajunse acum în dreptul unor nesfârșit încântătoare grădini albe cu boare de cireș înflorit, cu lacuri negre lăcuite, pe cari dormeau foi năclăite de dafin mirositor. Îl întâmpinară din toate părțile, mănunchiurile sângerii și otrăvite ale unor flori nemaicunoscute; rotunde boabe de mărgăritar, ude și străvezii îl priviră somnoroase. Se opri. În față-i crescuseră toate: foi largi de lotus divin ascundeau o mie de trepte în marmoră pală. Foile se dădură în lături și drumetul Liret le urcă fără oboseală. Când ajunse pe ultima treaptă, un șir înalt de coloane grele, lustruite în aurul soarelui care le mângăia pieziș, arătau, trei de o parte și trei de alta, drumul către alte o mie de trepte în marmoră pală. Străbătu astfel cele nouă mii de scări cari despărțeau lăcașul zeului de clisa celor mărunți. În clipa când piciorul lui atinse culmea acestui suș, privirile i se opriră pe-o floare neagră de lotus care cânta. Melodia ei se stinse de-odată.

În tăcerea ciudată care urmă, ca din ceață, îi apărură masiv, bronzul uriaș care înfățișa trupul roșu al lui Budha. Lumina depe el străluci sălbatec, cât o batere din gene. În jur, învoalate, subțiri trestii îngâneau prelung, fără ca degetele păroase, vulcanice ale faunului să le înfioare, simfonia nespuse de tristă, de galbenă și mută

a unui idol de lut, care apune înainte de a răsări, moare înainte de a cunoaște și trăiește fără a fi existat vreodată. Cu sandalele prinse în safire și încheietori de diamante, cu straiul alb de viață, cu abanosul părului svârlit peste fruntea largă, boltită. imensă, cu apele negre ale ochilor, Liret privea fix, nebunește, templul uriaș, chipul liniștit de măreață indiferență al zeului. Împinse poarta de jad, care se deschidea tăcută spre înlăuntrul ființei eterne.

Păși halucinat, foamea minții lui îl sugruma aproape, acum când ținta unei vieți se putea afla aici, aproape, în sânul lui Budha,

Putea-vor straniile întortochele ale slovei asiatice, putea-vor scânteile rubinii din ochii încărcăți de înțelegerea plânsului din veacuri ai Lui, putea-vor oare împleți foi de mirth liniștitor de alb, alinător de rece, pe fruntea celui care caută în genunchi, cu sufletul în pumni, calea către cunoaștere, drumul către sens?

Soarele scăpătă în clipa aceea câteva raze în graiul cald al crizantemelor de toamnă. Pe templu svârli un mănunchiu luminat; bronzul răspunse cu un luciu, ca un geamăt de greul frumuseții ce fusese îngăduită în ochii unui muritor. Atât era de mult! Și el voia atât cât El nu îngăduia oamenilor. Se știe că *este*, se știe dacă *este*, se știe de ce *este*, Dumnezeu, frumusețea, pulberea.

Să-i strige de undeva lumina, să-i cânte nisipul, să-i urle vântul: *este!*

Tara lui era de mult inecată în praful deșertului străbătut; prietenii, familia, dragostea, zăceau în ultimele cute ale zăpezilor pe care le trecuse; amintirile îngropate cu ultimul șacal care urlase acolo departe, otrăvit, odată cu ultima reptilă sugrumată de mâinile lui goale, netede, undeva, nu știa unde.

Acum era aici, aici cu sufletul întreg, cu toată flacăra dorului aprinsă, acum, când soarele îl primise la sfatul celor ai săi, va ști, va afla acum. Poarta de jad se închise tăcută în urmă-i. Surd, îi împinse pașii o beție clară, un chiot de sânge se svârcolea în el, înainta fără voința sa. Un luciu negru, imens, cu reflexe palide, îi apărură înainte; ca într'un vis își descoperi deodată chipul, în fund depărtat. Se apropie, încăperea se lărgea, se boltea, lumini și umbre îl întovărășiau din toate părțile.

Chipul și-l vedea mereu, mai alb, mai aproape mai luminat. Umbrele negre jucau acum o sarabandă grotescă, fără zgomot. Un bronz cânta undeva în tăcere. Se opri. Inima lui tresărise. Se privi lung în oglindă, o mască a morții, a chipului său, așa cum va fi dincolo de moarte, după o moarte. Figura lui era aceeași cu a cadavrelor zărite cândva pe o apă, ochii cari clipiră leneș, fără viață, de câteva ori, îi dădură o clipă iluzia aceluia cap de Crist din lemn găsit nu știu unde și ai cărui ochi se închid și se deschid neîncetat de veacuri. Se privi cu atâta intensitate, încât pierdu pentru câțeva vreme, legătura cu orice lumesc, care-i dăduse senzația, poate teama, sau reda străfulgerarea unei revelații de sens. Fusese în moarte dincolo, dar nu îndrăznise sau nu putuse să privească mai adânc? Fusese până acolo, simțise că acolo era ceva ce căuta, dar o teamă biologică, instinctivă, a cărnii vii, îl împiedicase.

Se trezi cu un frig în oase, o frică stupidă îl cuprinsese, privind încetîșor împrejur. Se simțea ca venit în fuga mare, dintr'un loc nepermis. Păstra totuși în sine senzația nouă cu totul, nemaiîntălnită, de scufundare în ceva, de pierderea legăturii cu sine, cu omenscul și regăsire sau de găsire, a ceva uimitor de nou. O fărîmă din ceea ce-ar duce spre adevăr, acolo, un preludiviu a ceea ce nu poate începe. Incercă zadarnic, din nou și din nou vedea doar o oglindă și chipul lui obișnuit reflectat acolo. Trebuia să fugă. Alergă și deschise ușa de jad care se izbi puternic în urma sa. Lotusul negru se vestejise. Peste tot, era noapte. Incepu să scoboare treptele cîte zece. Râdea și-și târa ghetetele pe pâsla cenușie, pe marmora grea. Șuvițe cărunte îi atârnavau pe obraji. Râdea în hohote și cobora mereu. Ajunse jos, mai jos decît cei cari scormoneau pămîntul, ajunse aproape de țara lui, pe care nu o cunoștea încă. Amenința vîntul cu pumnii, se așeză la margine de drum și râdea. Incet se făcu lumină în el. Trăise! Retrăia. Zăcuseră în el crîmpeie de lumi, în vîlvătaia primei lor închegări. Ținuse în pumnul strâns al mîinii drepte începuturi de lumină caldă și aromată. Strângea cenușă în dinți, o clipă în urmă. Plîngea ceva înlăuntru, se zbătea și nu răzbea afară din cușca singurătății. Un fir din lumina lăuntrului, un bob din strânsoarea minții, aflase odată drum către ziuă, pășea pe urmele de zare aburită și'n hohotul primei bucurii ce se închiagă, zarvă de aripi și dor porneau să se intrupeze. Și dorul lor era zbucium, și zbuciumul plîns și durere și durerea singură numai cu ea; își sângera fruntea, își zgâria straiul și carnea.

Subțiri, din ceață, degete moi, cu unghii scârnave, ăuzeau cum se zbate alt viu și uneori se întindeau să se prindă. Își înfîgeau ghiarele în sânge, în carne și răsuceau cu ochii închiși, cu zîmbetul beat al animalului ce posedă. În urmă, degetele moi, rămăneau lipite, ude, reci. Și apele s'au ales dela o vreme și frînturile se afundau în clisa groasă și întunericul deprins din încuietori, se respira peste tot. Se despărțeau în clipa aceea, duhurile cari au năzuit către lumină și proaspătă împlinire, către lămăduire și scînteii din tărie, de apele mulcome, puturoase și stătute ale cărnei cu sine împăcată, ale cărnei moi și turtite. Duhurile sburătăciseră undeva în mucgaiurile umede ale unui meleag îndepărtat și cu încetul neputința din suflet se zidi pe dinăuntru. Durerea se molcomi și-și strânse pe lângă ea poalele hainei de aer mare. Și-astămpără freamătul nu pentrucă amărăciunea și-ar fi găsit deslegare și haosul lumină, nu, ci pentrucă plînsul îi încremenise sleit și inutil pe suflet.

Adormi cu capul în piept.

Un soare călduț, vesel, îl găsi tot acolo în zorii zilei ce urma. O lume indiferentă, gălăgioasă, forfotea inutilă pe drum.

Era singur cu el, mai singur cu nebunia lui. O pace omenească, împietită din fină, din renunțare, se îndoia în el, i se ridica de după carne și gând... Am tencuit în mine năzuința, îl străbătu un gând. Alungă o ață de păianjen și drept, se ridică spre muncă, spre animal.....

ORTANSA ȘTEFĂNESCU

NEPREGETARE

*Mi-e inima așa de grea, de doruri,
C'aș vrea să șed alături de ea,
S'o mângâi pentru atâta sbuciumare,
S'o scald în albul liniștit de nea.*

*Să-i potolesc bătăile nebune
Și să-i opresc svâcnirile grăbite,
Neliniștea să i-o îngrop în zâmbet,
De mult amar de zile chinuite.*

*Ea m'a făcut să simt înfiorarea
Atâtor visuri fără de prihană
Și m'a adus să sânger ne 'ntrerupt,
Sfâșietoare și ne 'nchisă rană.*

*Când bucuria 'n zori s'o revărsa,
Prin lume mai ușor ea va răshate?
Atuncia, împăcată, pe vecie,
Nerostnic, poate, nici nu va mai bate...*

BCU Cluj / Central University Library HORIA TECULESCU

PASERI FĂRĂ AVÂNT

*Paseri fără avânt,
In sbor înalt, planat,
In bătaie lină de vânt,
Pe munți s'au înapoiat.*

*Zăpezi, între arbori, surâd
Ochiului lor rotund
Și 'n mușchiul verde și ud
Neconținut se ascund.*

*Pe munți s'au înapoiat,
In batere lină de vânt,
In sbor înalt, planat,
Paseri fără avânt.*

AUREL MARIN

DIN FLAUTUL DE JAD

TRADUCERI DIN POEZIA CHINEZĂ

Bătrânul palat

*Bătrânul palat e trist și pustiu...
Florile obosite abia mai înfloresc.
Câteva doamne de onoare, uitate de timp,
Povestesc în șoapte de vremile apuse.*

Zadarnic

*Scara de jad e schinteetoare de rouă;
Ce nesfârșită e noaptea! Mantaua de mătăasă i s'a umezit.
Obosită de așteptare, lasă perdeaua de mărgele,
Și prin ea, privește luna de toamnă.*

Seară de toamnă

*In această seară de toamnă, nu-mi pot lua gândul dela tine;
Sub cerul luminos, rătăcesc visând.
Pe muntele pustiu se-aud căzând florile de pin,
Pustnicul meu, te-ai culcat?*

In preajma unui templu

*De-aici, se-aude murmurul depărtat
Al pădurii dela poala muntelui.
Când soarele apune, zefirul parfumat suflă ușor.
Din toate părțile, florile cad ca o ploaie de primăvară.*

AL. T. STAMATIAD

PLECAREA DINTRE VOI

Păsări negre ca litere vin
Și se ascund în lăute.
Elegiile lor cântate lin
Au miresme necunoscute.

Sunt alte culori și anotimp alt.
Cad desprinzându-se stelele coapte.
Cineva arată un drum înalt
Care sue în noapte.

Mâna fremătând s'a întins
Lângă strofa ce-a rămas nescrisă.
Acum în inimă e un luceafăr stins
Și-o carte închisă.

La țarmul acesta voi rămâneți
Din neguri afară.
Eu cu corăbii și cu tristeți
Cobor în seară.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A N O T I M P

Gong de cleștar a sunat limpezit
Echinoc cu soare și mătășă,
Deschideți ferestrele'n spre răsărit
Să ne intre pădurile'n casă.

Am fost plini de aerul din cărți și de
Tristețea din cântece, gravă.
Azi carte necitită deschide
Inedită muzică pentru vioara bolnavă.

Păsări vechi cantilene proaspete spun
Și se uită cum cad oglinzi în fântâni.
Mâni albe de boală spre zări împreun
Pentru coborîrea luceferilor în plămâni.

GEORGE POPA

Î N C H I N A R E

Pâinea și vinul vieții le-am gustat
Ca omul ce 'n ospețe se desfată,
Anii tineri mi i-am scuturat
Printre oameni cu privirea 'ndurerată.

Primăvara toate înfloreau de dragul
Coltului de țară fără nume,
De unde, frate bun cu muntele și fagul
Puiul de țărani s'a dus în lume.

Acol' mă duce drumul de departe,
Când totul cade 'n besnă și 'n păcat.
Ei n'au sorbit otrăvuri vii din carte.
Dar ei au carul pururea în sat.

În fața lui doar s'au legat pe viață,
Trudind, să smulgă țarinei belșugul,
Și 'n ruga lor de fiecare dimineață
Își picură durerea grea amurgul.

De mult așteaptă ziua de lumină
Să-și doarmă somnul lin lângă altar...
Scris-am cartea mea spre-a lor odihnă,
Pentru slava traiului amar!

GRIGORE POPA

CĂSUȚEI NOASTRE

Casă pitică,
A clipit soarele asupra ta,
Cerându-ți voe să se joace
Înlăuntru,
Dealungul păreților albi,
Și l-ai lăsat!

A venit vântul,
Cu o crenguță 'nmugurită
Între dinți,
Înfiorându-ți geamul,
Ți-ai dat pleoapele ferestrelor în lături,
Și l-ai lăsat!

Prieteni buni,
La pragul ușei tale
Au poposit,
Căutându-ți imnul sfios al găzduirii;
Ai smuls zăvorul ruginit,
Și i-ai lăsat!

Casă pitică,
Soarele, Vântul și Prietenii
Sunt...
Oaspeți atât de ciudați;
Cum de-ai avut încredere în ei,
Și i-ai lăsat?...

NINETA GUSTI

C I R C E A

Nimeni nu i-a purtat vre'odată pică, nici calea judecății nu-i fuse dat s'o vadă. Dar asta nu înseamnă că dușmănia și intriga au încetat de-a obosi traiul celor din sat.

Lui Circea n'aveau să-i dușmănească; era sărac de bani, sărac de familie, și ceea ce era mai trist, — credeau sătenii — sărac de minte. Totuș, putea să fie temut de ei, prin statura lui mare. Însă ochii șterși și figura-i veșnic zâmbitoare, inspirau milă.

Deși odihnește de mult sub o movilă înțelenită, iar casa i-a fost dărămată, numele și ființa lui au rămas proverbiale. Sătenii își amintesc de bocancii lui mari și grei ce-i încălța în zilele de moină, de bătu-i noduros, ferecat de-un cui, cari lăsau urme prin locurile unde umbla. Chiar copiii din sat știau să ghicească singuratecile căi ale acestei umbre de om și-și ziceau:

— Pe-aici a trecut Circea.

Spusele erau amestecat de milă și batjocură. Alții îl apărau:

— Circea n'a făcut rău nimănui în sat. E un om bun, un sfânt. Merge în fiecare zi la biserică, iar când își bate nukul le dă nuci. Care altul e atât de credincios față de Dumnezeu și-atât de bun cu noi?

Intr'adevăr se simțea legat de copii. De câte ori nu ofta privindu-i cu dragoste în praful de pe drum, ori în bălțile de apă rămasă după ploaie, mângâindu-și fața cu mâna-i bătucită:

— Așa a voit Domnul ca totul să se stingă cu mine. Sângele și bunurile mele nu sunt nimic...

Zâmbia apoi de bunurile sale. N'avea decât o căsuță cu festre mici și tencuiala învechită, ce se ascundea sub ramurile a doi ulmi. Cel din fundul grădini era mândria lui. Din vârful ulmului, care era cât turnul bisericii, privirile lui s'au răsfirat lacome de orizonturi până departe, unde cerul și pământul se îmbrățișau în zările albastre. Jos, satul îi era ca 'n palmă; se auziau cântece de cocoși prin grădini, semn că timpul frumos va ține îndelungat. Câmpul tresărea sub razele de soare. Nămeții se topeau în ogașe, iar colțul ierbii înverzise izlazul.

— Grăul va fi frumos, șoarecii nu l-au mâncat în iarna aceasta, toate vor fi bune, gândea el coborîndu-se.

Orândui crăcile picate și puse uneltele în șură. Când trecu pe lângă grajd, îl chemă mugetul încet al unei vaci... Amândouă erau albe și frumoase. Vacii ca el n'aveau alții, nici porci ca ai lui. Dar pământ și casă, slab. Circea se scărpină după ureche fluierând a pagubă. Atât îi era toată averea câștigată de când deschise ochii...

N'a cunoscut pe mamă-sa. Mângăierile și zâmbetele iubirii părintești îi erau străine. Tatăl său era văcar. La vârsta de cinci ani

il luase cu el la pășune. Câte nu îndurase? Ploi și vânturi pe hotar, apă și mocirlă. Trebuia apoi să alerge până îi ajungea sufletul pe buze; se înădușia și cădea fără puteri, mușcând pământul de amar. Seara, tatăl său pleca de-adreptul la cărciumă. Când se întorcea acasă miroseala greu a băutură. Singur trebuia să adune laptele din sat și să facă mămăligă. Altcum mânca bătae.

Intr'o zi plecă la niște rude pe valea Dunării, și de-atunci nu s'a mai întors.

— „Și-a făcut topenia, s'a înecat în Dunăre“; așa se svonise prin sat.

În urmă el fu slugă, purcar, văcar și suportă mai departe asprimile vremilor și-ale oamenilor în tăcere.

Toată agoniseala și-o strânse în chimirul lat, împodobit cu flori de aramă. Când a văzut că economiile i se rotunjiseră, a părăsit turma și și-a îngrijit căsuța moștenită. A cumpărat apoi o vacă, dela care avea vacile de-acum. Pământul l-a lucrat cu sârguință, nu l-a mai dat în parte, ca tatăl său. Avea cu ce trăi, dar era singur.

În umbra serii, o bătrână din vecini l-a îndemnat să se căsătorească, pe când se întorcea obosit spre casă. Împlinise douăzeci și cinci de ani, tocmai bine ca să se căpătuiască.

Circea a răs încurcat, trăgându-și pălăria pe ochi. Nu se gândise nici odată la acest lucru, însă o curiozitate crescândă îl făcea să vorbească bâlbâind:

— Adecă, hm, să-mi aduc și eu o femeie ca alții?..

Bătrâna îi privea vârful urechilor înroșite și clătină din cap cu viclenie.

— N'am cu cine mă însura, maico?

Drept răspuns ea îl luă pe departe și-i vorbi de-o nepoată a ei. El se învoi.

Fata veni într'o sărbătoare la baba și s'au dus împreună la horă. Pentru ziua aceasta însemnată în viața lui, se pregătise de mai înainte. Își cumpără o pălărie neagră, opinci sârbești și o cămașe albă ca zăpada...

Baba dispăru printre lumea adunată să vadă hora apoi ajunse la lăutari și vorbi cu cel mai în vârstă. Le-a plătit un joc înainte, ceea ce însemna, ca Circea s'o ia de mână pe fată și să conducă hora. Bietul om nu s'a prins niciodată în joc; știa din văzute și credea că va izbuti. Dar una fu crezul și altul rezultatul.

Când Țigani începură să tremure cântecul pe viori, el se simți stingher. Toată lumea îl privea cu milă și batjocură în colțul gurii. El mare cât Postul Paștilor, că mânilor țepene, arse de soare; ea slăbuță și mică, cu fața albă și bolnăvicioasă, erau o pereche rară ca să nu deștepte curiozitatea lumii. Muzica, învălmășeala ideilor din cap, prezența fetei, a cărei mână o simțea, făcură și mai mult întunec în sufletul său. El începu să topăie în horă, picioarele lui, când mai grăbite, când mai obosite striveau pe privitori și pe jucători. Atunci, când a văzut că nu merge, s'a oprit și-a strigat cu glas tare:

— Iertați fraților!

La sfârșit era transpirat și sfios. De-atunci nu s'a mai prins în horă, însă întâmplarea a rămas și se va trece din gură în gură, încât îl vor cunoaște chiar cei ce nu l-au văzut niciodată pe Circea.

*

Se căsătorise cu ea; trecură zece ani, trecu și războiul. N'a fost decât două luni în bătae, fiindcă Maria, femeia lui, se îmbolnăvise și cum primarul era om bun i-a făcut o telegramă și rugare la ministru, ca să vină acasă. A venit. Nu mult apoi, femeii i se făcu bine și viața continuă ca mai înainte, din greu, dar domoală și liniștită.

Acum e bolnavă din nou. El stă incremenit pe scaun, lângă patul ei și întreabă ce o doare. Fost-a pe la toate babele din sat cari știu să descante de deochi și de izdat, dar în zădar. A venit o moașă din satul vecin, însă nu se pricepu. A adus mai în urmă medicul, care i-a luat mâna bolnavei, i-a ascultat respirația cu niște aparate, aduse, cum spunea lumea mai umblată, tocmai din America. Imdată ce acesta își termină cercetările, i-a dat niște leacuri și o hârtie cu scrisoare pocită, încât nimeni din cei ce știau carte n'au putut să ghicească ce scrisese. La ieșirea acestuia din casă, Circea îl întreabă să-i spună care-i boala femeii?

— Din păcate are tuberculoză, răspunse medicul ștergându-și fața și chelia capului.

Circea rămase aiurit de vorba spusă, pe care n'a înțeles-o, dar i-a simțit gravitatea.

— Ce-i aia? — îl întreabă el cu ochii mariiary Cluj

Doctorul șovăi, dar se gândi totuși să nu-i ascundă adevărul.

— Tuberculoza e o boală de piept... *tusă*, cum îi spuneți D-voastră.

Când a înțeles cuvântul care aduce pierirea, i-a trecut un fior rece prin spinare, s'a cutremurat ca împuns de o săgeată otrăvită privind pe doctor cum urcă în trăsură și pleacă, pe urmă s'a întors în curte și a intrat în șură.

Nici odată nu s'a gândit la moarte. Văzuse el multă lume murind; a fost la înmormântări și a cântat cu corul cântări funebre, triste. adânci. Pentru el era o sărbătoare orice îngropăciune, dar acum îi părea că totul se întristează și devine sombru, ca hainele și năframele negre ale femeilor, ca odăjdiile popii. El, Circea, a fost propar la atâția alții și a văzut multe lacrimi și descurajare fără să se cutremure. Ii părea atât de natural că oamenii se nasc și mor, ca și cum e natural să te scoli dimineața și să te culci seara.

Părintele a spus de-atâtea ori în predici că viața asta nu-i decât un vis. De când era mic mergea la biserică, fiindă găsea acolo ceva sfânt și mare, iar oamenii erau buni, cântau și se rugau, pe când umbra lui Dumnezeu era în altar ascunsă de sfeșnice și fumul de tămâie dinaintea preotului. Se refugia în acest lăcaș sfânt, unde Maica Domnului stătea cu fiul în brațe și părea că-l privește. Poate că așa l-a ținut și mama lui când a fost mic? Figura din icoană îi surâdea în momente de tristețe, îl încuraja și când ieșia afară se simțea ușurat...

Ideile lui Circea începură să se încălcească. Se așeză pe un butuc și își luă capul în palme. Cine știe cât ar fi stat astfel, dacă nu auzia glasul bolnavei. Când intră înăuntru, l-a izbit un miros greu de doctorii și de aier închis.

— Ce ți-a spus? îl întrebă femeia neliniștită.

El tăcea privind pământul. Li era greu să vorbească și nici nu-și mai amintea cuvântul spus de doctor:

— Nu știu cum luda i-a spus la boala ta, însă eu cred că-i foarte învățat om doctorul ăsta și că lecurile ce le-a lăsat sunt mai bune decât descântecele.

Femeia se mai învioră la auzul acestor cuvinte, dar spre seară durerile îi reîncepură. Așa, o săptămână, două, trei, se scurseră în chin, până când într-o zi el fu trezit din somn de vocea-i stinsă:

— Iosif, aprinde-mi lumânările.

Circea le-a aprins și i le-a pus în mână. Se înăbușia ceva groaznic în el și nu putea să înțeleagă nimic. Sudori reci îi acopereau fruntea. Buzele bolnavei începuse să se miște. Li spunea ceva?.. Se aplecă spre ea, dar nu auzi decât ultimele cuvinte:

— ... Mi-e greu că te las ...

Atât. Nici o respirație nu-i mai umflă pieptul slăbit. Murise.

Circea își spusese în gând ca toți creștinii un „Dumnezeu s'o ierte“.

Cu fața liniștită și vocea calmă a dat de veste la toți vecinii că Maria lui s'a stins. N'a putut să-i convingă decât atunci când venira ei înșiși s'o vadă. Vestea cuprinsese tot satul.

Cheltuelile pentru pregătirea îngropăciunii le-a suportat omul fără părere de rău, deși nu-i mai rămăseseră decât câțiva galbeni în fundul unei lăzi. Era zestrea femeii, ce n'ar fi cheltuit-o pentru nimic în lume, fiindcă atât îi rămânea ca amintire dela ea și părea o comoară neprețuită.

Înmormântarea fu într-o zi de lucru, zi frumoasă de început de primăvară, totuși era puțină lume. Preotul veni cu câțiva copii, femei și fete erau destule, bărbați mai puțini.

*

Circea privea pe moartă, a cărei figură sleită și ochii coboriți în orbite n'o asemănau deloc cu fata ce-o cunoscuse fiind june. Nu înțelegea nimic. De ce venise lumea aceasta și de ce îl priveau toți cu milă și cu lacrimi.

Glasul preotului timbrat mlădios îl trezi acompaniat de vocea dogită de bas a învățătorului. El îl privi pe acesta. Era un nou venit din alte părți. Li pocneau falcile de gras ce era. Cânta fals... Ar fi voit să se ducă să-i spună să tacă, să nu batjocurească sfânta slujbă; însă vocea preotului se opri din cântat, a dascălului se termină printr'un scârțăit ciudat ca de sughiț.

Un moment de tăcere ce urmă păru că-l doboară pentru totdeauna.

— Luați-vă iertăciune, spuse blând preotul.

Circea își încrucișă brațele. Se ruga lui Dumnezeu s'o scoale pe Maria din morți cum l-a sculat pe Lazăr.

Umil, cu capul plecat, cu ochii închiși, părea mai degrabă o statuie gigantică decât un om.

Când își va ridica ochii spre cer, credea el, îl va vedea pe Dumnezeu plutind pe nori, ca într-o pictură de pe iconostasul bisericii, iar când îi va cobori spre pământ, ea va fi vie și va fi minune... Tot satul va ști că el și-a înviat femeia prin credință.

Însă cerul era senin, albastru, fără nici o pată de nour; un cer mare, scaldat în razele puternice de soare.

Îngrozit, a înțeles că nimeni nu-l privește, că-i nebun sperând să vadă pe Dumnezeu, pe Care nimeni nu L-a văzut. Ce mic și neînsemnat se văzu atunci în fața acestui abis necunoscut, el, casa lui și toți de-aici.

Ochii lui pustii se întoarseră greoi ca privirile unui bou și se odihniră pe pragul casei, unde ea nu va mai apare nici odată. Acest gând îl îngrozi. O lovitură l-a trântit în piept. Fu cuprins de hohote amare de plâns, apoi se liniști și tăcu pierdut.

A petrecut-o până la cimitir. Au îngropat-o. Nici o fibră nu i-a mai mișcat fața. Nici o protestare din partea lui.

*

Rămas singur, Circea deveni din ce în ce mai retras. Mergea pe drum cu ochii în pământ, dus cu gândurile cine știe unde, iar când cineva îi dădea un „bunăziua” tresărea ca un hoț, băguind drept mulțumire și-și întindea pasul cu grabă spre casă.

Seara, rareori putea fi văzut pe scaun în fața porții, privind apusul soarelui. Vecinii toți își dădeau cu socoteala că asta nu-i a bună.

Un moșneag, care-i era rudenie l-a întrebat cum se simte singur? Din vorbele lui Circea a înțeles că nu mai avea nici un rost viața pentru el, însă trăia fiindcă n-avea ce face, că așa-i viața plină de suferință și că el suferă ca alții. Apoi a dat pildă feciorii și femeile ce s'au stins în floarea vârstei, și-a sfârșit printr'un suspin.

— Așa a voit Dumnezeu să se întâmple!

Mângâierea aceasta fatalistă era prea slabă ca să poată re-deștepta în el dorința de-a trăi. Pierdu pofta de mâncare, vitele și-le îngrijea tot mai puțin, pământul îl muncia fără dragoste. Era chinuit de niște vorbe ziua și noaptea. O vedea murind pe singura ființă care nu l-a umilit nici odată și părea că-i aude ultimele cuvinte... „Mi-e greu că te las”...

De ce nu i-a spus altceva să-l doară mai puțin? De ce tocmai aceste vorbe pe cari el nu putea să și-le tălmăcească?

S'a hotărât să se ducă la cimitir, s'o întrebe pe Maria ce să facă, căci nu mai știa unde să plece de greu ce-i era și nu putea s'o uite.

Însă ea n'a vorbit; nici morții ceilalți nu i-au dat vre-un sfat. Cruci de piatră albe cu chipul celui dispărut, ori cruci de lemn de forme și mărimi diferite, înegrite de vremuri, acoperite de mușchi și crăpate de vânturi. Pe morminte, flori. Liniște adâncă... Doar din când în când satul trimitea un glas de copil, ori vre'un lătrat de câine. Câmpul era ars de secetă, — grâul copt. Câte un car trecea scârțâind; se auzeau clopote de oi în văi, dar toate departe, abia prinse de urechea lui, surdă pentru totul ce se petrece înafară.

Circea plecă privind îndărăt, hotărât să nu mai vină să revadă

crucile. Prin crăpăturile adânci, făcute de secetă, se ridica duhoarea resturilor omenești. El căută în memorie vorbele scripturii despre om; nu-și amintea. Știa acum prin sine că omul e o umbră în viață și un miros greu după moarte.

Plecă mai departe gânditor, făcând un gest larg din mână și vorbind singur. Nu voia să se întoarcă acasă. Mai de grabă să se ducă la Ocoale. Acolo-i umbră groasă, iarbă verde și va bea apă din izvorul de unde băuse și femeia lui când a fost la săpat în alți ani.

Dar apa era fără gust, iar la umbră îi fu frig. Privi împrejur și suspină adânc. Nu putea să stea pe loc. O mână nevăzută îl împingea tot mai departe. Trecu ogașul de cealaltă parte, altcum întâlnea pe cărare tineri și fete. S'a dus prin vii. Avea și el una mică, dar n'a săpat-o decât odată. Era plină de iarbă; strugurii, deși mulți, aveau gust acru.

— Eu sunt un om pierdut, și a spus făcând comparație între viile vecinilor și a lui.

Se gândi să meargă acasă să doarmă, fiindcă dormind, te apropii de moarte, te contopești cu nimicul.

Când trecu prin luncă pe la capul locului vecinului său Gheorghe, acesta tocmai scotea plugul din pământ și se pregătea să reînceapă o altă brazdă:

— Ai fost la vii, vecine, îl întrebă incetșor, ca și cum ar fi vorbit unui bolnav ori unui copil speriat.

— Păi da, dar mă duc acasă acum... Hm, pământu-i tare. Se ogorăște în greu?

— Chin de arătură! încă aci e luncă; în alte locuri nici nu prinde plugul. Bătaia lui Dumnezeu. Totul se țva usca pe câmp, vai și amar de capul nostru.

— Doar va ploua cu voia Tatălui!

— Ei, nu plouă cu una cù două. Seceta aceasta nu va înceta decât dacă se spânzură cineva în împrejurimi. În 1904 era secetă mare. Timp de șase luni n'a căzut nici o picătură de apă. Nici rouă nu era dimineața. Secaseră fântânile; numai în izvoare puteam să găsim puțină apă. Râul sec, valea seacă. Dar întâmplarea făcuse să se spânzure un neamț la Biserica-Albă... Știi că nemșii sunt cam slabi de inger. Măine zi a căzut o ploaie mare, care a ținut cinci ore. Tot pământul s'a umplut de apă, iar porumbul a dat rod ca nici odată.

Gheorghe pocni din bici, caii plecară, iar el apăsă gârbovit pe coarnele plugului, ce scotea bolovani de pământ și țărână, iar în urma lui se ridica un nor de praf.

— Noroc vecine, îi spuse Circea cu admirație pentru cuminenia și sârguința acestuia.

— Sănătate să dea Dumnezeu!...

Tot drumul până acasă se gândi la spusele vecinului. Va să zică așa va înceta seceta?... Ce-ar fi dacă... el s'ar spânzura?... Gândul sinuciderii îi apăru ca o nouă speranță; era singura salvare din negura care trăia. Apoi moartea lui va aduce ploaia, iar

ploaia va face să crească porumbul și otava. ...Lumea va fi astfel salvată de foamete.

Ajuns acasă auzi mugetul dureros al vacilor. Pe semne că le era foame și sete. Porcii guițau lung și ascuțit, iar găștile și ratele trâmbițau cu gâtul întins, bătând din aripi. El intră în casă zâmbind. Căută prin paturi, pe sub masă, în lăzi, în pod, dar se întoarse cu mâinile goale. Unde să caute încă? Ii trecu prin minte că avea o ladă plină cu calendare vechi și cărți de povești. Reapăru cu ea în mâni. Găsi ceea ce căuta: era un ștreang nou, destul de lung și de tare. Fața i se schimbă și ochii îi străluciră de o bucurie puțin omenească. Privi grinda casei și găsi un cui, lângă care bătu încă două cu muchia unei săcuri, făcu laț la ștreang și îl legă solid de cele trei cuie. În acest timp gălăgia animalelor și a paserilor de curte deveni tot mai mare. Lăsă munca la o parte și se duse să le adape și să le hrănească. Numai când plecă la târg le da așa de mult ca acum. A sărutat vacile pe ochi și pe frunte, le-a mângăiat, porcii i-a scărpinat, ascultându-le grohăitul mulțumit.

„Bălan“, câinele lui drag se apropie cu coada între picioare, privindu-l cu ochi de om. Parcă ar fi vrut să-i vorbească...

— Câinele-i mai cuminte ca omul, își zise Circea. Bălan știe tot. Ii aruncă o felie de pâine. Câinele nici n'o privea; se duse și-i aduse lapte și slănină. Bălan începu să urle și să schiaune învârtindu-se împrejurul-i. Vacile suflau speriate în grajd, iar găinele se suiră în pomi.

Seara începea să cadă. Se înegura afară; o noreală groasă și turbure anunța furtuna dinspre apus. Incepu o vijelie uscată; frunze îngălbenite zburau în aier, porți trântite, strigăte de oameni și de vite ce căutau adăpost, formau un geamăt uniform și continuu.

Aprinse lampa și începu să-și facă de mâncare. Bău un pahar de țuică, apoi încă unul. Se simțea bine...

Un om îl strigă. Cunoscu după voce pe nașul său Ion Breazu.

— Intră, răspunse el din casă. Vino să te botez cu puțin rachiu.

Acesta veni, dar era grăbit. Cu toată graba, băură și unul și altul spre iertarea păcatelor femeii sale.

— Finule, de ce nu te însori; omul nu poate trăi singur. Vezi, așa a lăsat Dumnezeu. Pe cei morți să-i ierte Cel de sus, dar noi cei vii avem datorია să trăim.

— Nașule, mi-am găsit o femeie. Până mi-a fost nevasta bine, nu m'am gândit la ea, dar de-atunci mi-e veșnic în gând. Nu-ți spun azi, dar las că vei cunoaște-o. Apoi să știi că voi face bine la toată lumea.

— „Ii beat, gândi celălalt. Cine se căsătorește cu el“?

În urmă îl întrebă de vrea să meargă Sâmbăta cu el la târg.

— Merg nașule, însă tu n'ai să vii pe unde știu eu...

Acesta se pregăti să plece, dar Circea avea chef de vorbit. Breazu cugetă că așa-i viața, totul se uită în lumea aceasta, după cum și-a uitat acesta soția. Când ieșiră în bucătărie, razele lămpii

căzură pe lațul ștreangului, ce se legăna în bătaia vântului, intrat prin ușa deschisă.

— Ce faci cu ștreangul acesta ?

Circea șovăi :

— Hm, nu știu de ce l-am pus... L-am uitat azidimineață. Voiam să leg o prăjină pentru a-mi usca cămășile pe ea.

Din nou singur Circea avu o poftă atât de mare, încât îi părea că mâncarea nu avuse nici odată un gust așa de bun,

A încuiat poarta și-a profit-o cu un lemn. Ușa tinzii de-asemeni a încuiat-o. Astfel nu-l vor mai turbura.

Candela la icoana Sfântului Nicolae a aprins-o cu smerenie, apoi a mutat și icoana și candela în tindă. Stinse lampa... Un fulger lumină camera întunecată.

Circea cânta psalmii lui David.

Pe acoperiș se auzea căderea furioasă a mari stropi de ploae.

O bucurie nebună îi cuprinsese sufletul.

Se întrerupse din cântat.

Vântul sufla turbat zgândărând ușa, iar apa se prelingea pe sub prag.

El căzu în genunchi înaintea icoanei, murmurând ceva neînțeles, apoi puse mâna pe ștreang.

Sfântul Nicolae îl privea batjocoritor. Asta îl înfurie pe Circea... Cum, el, pe care îl iubise mai mult, să nu-i zâmbească ?

Luă un scaun mic și lovi cu el în icoana a cărei hârtie se rupse, iar sticla sări în bucăți. Prinse iarăși ștreangul în mâni, se urcă pe scaun și-și trecu lațul după gât, dar îi veni în gând o cântare dela biserică :

„Cu-adevărat deșertăciune sunt toate și viața aceasta e umbră și vis. Că în deșert se turbură tot pământeanul, precum a zis scriptura : Când dobândim lumea atuncea în groapă ne sălășluim...”

El n'a dobândit nimic. Toată viața lui a fost o suferință, un nimic.

Dădu o lovitură de picior scaunului și rămase suspendat...

Simția gâtul rupându-i-se, vinele tâmpelor îi plesneau.

Începu să geamă și să se zbată. Lumina devenea tot mai palidă. Sfântul din perete se ștergea din ce în ce ; gura se deschise, limba se ivi printre dinți și spânzură afară ; ochii se umflară și ieșiră din orbite, iar piciorul stâng atingea pământul.

Un fulger lumină casa ; ploaia cădea cu găleata, iar câinele Bălan urla pustiu lângă ușă...

DUMITRU PASCOTĂ

DIN POEMELE LUI ADY

Despărțire

Șteargă-li-se din ochi tuturora
Câți au văzut soarele,
Fața-mi stâlcită nu lese nimănu
Amintire turburătoare.

Dirijorul destinului fie-mi Nimicul
Care închide ochii, urechile, vrerile,
Dăruească-mi-se să plec fără scâncet,
Fără dorinți, să-mi târâiu poverile.

Nimicul soarbă-mi strigătul
Cum soarbe visurile
Glasu-mi slab și îmbibat de caine
De ce și-ar striga abisurile.

Dezertor în amintirea tuturora
Risipească-mi-se urma și lira,
Din ochi, din urechi dispară-mi
Pentru totdeauna amintirea.

Nu-mi trădeze nici o adiere
A inimii taină de granit:
A plecat de pe-aici, dintre noi,
Unul care nici n'a trăit.

Uita-m'aș pe mine însu-mi
Intr'o mare și împăcată fericire
Din mine și din lume
Să mă desprind și să cad în nesfârșire.

Și atunci voiu fi al nimănu
Dar nici orfan și părăsit fără seamă
Am să-mi privesc cu ochi reci și frumoși
Eterna mireasă care mă cheamă.

N'am fost al alteia, nici al meu
Logodnica mea : Nimicule Rece.
N'am de gând să las suveniruri
Și aduceri aminte, nici prin minte nu-mi trece.

Intrebare uitată, fără răspuns
Mă închid în marea liniștii haină
Dacă n'am fost, de ce-aș râvni să fiu,
Și dacă am fost, să rămăiu o taină...

TEODOR MURĂȘANU

C R O N I C I

IDEI, OAMENI, FAPTE

† Octavian Goga

Poetul „pătimirii noastre“, fanaticul patriot, strălucitul orator și neîntrecutul răscolitor de suflete, nu mai este...! Inima-i generoasă a încetat să mai palpate, creierul să-i mai ardă, mâna să-i mai poarte condeiuul, întreagă ființa lui de vifor și foc, să se mai sbuciume pentru idealurile scumpe lui, și nouă tuturor.

Viața lui Octavian Goga a fost aceea a unui fulger în înflorită prelungire, a unui meteor care brăzdează bolta în nesfârșirea nopții cu drumuri de foc, sfărâmându-se apoi într'o lumină orbitoare.

Moartea-i năpraznică a isbit simțirea românească cu îndurare. Fiorul ce ne-a străbătut în fața catafalcului, a sicriului și a mormântului din care nu mai este întoarcere, eu știu că nu ne va părăsi curând.

Ce am pierdut, ce gol ne-a rămas, ce devastare s'a întâmplat în codrul românesc prin moartea lui Octavian Goga?! A fost un Titan și prăbușirea lui a sguduit temeliele țării...

Fiul lui Iosif, preotul, se născuse în primăvara lui 1881, în Rășinariii Sibiului, în acel colț de țară unde românismul este mai împregnat ca oriunde cu sigiliul nobleței și al mândriei de rasă. Conflictul de ordin național pe care singur ni-l relatează, avut cu profesorul de istorie dela liceul maghiarizării, nu era gestul necugetat al unei ștregării școlărești, ci sensibilitatea impulsivă foarte de timpuriu trezită în sufletul care mai târziu avea să cucerească un neam întreg.

Din epoca de student își leagă numele de două momente de-o importanță covârșitoare: fondarea „Luceafărului“ și debutul său poetic, care culminează în consacrarea definitivă. Fie că iscălea Nic. Otavă, sau O. Goga, versurile lui aduc o prospețime, o strălucire și o emotivitate ne mai întâlnite dela Eminescu și Coșbuc. Apariția „Luceafărului“ a fost o revelație. Cuprinsul, tehnica, gustul în care s'a prezentat dela primele caete, au reabilitat Ardealul pentru secole. Aici îi apar minunatele poeme care, la 1906 întrunite într'un volum, constituiesc cel mai prețios tezaur poetic cu care literatura românească intră în secolul al XX-lea. Versurile tânărului poet recitate la toate ocaziile solemne, intonate ca niște texte sacre ale Bibliei, admirate de somitățile laice și ecclesiastice de-o potrivă, — străbat românismul cu o dinamică necunoscută înainte. Cronicarii literari, revistele, ziarele, Academia Română, salută în Octavian Goga ivirea unui nou, a unui surprinzător de original și inspirat poet român, așezându-l în linia marilor cântăreți, Alecsandri, Eminescu, Coșbuc, Iosif...

Poetul nu avea în vremea aceea decât 25 de ani. Dar ascenziunea și creșterea personalității lui uluitoare începe chiar dela această epocă a adolescenței. Destinul lui Octavian Goga era cristalizat.

Se aruncă cu ardoare în vârtejul vieții publice. Desvoaltă o activitate literară, culturală, politică și publicistică uimitoare. Câștigă inimile tuturor, se impune pretutindeni. Ca de apariția unui nou Grue al lui Novac, stăpânirea maghiară e în panică, în vreme ce sufletul Ardealului românesc se îmbată de viziuni turburătoare. Devine copilul alintat al unei națiuni întregi. E singurul mare scriitor ardelean care rămâne acasă. Numai lui Goga i-a putut cânta duiosul Iosif :

*Rămâi tu dar acolo unde ești
Să 'mbărbătezi și să mângâi poporul,
Tu ai să lupți, tu ai să biruești
Și 'n cântecele tale-i viitorul ...!*

Opera ce ne-a lăsat în 10 volume, 4 de poezie, 2, drame, 4, de articole și eseuri*) conține tot ce poate fi mai apropiat de specificul nostru etnic. Toate paginile scrise de Goga sunt rupte de-a dreptul din inima, din cele mai intime vibrații ale românismului ardelean, dar cu un cuceritor farmec și pentru celelalte provincii. Tot ce posedă Ardealul mai de preț: satele cu dorurile și miresmele lor, oftările și neadormitele năzuinți de eliberare ale păturei culte, trecute prin răzmirița lui Jancu și prin văpaia ideilor de latinitate ale lui Cipariu, înstrăinarea, desrădăcinarea, ecoul doinelor și al cântărilor noastre bisericuști, — își găseau strigătul și interpretul neîntrecut în graiul și versul tânărului poet.

Pentru întâia dată la noi, un mare poet pune problema poetului luptător, a artei în serviciul colectivității. Octavian Goga își dăruiește din plin și fără ezitare întreg sufletul și talentul neamului din care s'a ridicat. Poetul își definea singur sensul :

*Nu rostul meu de-apururi pradă
Ursitei maștere și rele
Ci jalea unui neam, părinte
Să plângă 'n cântecele mele ...!*

Inzestrat cu un puternic talent oratoric, cu un suflet în continuă ardere, el coboară în arena spinoasă a vieții publice. Cu verbul său întraripat răscolește străfundurile ființei românești de pretutindenea, îi picură calde nădejdi într'un viitor mai bun, îmbărbătează și despică drumuri luminoase.

În frământarea sa titanică își dădea întâlnire două coarde ale aceluiași suflet: plânsul și revolta, melancolia și optimismul robust. Împletește miraculos în artă și temperamentul lui Octavian Goga, ele constituiau farmecul dar și secretul cuceritoarei lui personalități în orice domeniu și-ar fi făcut apariția.

Îl preocupa neîncetat un mare ideal: *ideea națională*, pe care el, înainte de întregire o vedea în desrobirea românismului de sub stăpânirile seculare, iar după unire, în curățirea vieții româ-

*) *Versuri*: Poezii, Ne cheamă pământul — Din umbra zidurilor — Cântece fără țară.

Drame: Domnul Notar — Meșterul Manole.

Eseuri: Insemnările unui trecător — Precursorii Mustul care fierbe — A-
ceeași luptă.

nești de ingredientele parazitare ale nației. Pentru acest ideal a trăit și s'a sbuciumat, aceluia i-a slujit și i s'a devotat cu pasiune de mucenic, în care s'a reincarnat parcă, detunătoare, mândria cărturarilor blăjeni și fierbintele sânge de revoluționar al lui Avram Iancu.

Cult și scăpărător de ager ca niciun alt ardelean, a stors cu drept cuvânt, admirația reprezentanților elitei din vechea țară, unde își avea atâția prieteni de arme și idei. Prin graiul lui vibra Ardealul cu toată suferința și robustețea lui milenară. Era podoaba Ardealului, dar și a Românilor, în general. În poezie avea intonații de profet, în discursuri vorbea ca un vizionar din epoca lui Bălcescu, iar în scris era un iluminat. Sguduia și cuceria iremediabil pe admiratori și pe adversari.

Dar oricâți termeni de portretizare și comparație am răscoli în tezaurul limbii noastre, pentru a încerca o caracterizare a lui Octavian Goga, personalitatea, existența lui, va rămâne, în felul lui Eminescu, o mare enigmă spirituală a poporului nostru...

A fost un Titan al scrisului, al condeii și al cuvântului viu. Căderea lui fulgerătoare a sguduit, a îndurerat și-a stors lacrimi. El ne-a lăsat o operă de-o profundă valoare etică și estetică. În fața mormântului și a memoriei lui, mi se pare, trebuie să ingenuchiem ca în fața unui împărat al gândirii și simțirii românești...

TEODOR MURĂȘANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Scrisori din Paris (Eternitatea Franceză).

Contactul cu izvoarele reale și autentice ale vieții este totdeauna învingător. În zilele noastre însă, timpul mulțimilor adunate în imensele căldări ale metropolelor, această legătură devine tot mai rară. Oamenii asfaltului, pe care murdăriile pământului nu-i mai lasă să privească cerul stelelor, și-au tocit *simțul cosmic*, sentimentul unei comuniuni cu firea revelațiilor anonime. Inchiși în uzine, zgârie-nori sau trenuri subpământene, ei fânjesc, se vejezesc și se usucă în aburii alcoolului. Ei nu se mai împărtășesc nici din reveneala câmpului deștelenit nici din răcoarea muntelui și nici de lumina binefăcătoare a soarelui. Nu mai au bucuria regășirilor cosmice. În fețele lor îndurerate de trudă și bronzate de fum se cește toată deșertăciunea sufletului lor.

Nu e intenția noastră să reedităm acest proces făcut și răsfăcut. Evocarea lui însă, ne ajută la reliefaarea altei lumi ce i se opune. E lumea prezentată de Raymonde Vincent în romanul „*Campagne*”, încoronat cu premiul *Femina* pe 1937. În actualul peisaj al literaturii franceze, mai ales a literaturii cunoscute peste granițe, cartea a fost o revelație. Critica a fost aproape unanimă în această privință. Aprecierile lui Paul Claudel, Fr. Mauriac, Ed. Jaloux, Léon Daudet, ca să nu mai pomenim alte nume ilustre, ar fi ajuns ca să consacre romanul acestei instituții de subtile intuiții. Spunând intuiții, nu intenționăm deloc să afișăm un pretențios loc comun. În cazul dat, expresia, care prin dese și nepotrivite întrebări s'a

deșărtat de sens, își recapătă prospețimea și semnificația originală. Intuițiile romancierii noastre se desfășoară, cu o discreție amplă, pe două planuri: *psihologic* și *descriptiv*. Intuițiile psihologice se descarcă în explozii de gesturi, apetituri și atitudini revelatoare de adâncuri. Cele descriptive, deși încălzite de un lirism viguros, se prelungesc în liniile de baladă ale unui constructivism epic, susținut și nuanțat de darul de povestitoare al autoarei. Căci înainte de orice, Raymonde Vincent știe să ne povestească simplu și curat. Țăranii ei, deși oameni în carne și oase, povestesc puțin, dar nespuse de frumos. Tăcerea lor însă, ca mirarea zeilor, este adeseori mai elocventă ca vorba. La Raymonde Vincent, tăcerea, ca punctele de suspensiune, continuă gândirea, dă un relief impresionant convorbirii închise, adâncind-o cu jocul privirilor sau cu linia gesturilor. În această profundă simfonie a tăcerii, ierte-ni-se această expresie paradoxală, constă una din calitățile majore ale acestui roman. Sunt momente când asistăm la adevărate praznice de tăcere. Tac țăranii, tace locul, tac pădurile, dar tace, copleșitor de emoționant, *La Grand' mère*, bunica Mariei. Dealtminteri, întreg capitolul ce poartă numele acestei bunici este o sobră baladă a trăcerii, pe a cărei iambi urcăm în raiul virtuților morale. Căci bătrâna, în fața căreia se sculptase toată amărăciunea vieții, nu era decât dragoste și sacrificiu. Existența ei, o patetică slujbă a singurătății, n'avea decât un scop: fericirea Mariei. Bunica, în marea ei bunătate, voia să-i dea nepoatei aceea ce dânsi i-a refuzat viața. Drama ei, de cumplite tensiuni potolite, se consumă între renunțarea la sine și dorul de a vedea pe Maria mereu mulțumită.

În jurul bunicii, fără să aibă patetica ei singularitate, se mișcă, fiecare cu grijile, truda, dorurile și visurile lui, toată populația dela *Chaumes*; așa se numea proprietatea pe care lucra această familie de țărani. Părintele familiei, Aimable; mătușa Victoria, Maria, nepoata, copiii: Robert, Laurent, Raymond și René, împlinindu-și fiecare conștiincios slujba, dau relief uman romanului ce se desfășoară în timpul războiului, într'un colț izolat de lume și civilizație a regiunii Berry. Adaogând la această frescă familială puțină contribuție a vecinilor, a stăpânilor moșiei, a lucrătorilor tocmiți în timpul secerișului sau la zile mari, freamătur și prevestirile naturii, viața simplă a animalelor ce-și impart soarta cu a țăranilor, Raymonde Vincent ne prezintă, în haine de lucru și 'n haine de duminică, un colț de eternitate franceză. Cele nouă capitole ale romanului: „*Les Chaumes, La grand' mère, Enfants, Souvenir, Cérémonies, Dimanche, Orages, Robert, Laurent et Marie*”, simetrizate de talentul constructiv al romancierii, înfățișează toată gama de bucurii și dureri ce brăzdează viața aceluia colț de umanitate. Și aici trebuie să ne oprim un moment. Cartea Ramondei Vincent nu e numai o *întoarcere la pământ*, în sensul lui Jean Giono, ci e în acelaș timp și o *întoarcere la umanitatea* celor ce trăiesc frățește cu pământul. Țăranii ei nu mai sunt brațele realiștilor sau ale naturaliștilor, ci oameni întregi, care, fără să renunțe la asprimea gesturilor tari, cultivă crinii omeniei și ai bunătății. S'ar putea vorbi mult

despre această umanitate, curată și caldă ca inina pământului! În acest sens, paginile grele de emoții și umanitate ale romancierii au ceva din gravitatea solemnă și cosmică a lui Péguy și Claudel. Văzut în această lumină, romanul „*Campagne*” este un poem-fluviu, ale cărui versuri par trase cu fierul plugului. Suflul lui îți evocă patetica poezie din „*Grand Meaulnes*”. Pe această linie de considerații, citatul din Péguy, așezat în fruntea capitolului VIII, în care ni se povestește, în ton de baladă, moartea lui Robert, este plin de semnificație :

Vous en avez tant mis dans les plis d'un long deuil,
D'entre ceux qui marchaient taciturnes et braves,
Ou vous en a tant pris jusque sur votre seuil,
D'entre ceux qui marchaient invincibles et graves.

Pe acest ton de gravitate cosmică se împlinește fragmentul de eternitate franceză sculptat de Raymonde Vincent. Cetindu-l, te despați de el cu amărăciunea dulce a paradisului pierdut.

Paris, 13 Aprilie 1938.

GRIGORE POPA

CĂRȚI

Ion Agârbiceanu, Răbojul lui Sf. Petre; Sectarii; Sandu Teleajen, O fată singură; Ion Șugariu, Trecerea prin alba poartă; I. O. Suceveanu, Vibrări; V. Măgură, Tâmpile în flăcări; Corneliu Sav, Infloriri; P. Stati, Licăriri de stele; Vladimir Vecerdea, Maree; Mihail Sadoveanu, Valea Frumoasei.

Părintele Ion Agârbiceanu este astăzi cea mai venerabilă figură a literelor ardelenene; iar scrisul său răsfrânge realitățile vieții poporului nostru și acum, ca odinioară, când era așteptat să aducă din Ardealul pătimirii neamului icoane și întâmplări ale acestei vieți. Scrisul d-lui Agârbiceanu este strâns legat de observația întâmplărilor zilnice. Și ultimele sale două romane apar ca ogindiri credincioase ale babiloniei politice care era mai-mai să ne ducă la pierzanie. De aceea scriitorul nostru, ca bun observator și creștin cu grijă pentru soarta poporului căruia-i este păstor și sfetnic întru cele spirituale, a fost, ca odinioară, vestitul mitropolit Antim, îmbiat spre biciuirea proastelor năravuri ale negustorilor de patriotism ce au năpădit în templul credinței adevărate pentru țară, negustorind liniștea, pacea și siguranța poporului pe care l-au îmbătat de cap cu minciuni și l-au furat în toate chipurile.

Este în această sânguință ce capătă glas de slovă în romanele sale, aceeași indignare — îndreptățită — care izbucnea odinioară în sfichiul arzător al versurilor eminesciene:

Și această ciumă 'n lume și aceste creaturi
Nici rușine n'au să iee în smintitele lor guri
Gloria neamului nostru spre-a o face de ocară,
Indrăsnesc ca să rostească pân' și numele tău... țară!

Și doară de data aceasta nu e vorba de „Bulgăroi cu ceafa groasă“ ori de „grecotei cu nas subțire“, ci de veritabili „urmași ai Romei“ care ahtiași după favorurile politicianismului

Tot pentru Neam și Țară 'nșulițează
Căci biruința pentru ei visează
Și care nu-i cu ei, e contra țării
E împotriva clanului preasfânt...

... Se răsboesc de ani, dela unire,
Și drept credințe, nume pun pe steag
În care singur este mântuire,
Că-i tot ce are neamul bun și drag...

Și-a clanului de nu e bucătura
Ii scot pe nas vecinului friptura... (Sectarii, Invocare după „Țiganiada“)

Amândouă romanele părintelui Agârbiceanu înfățișează scene din acest spectacol al vieții contemporane, așezând astfel pe scriitorul nostru în mijlocul realității sociale ca observator și biciuitor de moravuri. De aceea atât *Răbojul lui Sf. Petre* cât și *Sectarii* trebuie în mod necesar să primească odată cu impetuozitatea satirei și ceva din didacticismul acesteia. Căci — să se noteze: satira părintelui Agârbiceanu, satira socială, obiectivă, nu are în general nici o umbră de atitudine personală, oricât s'ar părea, prin partea ce o ține bisericii căreia aparține — că lucrul acesta are loc. Prin noua substanță a acestor două scrieri opera părintelui Agârbiceanu ne apare diferențiată de preocupările scrierilor anterioare, deși, ca finalitate, aceste două romane se înscriu perfect acelei literaturi binecunoscute a autorului care luptă și prin scris pentru ridicarea poporului românesc.

Răbojul lui Sf. Petre este o scriere ceva mai veche decât *Sectarii*, care a apărut de curând. Le încreștăm pe amândouă aici și acum pentru că avem prilejul să ne spunem cuvântul despre literatura mai nouă a d-lui Agârbiceanu. Prima lucrare, prin cuprinsul cât și prin înfățișarea ei, este foarte nimerită să ne facă cunoscută latura morală, mai exact: imorală a tuturor apucăturilor proaste din viața societății noastre actuale. În vederea atingerii acestei ținte bine lămurite în tot volumul, autorul recurge la pretextul cu înfățișare de basm, făcând ca Sf. Petru, ca trimis al lui Dumnezeu, să coboare — pe pământ, și anume în Rumânia,*) mai cu seamă că și porțile raiului începură a rugini dela războiu încoace... iar portarul raiului n'avea prea multă treabă. E interesantă audiența de plecare a Sfântului în fața Atotputernicului:

— Și, în care parte a pământului mă trimiteți, Atotștiuturule? șopți, cu părere de rău, portarul raiului.

— Nu-ți fie frică! Nu te trimit așa departe, peste țări și mări. Numai aci în Rumânia!

O rază de nădejde înflori în sufletul bătrânului:

— Da' creștinii de-acolo sunt schismatici, Doamne, nu ascultă de mine. Ar fi mai bine să trimiteți pe tovarășu' pe

*) Așa scrie mai pretutindeni, în ambele volume autorul cu *u*: Rumânia, țara rumânească, etc.

Pavel. El e, dela început, Apostolul neamurilor!

— Nu porți în spate veacurile pentru a ajunge la mîntea copiilor! Nu știi că porunca mea nu se poate schimba? Schismatici ori nu, sunt fiii mei și oile tale. Ascultă, Petre, zise Domnul zâmbind acum cu bunătațe, — și tot raiul se lumina din nou: „vreau să le dai o mîna de ajutor rumânilor. Prea stau pe loc, prea se zbat ca peștele pe uscat! Prea sunt multe împărăcherile între ei! Trebuie să vezi, la fața locului, pricina. Da îi știi eu! Li-e greu pînă s'apucă de- treabă bună, că de lăsat se lasă repede. Dar nu-s oameni răi. Nu pot uita că, deși se mândresc, pe dreptate, cu voinicia lor, cu vitejiile din războiul din urmă, în sinea lui fiecare român își zice, când e vorba de unire: „Minuneș lui Dumnezeu a fost...”

Desigur, autorul a recurs la acest subterfugiu și din trebuința rămănerii mai ușor pe tărîmul unei obiectivități de expunere, mai ales că Sfântul Petru, în luptă cu Blebu, reprezentantului Intunecatului, care e trimis în acelaș timp tot în Rumânia, apare ca un simbol al Binelui în lupta cu Răul. Lupta dintre aceste două principii morale are ca teatru țara noastră și scăderite sale multe, precum și puținele sale virtuți. Ea este îndărgită și prin tendința neadormită a Răului de a se întinde și a se aciuia pretutindeni, dar și pentru faptul că, deși oameni de omenie, Rumânii sunt tare aplicați spre ispită.

E adevărat că pare ciudată toată statistica răbojului Sfântului Petru. Și mai neexplicabilă destinația ce o va avea însemnarea Sfântului pe acest răboj: Ea trebuia să alcătuiască raportul ce acesta avea să-l dea la sfârșitul misiunii sale Atotputernicului. Credincioșii, și cei schimatici și cei neschimatici, s'ar putea întreba pe bună socoteală, nu putea afla Sf. Petru și mai ales Atotștiutorul acestea fără misiune și deci și fără răboj...?

Aceasta întrebare, dacă și-or fi punând-o cititorii, ni se pare plină de indiscreție. E destul să ne gândim că autorul are destule motive să procedaze așa cum a făcut. În deosebi, două: Primul: și'n poveștile poporului — și a tuturor popoarelor creștine — ni se arată dese pogorîri în același interes investigator pentru nivelul credinței și moralei omenești a Sfântului Petru al Raiului, ba chiar și a Părintelui Ceresc. Se mai adaugă apoi și faptul că în credința noastră creștină aceste intervenții divine sunt admisibile. Al doilea: Cum voiăși dumneavoastră ca autorul să povestească toate episoadele întâmplărilor la care neamul românesc ia parte, din îndemnul trimesului Scaraoțesc. Blebu, dracul cel șchiop, și a oștirii sale ghiavolești? Este greu de înșirat tot lanțul acestor fapte în care zelul lui Blebu și acel al Sfântului Petru se iau la întrecere. Destul că fantazia constructivă a părintelui Agârbiceanu, menținându-se într'un climat narativ temperat, ne prezintă mai multe înfățișări ale acestei bătălii morale din care metehnele societății timpului de față apar într'o vie și... usturătoare lumină. Vom termina aceste însemnări desprinzînd din fondul raportajului despre inspec-

ția Sfântului în țara noastră această pagină atât de elocventă, care în împrejurările politice ale clipei de față, își capătă confirmarea unei juste puteri de observare:

...Sfântul Petre... Eși asudat din horă, s'a adăpostit pe-o burturugă în Cișmigiu, și-și scoase răbojul dela brâu. Își zicea: „Primejdie mare nu-i, căci dracul nu frământă decât câteva mii de rumâni. (E vorba de frământările cluburilor politice). Dar și ei trebuiesc scăpați din ghiarele slujitorilor lui Blebu. Fac prea mare larmă de s'aude până peste hotare, ba pun la încercare și pe necăjiții rumâni dela sate, tocându-le cu toții la ureche că ei le vreau binele, iar fapta adevărată dela care poate porni o ușurare, nu dă nimeni. (?)

Povestirea părintelui Agârbiceanu, prin scopul ce-l urmărește, are pentru vremurile de azi și un accentuat tâlc educativ. Ea, fiind scrisă pe înțelesul tuturor, poate fi pusă în mâna oricui cu folos. Scrisul părintelui Agârbiceanu nu are niciodată caracterul gratuității; el e pus în slujba unor idealuri omenești și, mai precis, a unor năzuințe naționale. *Răbojul lui Sf. Petre* este în privința aceasta o strălucită pildă. Creștinismul pe care-l servește este pragmatic, ca și acel din apocrifele literaturii noastre vechi, care a ținut în timpul întunerecului slavonesc vie flacăra poporului nostru. Și acolo, adesea lupta între Rău și Bine lua această formă, deși credința, aceeași ca înfățișare acolo, pornia uneori... din „erezia“ pavlichiană. Așadar dorința de îndreptare creștinească este vie în scrisul autorului acestei cărți. Deopotrivă de vie e și cealaltă dorință care îi însuflește condeii: de unire în credință a fiilor acestui neam, care-s desbinați de împrejurări istorice și despărțiți mai mult de formă. Această atitudine care face cinste unui *Român nou*, cum apare prin ea părintele Agârbiceanu, trebuie să fie una din năzuințele frunțase ale vremii noastre. Când oare se va ivi *Sfântul* în stare să facă și minunea aceasta?...

Imi place să stăruiesc în paginile acestei reviste, în care *Românismul necondiționat* am crezut că-l putem oricând pune alături de *omenia tuturor*, — asupra tendinței despre care am amintit și să subliniez faptul că, și de data aceasta, scrisul părintelui Agârbiceanu este pus în serviciul neamului *întreg*. Ceea ce pentru mulți poate fi o pildă vrednică de urmat.

Sectarii, cea de a doua scriere a părintelui Agârbiceanu, e subintitulată roman. Am putea spune că de data aceasta avem aface cu un *roman politic*, în sensul că toate întâmplările la care asistăm în decursul celor 367 de pagini sunt datorite dușmăniilor politice dintre două mari partide. Frământările au loc mai ales în orașul *Zăzorți*,*) cu oarecare participare a centrului și sunt susținute de către aderenții politici ai celor doi șefi Ilie Berbecaru și Petrache Pogonescu. D. Agârbiceanu face să defileze în paginile acestei cărți toate procedeele politicianismului. Motivele care alcătuiesc oa-

*) Cam aduce pe departe cu Clujul.

recum intriga le dă stăruința medicului Nașcu, partizan din Zăvoariți de ai lui Berbecaru, să fie numit medic secundar la spitalul județean sub guvernul lui Pogonescu; pentru care scop e silit să se înscrie în partidul acestuia. Acest eveniment ne dă prilej să vedem vrăjmășia sectară a foștilor prieteni politici, dușmănia de moarte dintre familii și izolarea medicului trecut în tabăra adversă. Noroc că serviciul cel nou, pe care îl căpătă cu mari greutateși totuși, îi dă prilej să se mute din Zăvoariți! Cel de-al doilea episod însemnat din povestire e datorit veștii false trimeasă de ziaristul Zopârțan gazetei din Zăvoariți despre căderea guvernului. Autorul arată fanatismul politic al gazetarilor, lucrăturile fruntașilor localnici, șiretenia celor dela centru, și alte metehne politice pe care experiența noastră de sub regimul „curat constituțional” al lui Pristanda le cunoaște de multă vreme... Meritul scriitorului nostru este de a le fi întruchipat în vrednicii luptători politici de după războiu din această țară și de a fi prins toate frământările pătimase ale acestei molime ce cuprinde periodic viața statului. Romanul satiric al d-lui Agârbiceanu zugrăvește fidel această boliște politicianistă sub toate înfățișerile ei și până în cele mai nouă manifestări, reușind să se mențină de cele mai multe ori la o remarcabilă obiectivitate și nedegenerând în pamflet. Sub acest aspect cartea d-lui Agârbiceanu este parcă un comentariu necesar celor ce vor să se documentez asupra stărilor care au adus la măsurile nouă de refacere pe care trăim în zilele de acuma. Ea are prin urmare un foarte mare interes de actualitate, meritând să fie citită cu atenție.

Rezultă din lectura romanului *Sectarii* credința că partidele politice, prin inverșunarea demagogică a luptelor electorale, au stricat buna stare a așezămintelor țării și au pervertit proverbialele omenie a locuitorilor ei, ațâțând pe frați unul împotriva altuia, doar pentru profitul câtorva vântură-țară lipsiți de altă preocupare și porniți pe căpătuială în pofida naivilor care-i susțineau, dușmânindu-se adesea până la moarte.

Romanul d-lui Agârbiceanu a fost scris înainte de precipitarea evenimentelor politice din ultimul timp. Ceea ce înseamnă că scriitorul a avut cea mai justă intuiție a faptelor. Dacă scrisul său ar fi fost ceva mai îngrijit și ceva mai concentrat poate, cartea ar fi câștigat și mai mult în valoare. Și acum o întrebare indiscretă: cum se face că de o bucată de vreme mai în fiecare scriere a d-lui Agârbiceanu găsim câte un personaj cu numele *Ilarie* ?...

D. Sandu Teleajen este un romancier cunoscut cititorilor acestei reviste, cărora li s'a prezentat la timp celelalte două romane ale sale *Drumul Dragostei* și *Turnuri în Apă*. În aceste două cărți mai vechi cititorii au putut să găsească printre alte însușiri ale scriitorului și pe acelea de a zugrăvi cu înțelegere dragostea în diversele ei aspecte și mai ales de a înfățișa evoluția sufletească a personajelor sale cu deosebire a celor ce se desprind din Adolescență. Autorul s'a distins și ca un bun zugrăvitor de conflicte suf-

letești precum și ca un priceput analist al metehnelor omenești: vicii, patemi și obiceiuri.

Romanul *O Fată singură* este, spre deosebire de celelalte anterioare mai simplu, mai puțin încărcat și mai concentrat; poate de aceea uneori, rare ori dă și impresia fugară de neîndestulătoare susținere a unor episoade și momente din acțiune. Cartea povestește interesant, captivant chiar viața de luptă a unei fete vrednice, deșteaptă, cuminte și voluntară de a-și salva părintele căzut din cauza beției într'o boală care era să-l piardă și pe care o căutase singur în urma unei legături cu o artistă ce-l lasă cu un copil, bastard, pe care toți ceilalți ai inginerului Vornic și mama lor, îl vor uri. Numai Dandinuța, fata cea vrednică îl va iubi și-l va ajuta să crească făcându-se om de treabă. Acțiunea colaterală a romanului este dragostea întâiu tăinuită, apoi când fata scapă de greutățile mari, dată pe față, pentru Silviu, prieten din copilărie, cu care Dandinuța se căsătorește. Țesătura acțiunii se împlinește în cadrul întâmplării sociale din viața orașului mare, a Capitalei. În felul acesta romanul lui Sandu Teleajen cuprinde, pe lângă Ploeștii zugrăviți în *Drumul Dragostei*, și lângă Iași din *Turnuri în Apă*, aspecte din viața *Bucureștilor* și despre moravurile acestui oraș. În deosebi lumea copilăriei este și de data aceasta foarte bine redată de către autorul nostru. Și ceea ce e interesant de notat, pentru că scrierile de azi fac în privința asta excepție, romanul nu cuprinde nicio pagină în care să se răsfețe sexualismul.

Asta nu înseamnă nici de cum că tineretul nu poate găsi în romanul lui Sandu Teleajen o lectură atrăgătoare... Dimpotrivă! Printre dese neglijențe de stilizare pe care regret că trebuie să le subliniez în cartea aceasta, alături de câteva muntenisme ortografice curioase la Sandu Teleajen care este un scriitor atent, mă opresc mai ales la folosirea cu totul supărătoare a unui imperfect nefiresc limbii române care străbate povestirea dela un capăt la cellalt al volumului și pe care autorul va trebui să-l înlocuiască într'o ediție nouă. Iată un exemplu: *Intârzia*, inadins în sala de mese când se sfârșea de servit felul întâi. *Se prefăcea serioasă, tristă, își ocupa locul, se uita* numai în farfurie și mânca... de formă. *Știa* bine că zeci de ochi o priveau, că zeci de semne întrebătoare ar fi copleșit-o. Voia să întindă răbdarea colegelor, să nu le spună nimic, până târziu, când vor rămâne singure în paturi. Stratagemă *îi reușea* etc... Acest imperfect înlocuește astfel, supărător, fie prezentul fie un timp trecut care nu joacă rolul unei acțiuni de imperfect în nici un caz. Dacă această eroare „sistematică“ nu e conștienta folosire a unei forme pedante, condamabilă cu atât mai mult, atunci ea poate explica și celelalte greșeli de stilizare la care un scriitor ca cel de față ar fi trebuit să fie mai atent. Faptul că marea majoritate a scriitorilor de azi — lăsând la o parte neglijența la corectură a editorilor, care e o plagă rușinoasă la noi — maltratează limba, ortografia și gramatica, — a devenit intolerabil și e o dovadă patentă a lipsei noastre de civilizație. Nu e de mirare deci nici împrejuraarea că *agramatismul* a fost proclamat de o anumită critică subtilă

drept o nouă dogmă estetică, foarte explicabilă, foarte convenabilă pletorei de poeți imberbi de care se plângea și Kogălniceanu pe vremuri; dar profund regretabilă când e favorizată chiar de scriitorii noștri cu vază prin neglijența lor condamabilă.

Volumașul de versuri intitulat, cam pretențios *Trecerea prin alba poartă*, pe care d. Ion Șugariu a reușit să-l tipărească în condiții tehnice laudabile în editura librăriei Pavel Suru din București, cuprinde trei cicluri de poezii foarte diferite ca valoare. Nu știu dacă ați observat că tinerii poeți lirici de azi au obsesia acestei tripartitii a volumelor... E un lucru demn de reținut pentru originalitatea gustului vestimentar al liricei contemporane... Și ciclurile volumașului de față încep prin a fi pretențioase. Noroc însă ultimul ciclu, nu am timp să cercetez prea amănunțit de ce, se resemnează a se intitula mat: *Elegii*. Celelalte două se numesc așa: I. *Cu mine alături*. II. *Incantații pentru zâna mică*. Sunt în această cărțuie elegantă vreo treizeci de poezii, dintre care, s'o spunem neted, mai mult de jumătate sunt versuri proaste, lipsite de orice calitate artistică și estetică. Și cu toate acestea, spre bucuria autorului, restul se poate salva și... n'ar fi fost rău să selecționeze poetul singur poeziile. Nu știu de ce cred că tinerii poeți de astăzi ar face bine să se grăbească mai încet cu scoaterea volumului. Poate pentru că un volum prost e în stare să compromită și puținul bun ce-l poate cuprinde, fără putință de salvare. Dar avântul poetic de azi pe care-l putem măsura cu camioanele de volume pline de versuri mizerabile, dă năvala în mașinile cu meșteșugul lui Guttemberg și cer cale deschisă cu impertinență. E de mirare cum găsesc editori și uneori cum pot arunca banii pe hârtia frumoasă pe care cititorul, văzând-o împetrișată cu versuri pe mesele librăriilor, o mângâie duios oftând desnădăjduiți. Mi se pare că de aceea nu se mai citește azi poezie. Mi-a spus mie cineva zilele trecute un lucru ce acum îmi dă de gândit:

„Pare că nu aveți ce scrie nici dumneavoastră criticii de tot discutați în ultima vreme volume de versuri...”

Se vede că și în literatură este un fel de lege a lui Gresham: cartea proastă alungă pe cea bună! Așa s'o fi explicând și faptul că în țara noastră poetul, poetul cel adevărat chiar e socotit ca un om neros, încă! Și poate tot aceasta să fie și cauza pentru care gustul poetic evoluează la noi așa de greu. Eu cunosc oameni foarte serioși, culți și cu pretenții de gust — nu vreau să zic că din întâmplare sunt profesori înalți — care susțin și azi că *Sburătorul* lui Eliade Rădulescu e o capodoperă, că versurile zaharisite ale lui Bolintineanu — pe care marele istoric literar B. Lăzăreanu l-a scos din hala lui de vechituri din nou — sunt încântătoare. Am eu un cunoscut rafinat în gusturi, care nu mistue versurile lui Șt. O. Iosif — știți pentru ce? Pentru că sunt *Semănătoriste*. De sigur că d. profesor Iorga nu s'a așteptat să fie și această descoperire „estetică” a celor care l-au afurisit de a fi creiat „Semănătorismul”, după ce a făcut atâtea nelegiuri în cultura românească...

În schimb însă gustul de pe altă uliță estetică nu prididește să înghită toate năzdrăvaniile modei poetice celei mai recente. E clar deci că pentru orice profan poezia adevărată trebuie să fie căutată între exagerările acestor extreme. Numai cât mulți oameni speriați de ele au renunțat s'o mai caute. Astfel astăzi poezia este ocolită și hulită, pe nedrept. Există doar și acum poezie vrednică de luat în seamă.

Din versurile d-lui Șugariu merită o deosebită atenție ciclul *Incantații pentru Zâna mică*, în care aflăm oarecare autenticitate de simțire exprimată adesea cu destoinicie și unde sentimentul ia uneori avântări de odă în cântarea iubirii. Dintre cele opt „Incantații” nici una nu are însă o formă definitivă, fiecare prezentând imperfecțiuni diferite. Totuși ni se pare că în versurile acestui ciclu se poate găsi simțirea unui poet adevărat care, dacă nu l-ar înghesui graba, ar putea da lucruri mai temeinice. Următoarele versuri din cea dintâi Incantație amintesc prin factura lor Cântarea Cântărilor :

Izvor de munte, ochiu de căprioară,
E vorba ta curată și ușoară;
Și sânul tău mai crud ca frunza de alun,
Se gudură sub haină, mic și bun,
Ce mândră ești iubita mea, ce mândră ești!...
Nu-i zână în străbunele povești,
Nici holdă galbenă, nici lan de grâu,
Nici apă cristalină în părâu;
Nu-s pui de ciută, nici porumbițe gemene,
Nu-s flori de crâng, iubita mea, să-ți semene.

Cine poate tăgădui frumusețea acestor versuri? Dar și a celorlalte, din care respiră aprinsă flacăra dragostei pentru iubita care întrece toate frumusețile firii :

...n'am găsit umbră plăcută ca tine,
Nici șipot de apă, cu flori cristaline,
Mai clar ca privirea din ochi-ți de vară;
Nici urmă ușoară,
De cerb sur și tânăr, mai mică, mai lină,
Mai nebănuită ca urma ta, zână.
Piciorul tău sprinten mai alb e ca neaua,
Mai tare ca prunul sălbatic din codru;
Iar coapsele tale de cer și lut beau a
Pământului zeamă.
Și- gliei putere aprinsă. Nu-i modru, (expresia e silită: pentru rimă!)
Iubirii dând vamă,
Să guști tot avutul de vis și de vară,
Pe care-l ascunde-a trupului cămară;
Nu-i pană să scrie,
În versuri întreaga-i de-avânt poezie
Nici ochiu să cunoască
Făptură ca tine, frumoasa mea zână,
Pe dor și pe gânduri de aur stăpână. (Incantația a II)

Aceeași simțire îmbătăită de farmecul iubitei o răsfrâng și versuri ca acestea :

Mâna ta, care cunoaște crinul,
Și care s'a mbătat de cristalinul
Murmur al izvoarelor de munte,

Să fie vorbelor deslănțuite, punte;
 Iar părul tău mai negru decât miera din pădure,
 Să se răsfire pentru gândurile sure.
 Să ciugulească 'n palmă sânii tăi,
 Așa ca niște pui de porumbei
 Și gura ta să 'nsemne steme noi,
 În rândurile cu aromă de trifoi;
 Să fie diminețele din carte (!) și din mine,
 Mai limpezi decât miera de albine;
 Dumineca surâsului bogat, să crească,
 În geamuri de poem : mușcată îngerească... (Incantația a VII)

Frăgezimea sentimentului tumultuos e trecută în muzica domoală a versurilor pline prin mijlocul înflorit al imaginilor din natura care le împrumută un iz pastoral oarecum, primăvărat. De aceea cele câteva „originalități” de vocabular din *Incantația a VIII* sună fals și degradează și unitatea poeziei și delicatețea simțirii, care se afirmă în dorința iperbolică, frumos spusă, la începutul poemei:

De gâtul tău cu mlădieri de humă
 Aș vrea, ca Dionis, s'atâră pământul:
 Un mic mărgăritar...
 Viața-i s'o adun într'un pahar
 Și să ți-o 'ntind când se ridică 'n spumă,
 Ca berea sau ca vinul de Champagne,
 În cupe de cristal. .

Ce rost au, mai la vale, „spațiile gri”, „Buzele neșterse cu șervetul” și mai ales asemănarea bătărană din aceste versuri:

...Și,
 Să mă 'ntind cu ochi de animal, (brh!)
 La sânul tău de holde pline 'n rod...etc.

E de neînțeleles cum îi pot scăpa unui poet care dă dovadă de duioșie, de grație și gingășie în simțire astfel de grosolănii, care nu pot fi decât ori lipsă de control — ceea ce e foarte regretabil pentru un artist al cuvântului, — ori tendință de aruncare cu praf în ochii cititorilor ceea ce e un fel de găinărie ieftenă ridiculă. Iată cum se termină dorința versurilor de mai sus:

Să strâng la piept pământul neschimbat și mic,
 Și beat, să sorb viața pic cu pic,
 Din colțul buzelor neșterse cu șervetul...

Ei! Vedeți? Imaginați-vă acum iubita poetului nostru, pe care fantazia lui o gătise pretențios dar falnic cu mărgeaua pământului, căreia-i închinase viața lumii întregi în cupe de cristal, închipuiți-v'o în brațele poetului beat care-i soarbe din colțul buzelor „neșterse cu șervetul”... Ce grozăvie!

Se mai pot cita din volumașul acesta de versuri următoarele bucăți: sonetul *Inviere, Primvară*, (care e totuși puțin cam retorică), *Tăceri, Îți amintești?* (din care jumătatea din urmă are versuri frumoase), *Rugăciune pentru soare*:

Doamne,
 Dă-mi soare, dă-mi soare, dă-mi soare
 Tot gândul meu tot trupul meu,
 Tot sângele turnat în vine și în carne,

Țășnește azi infierbântat și dornic :

Soare,

Dă-mi soare, Doamne. . etc.

Sentimentul se exprimă aici isbucnitor. aprins cu însetare de viață. Dar poezia își pierde frumusețea prin câteva stângăcii și imperfecțiuni din cea de a doua parte a ei (lilial, misogin), care puteau fi ocolite.

Poezia finală din acest volum mi se pare mai desăvârșit realizată, prin firescul expresiei simple și de o sinceritate vădită. O citez întregă :

Acum,

Lasă-mă să mă opresc, aici, în drum,

Să-mi scutur praful de pe haine, de pe mâni,

Să sorb și eu un strop de aer proaspăt în plămâni

Și setea buzelor uscate să mi-o stâmpăr, pe un ban,

Cu vin din cel mai de-al vostru, la un han,

Să fiu și eu ca voi un simplu om

Și, părăsind un pic al visurilor albe dom,

Să-mi fac cu voi la braț o mică poză

Și să vorbim despre viață azi, în proză;

Căci prea m'am obosit pe-acolo printre nori

Și prea mi-a fost și mie dor de voi, de muritori,

Prea lungă-i, printre stele, alba cale.

Să nu aștepți din când în când și drumuri mai banale;

Deaceea, prieteni buni, eu visul azi mi-l las

Și fac, cu voi alături, un popas,

Iar mâne, când va fi pe-aicea prea mult fum,

Cu gândurile mele 'n spate, voiu porni din nou la drum.

(Cântec pentru întâiul popas).

Față de celelalte două piese ale volumului care au uneori versuri mai frumoase, aceasta este mai lipsită de impurități și mai unitară. Este drept așadar să spunem că d. Șugariu are talent. Dar atât nu e destul pentru ca să fii deplin mulțumit cu realizările acestui talent de până acum. Poetul are nevoie de desăvârșirea puțințelor sale de realizare. O muncă continuă, atentă și neobosită, o lectură bogată și o îmbogățire harnică a experienței sale în tărâmul valorilor spirituale îi poate mlădia darul de care dă dovadă acum.

Poetul I. O. Suceveanu din Mediaș publică în editura Lanuri de acolo un nou caet de versuri intitulat *Vibrări*. Cititorii noștri își amintesc cele spuse la această cronică în Mai 1937 despre caetul anterior de versuri al d-lui Suceveanu: *De pe dealuri uitate*. Cu oarecare ușurință în exprimare, cu puterea descriptivă cunoscută, cu predilecție pentru versul aproape clasic ca formă, ceea ce arată oarecare evoluție față de volumul anterior, poezia d-lui Suceveanu a evoluat mai puțin ca preocupări și inspirație și nu se diferențiază de sentimentele uneori banale, alteori interesante ale liricei noastre actuale. Adesea versul este prea neted în răceala lui ce nu poate fi înlăturată de un retorism vag în sentimentalismul lui pseudo idilic :

Vină,*) Ileană,*) să plivim pădurea de-amintiri. . .

sau: Culcă-ți Ileană (tot fără virgule!) urechea la pământ

Să-mi ascuți inima cum toacă de utrenie. . .

Orî: Ileană, (de data aceasta Ileana e urmată de virgulă) sărută florile dimineața, pe rând,

Jeluește Ileană soarele bolnav. . . Câmpu-i plin de chipul tău, Ileană. . . [etc.

*) În textul original lipsesc virgulele. . .

Toată jalea asta împărtaşită rusticei muze a poetului este de o banalitate... vibrantă. Nimic din erotica d-lui I. O. Suceveanu, dar absolut nimic nu ne poate ridica deasupra banalității și platitudinii, ceea ce este foarte întristător. Poetul s'a grăbit să scoată încă un caet de versuri. Ar fi făcut mai bine să asculte sfaturile binevoitoare ce i s'au dat cu prilejul celui dintâiu și să lase prin revistele care i le-au publicat mai toate versurile de acum, încercând să-și instruneze lira cu mai multă putere și controlându-și mai sgârcit producția lirică... Trebuie să se convingă și d. Suceveanu că se lasă furat de cuvinte și asocieri, printre care se rătăcesc reminiscențele vocabularului care a început să se cam ferfețească din lirica noastră tânără: glasul tăcerilor, visuri de liană, cum cântecul (pentru evitarea cacafoniilor) drumul stelar...

Din tot caetul acesta de versuri cred că trebuiesc reținute ca fiind ceva mai răsărite prin simțirea lor adevărată doar patru poezii: *Scrisoare molifiilor*, *Ne cheamă pădurea*, *Primăvară mică*, și poate, pentru ușoara melancolie de cântec, *Toamnă*. În colo, deși găsim versuri bune, câteva șlefuiți formale vrednice de laudă, poezia, poezia e absentă. Și aceasta foarte adesea din pricină că poetul însuși este substituit prin sugestii ce trebuiau uitate ori prin reminiscențe care n'au vrut să dispară și care-i copleșesc eul său propriu pe care-l caut cu strădanie și abia-l întrezăresc neclar, nebulos, neînfriripat, lipsit de contur!

Chiar *Scrisoarea molifiilor* sună puțin cam străin, deși e o poezie frumoasă:

Vouă, molifiilor și gorunilor,*) vă trimet salutul.
Cred că vă mai amintiți de mine.
Știți, nopțile acelea senine
Când vântul în pletele noastre 'și ascundea sărutul!

Rogu-vă, Prieteni,*) cu pălăria peticită de lună:
N'ați găsit copilăria-mi rătăcită prin iarbă?
Regretele în pieptu-mi au început să fiarbă
Și n'am avut de-atuncea zi bună.

Toate bucuriile le-am uitat la voi în frunzar
Și drumul dintre noi se lungește mereu.
De-ați ști,*) fraților,*) cât mi-e de greu
Să-mi port fără voi gândul hoiner!

Numai Dumineca vă simt aproape ca răsufarea mamei
Când mă rog pentru sărbătoarea noastră.
Mi-au scris fagii că una este suferința voastră,
Și că pe culmi se zăresc luceferii pe albastrul năframei.

Iată și sentimentul grațios al naturii exprimat în versul cântăreț și plastic al poeziei de altă dată:

Pe crăcuță de alun
Turturele basme spun.
Florilor din crâng se 'nchină
O albină.

Umbre noi de liliac
Înfloriră 'n prag sărac.
A crescut vârtej de soare
Prin răzoare.

Grădiniță de sulfină
Înecată-i în lumină
Împletiri răchita saltă
Peste baltă.

Primăvară, visuri crești
Pe tălpițe la ferești
Și pe rug de bănucei
Pe alei.

(Primăvară mică)

*) V. nota precedentă!

Citiți și *Toamnă*, care are frumuseți gingașe!

Cerul pune noaptea vâl pe albăstrimi...
...Zilele bătrâne și pustii cresc ascunziș melancolii...
...A căzut o frunză moartă de gorun
Unde-mi pribegești tu, gând nebun?
S'a mișcat în nuc o floare de aramă.
Unde depărtările te cheamă?

Iată și această strofă plastică, plină de viață, din *Mlădieri*:

Legănări de holde ți se prind în șolduri
Când ca o Domniță scuturi sub picioare
Unduirii de sălcii plângătoare
Și pe umeri ceru'l prinzi în bolduri.

Atât!...

Tâmples in Flăcări (să nu se citească cumva: *Temple..!*) se cheamă volumul de: *poeme* cu un autoportret a dlui Victor Măgura, care este, cred, cheferist. Este și poet, desigur. Cam accelerat uneori, altădată chiar expres; dar poet. Iată:

Pe fundalul acestui block-haus
imens
numit fantezie
te profila clar ca o melodie
a vienezului Strauss.

A!

Strauss?

Dar ce incolor!

ziceai

și lucrul e cert:

e cel de pe urmă concert

Și surldeai ușor.

Eu te priveam livid
(sau poate în taină-am zâmbit)
Erai pentru mine un mit
O Ană 'ngropată în zid

Te auzeam cum cântai
destinul tău violent
Nu știu pe ce instrument:
pe crivăț? pe harfă? pe nai?

Eu te priveam:
Ce trist, să nu'nțelegi un bob!
Cum poate un astfel de snob
Să aibă tâmples de — artist?

Dar mai apoi

într'o zi

Te-ai refugiat în păduri
În liniștea grea să-ți injuri
idolul drag: Debussy

Intr'o colibă de sat
neliniștiți te văzum
coloană înaltă de fum
cu suflet de trup desbrăcat

Lirica ta nebună
: m înțeles-o îndată
privind tâmpla incendiată
de flăcări albastre de lună

Și-am încercat să rup
vraja aceea haină
culegând bolnava lumină
depe'ntristatul tău trup.

(Tâmples in Flăcări)

Aceasta ar fi o poezie accelerată. Iată și o strofă de poezie... expresă. (Dacă vreți, chiar „expresionistă“!):

Nu! Nu! șoptește vântul pe arginzi izvoare
Și corbii nopții strigă înfricoșăți: nu! nu!
Nu! geme și ecoul pitit sub stânci de sare
pândesc din umbră demoni și ellele-s tabu.

(Miez de noapte).

Toate sublinierile sunt ale autorului.

Este caracteristică pentru sinceritatea-i modestă autoconfesiunea din această strofă a *poemei Scrum*:

Vă pare curios că scriu fără punctuație ?
Dar vedeți
eu n'am învățat a citi și a scrie
Știu să citesc numai în stele
și nici o constelație
n'are până 'n prezent ortografie

Rezon!...
Sau alta :

Adio măscărici de circ și saltinbanci
Voi sunteți triști și-ades frumoși sub fard
(Cine n'a văzut santinele strivind sub bocanci
luna
portocală căzută sub gard ?)

Numai voi ați înțeles (și femeile goale
lunecate sub mese în orgie de coarde)
ochii mei incremeniți pe culmi astrale
și flacăra de lună ce 'n suflet imi arde

Pentru voi scriu aceste ultime strofe
să le citiți când veți fi bolnavi ca mine acum
când veți fi 'nsetați de mări și catastrofe
și flămânzi (ca Arghezi) de scrum.

Aș mai scrie ceva dar n'am pe ce scri
(hârtia s'a scumpit grozav la fabrica Letea)
Sunt bolnav

Fluviul ce-a înghețat peste noapte desigur n'ar fi
reușit să-mi stingă febra și setea.

După cum se vede, talentatul poet asigură viitorul de aur al literaturii românești.

Ultima strofă a volumului ne spune :

...Inșă eu voi spune deschis :
n'am voit decât să vă mint
Nici un acord de argint
Nici o petală de vis.

Cel puțin poetul e sincer, ceea ce e mare lucru !

Ca încheiere, vom spune că acest volum, deși poartă data Iași 1938, s'a editat de către tipografia „Ligii Culturale” și Așezămintelor dela Vălenii de Munte...

Poetul Adrian Maniu prefătează placheta de versuri, *Infloriri*, a dlui Corneliu Sav, apărută în editura Fruncea dela Timișoara, fără a spune nimic însemnat și care să-l oblige !

Versuitorul „Fruncei” scrie versuri curățele și care curg ușor, uneori recurgând la rime ieftene sau la expresii care sunt neclare, câteodată cercând să se ridice la reflecții care nu sunt susținute mult timp.

Versurile acestea simpatice sunt adesea fără adâncime ori căldură destulă. Doar odată o slabă bură de neliniște se înfiripează în aceste rânduri :

Copilăria mea
Am regăsit-o astă noapte
Intr'un sat
Cu drumuri mici
Boltit de rândunici

Bordeie de pitici
Cu strașine de stof
Și geamuri de burduf

Copilăria mea
N'a fost decât o stea
Ce-a licărit aici,
Pe-acest crâmpeiu de cer
Boltit de rândunici.

Copilăria mea
De prunc desculț
Păzind boboci de rață,
Ani mulți
M'au despărțit de ea
Și m'am schimbat la față,
Acum
Când mi-a ieșit în drum
Măntreb: ce vrea?

Precum se vede frământarea poetului nu spune mare lucru. De-altfel nici autorul acestor Infloriri n'are pretenții prea mari. El își caracterizează singur versurile astfel:

Versurile mele —
Bune, rele —
Nu sunt stele,
Nici mărgele,
Sunt grele —
Cioplite din săpă,
Sufletul meu de țaran le adapă.

Mâna mea
Abia acuma le scrie,
Dar ele-au crescut în mine —
Senine
La coasă
La cules de vie —
Și cine mai știe...
Câte a lăsat prin fâneată,
Sburate cu cârdul prin ceață,
Moarte cu florile'n deal,
Pierdute pe miriști în goană de cal,
S'au stins, cu lumnile 'n cer,
Și câte-au rămas,
Azi îmi cer,
Să le scriu
Cum știu

(Infloriri).

Sau această mărturisire finală:

Tot ce-am scris
Cu sufletul deschis —
Să nu strici
Cititor, cu gândul,
Că fiecare vorbă-i ruptă
Din rândul
Vieții mele
Aripile ce-am aninat
S'au sfâșiat
În stele.

(Incheiere)

Se poate găsi și în bucata intitulată *Oglindă* o scurtă reminiscență a copilăriei prinsă limpede. Deasemeni o notație pastelică nocturnă în versurile ușoare din *Seară*, care spre sfârșit are o nuanță de finețe. S'ar mai putea găsi, pe ici, pe colo versuri reușite. Dar autorul nu s'a regăsit pe sine încă fiindcă nu a găsit un fâgaș

personal pe care să se îndrumeze. De aceea unele înrâuriri străine apar supărătoare, de pildă cea a lui Cotruș în poezia *Părinți*, care altfel este o piesă interesantă. Se cuvine să arătăm un cuvânt de laudă editorului acestui volum, dlui ing. Nicolae Ivan, care a dat dovadă de ceea ce poate realiza tehnic o tipografie și o editură din provincie.

O altă plachetă de versuri ne este trimeasă dela Iași: *Licăriri de stele* semnată de d. Petru Stati. Broșura face parte din colecția „Cuget Moldovenesc”.

Sub acest titlu cam romantic, se găsesc versuri de factură clasică, care exprimă adesea sentimente imbibate de romantism tineresc, în special sentimentul erotic. În genere versurile dlui Stati sunt corecte și muzicale. Ba, câteodată muzicalitatea lor amintește cântări străine, sunetul poeziilor lui Eminescu, chiar a poeziilor lui Gr. Alecsandri și al altora.

Volumașul cuprinde trei cicluri: *Credințe*, *Mărturisiri*, *Gânduri și priveliști*. Cel de-al doilea ciclu mi se pare mai interesant, atât prin intimitatea simțirii, care dă poeziilor lirice erotice oarecare sinceritate mai spontană ce se ghicește și'n mlădierea mai firească a versului, măsurat după normele clasice cât și în vioiciunea ce o împrumută fantazia mai aprinsă expresiei. Vom sublinia din ciclul acesta bucățile următoare: *Reîntoarcere* (sonet), care ar fi ca formă perfect, dacă ultimul vers n'ar avea lipsa de individualitate ce o are; *Furtună*, în care sunt și versuri frumoase și se află și o simțire bine rotunjită, dar forma versurilor e puțin personală. Iată două versuri frumoase:

Fântânile simțirii de chipul tău sunt pline,
Când mă cobor cu teamă, privind în adâncimi

Totuși expresia ca: „inima-mi pustie” și „vedem prea bine” arată nedestoinicie și prozaism. *Vers elegiac*, *Priveag*, *Păreri de rău*, *Gânduri de Toamnă*, *Clar de lună*, *Inchinare*, *Romanța Mânilor*, *Supremul Dar*, sunt piese din acest ciclu, care merită să fie menționate pentru frumusețile ce le au, deși nici una dintr'însele nu oferă o desăvârșită realizare.

Iată, ca pildă, un fragment din *Gânduri de Toamnă*:

Cu umeri de zăpadă, cu ochi prelungi și mari (Veți recunoaște că aceste expresii sunt uzate!...)

Un crin candid, eteric în drumul meu răsari.

Garoafa gurii tale și sărutări de rouă
Deschid gândirii mele scilipiri de lume nouă.

În dulcile volute, în mlădierea ta
Sunt linii de-alabastru ce nu le voi uita,

Plutire-aeriană, arc marmoreu, ninsoare,
Tu-mi saturei setea-mi multă, de formă și culoare.

În clipele acelea sunt cântec, sbor și-avânt.
Tu-mi dai despresurarea dorită, de pământ.

Când peste ierni de suflet apleci priviri senine,
Zidesc din léspezi clare, un templu pentru tine.

Nu se poate tăgădui în aceste versuri o sensibilitate reală, deși este ceva „neautentic“ în exprimarea lor și aceasta e tocmai forma. De aceea ele, ca de obicei toate poeziile acestui autor au o lipsă de artă vădită. D. Stati va trebui să caute o expresie inedită simțirii sale: numai așa se va ridica peste nivelul celor fără individualitate proprie dintre acei care „versuesc“ azi. Ineditul care-l găsim în versurile domniei sale este fragmentar. Aceasta dovedește că avem aface cu un scriitor dotat ce nu și-a aflat încă formula lui personală. Fără acest lucru nu există însă operă de artă. Astfel în *Romanța Mânilor* lipsa de tratare personală a subiectului te face să-ți amintești de Anghel. Iată versuri care dovedesc asta:

O strângere de mână atâtea poate spune
Dar cine-i înțelege vorbirea ei bogată
Sunt mâni — lujeri de floare — așa cum niciodată
N'ai mai văzut în viață, mai limpede minune... etc.

Sunt și alte muzicalități ce-și păstrează ecoul în sunetele și ritmica versurilor dlui Stati. Cunoscătorii poeziei românești le vor identifica ușor, citind cu urechea încordată versurile domniei sale. Se mai pot cita următoarele poezii: *Elegie*, *Cântului meu*, *Destin...*

D. P. Stati a mai publicat, ne spune nota dela sfârșitul volumului, *Interpretări din lirica latină* (Bălți 1935); *Icoane de lumină* (Iași, 1936); *Strofe pentru veac nou*, (Iași, 1937) și o poemă dramatică *Spre viitor*, (Bălți, 1932). Nu cunoaștem aceste scrieri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În ultima vreme s'a întâmplat la noi în Ardeal, am putea spune, o minune: un om bogat d. Miron Neagu dela Sighișoara, a ascultat îndemnul poetului Emil Giurgiuca să-și pună banii în folosul literaturii tinerilor scriitori. Știm că gestul acesta, care-l va lega pe editorul dela Sighișoara de istoria literară a vremurilor noastre, a găsit pe lângă înțelegerea ce o merită și unele nesocotite bârfeli. Ne place însă a spune de aici dela revista în care urmărim producția literară actuală că fapta dlui Neagu va da roade. Vor apărea în această editură românească pe care trebuie s'o sprijine fiecare cititor conștient de măreția gestului făcut, scrieri pe cari le socotim reprezentative pentru scrisul românesc de astăzi. Cititorii care le vor urmări, ne vor da dreptate.

Deocamdată Editura Miron Neagu a publicat *Maree*, roman de Vladimir Vecerdea și *Cântece de Pierzanie*, (col. „Abecedar“) de Mihai Beniuc. Despre poezia lui Beniuc ne-am rezervat comentarea pentru un nr. viitor al revistei. E util să spunem însă că editorul a început cu un volum de versuri al unuia din poezii tineri cei mai talentați din Ardeal și că volumul lui Mihai Beniuc a fost întâmpinat cu multă înțelegere, înregistrând un frumos succes de librărie, ceea ce ne face să îndemnăm pe cititori să se grăbească să și-l procure.

Trebuie să spunem apoi că faptul săvârșit de editorul Neagu ale cărui cărți au o înfățișare occidentală, este pentru o editură de provincie un lucru vrednic de laudă. Acest fapt mai înseamnă do-

rința de afirmare a literaturii locale: este regionalismul pentru care ne înscriem la luptă bucuroși și fără nici o rezervă.

Vladimir Vecerdea este un pseudonim al profesorului de fizi-co-chimice V. Vasiliu. Nu se aștepta nimeni la această infrafracțiune a colegului nostru, căruia, mărturisesc, nu-i bănuiam aplecări literare! Numai pentru Giurgiuca, acest descoperitor de multe lucruri nouă, a dibuit mâncărirea de condeiu a colegului nostru. Vl. Vecerdea, cum e de așteptat la un om de știință, scrie simplu și firesc. Romanul domniei sale surprinde viața unor școlari din târgurile Moldovei de sus și familiilor lor, puțin înaintea și în timpul războiului precum și îndată după războiu. Este bine prinsă psihologia tineretului adolescent, bine surprinsă atmosfera de neliniște apăsătoare a războiului așa cum se răstrângea înapoia frontului, precum și urmările nemijlocite ale marelui uragan. Cartea *Maree* se citește cu interes și poate fi pusă chiar cu folos în mâna școlarilor despre viața cărora se află pagini istețe într'nsa. D. Vl. Vecerdea va evolua desigur, se va maturiza și se va adânci, dacă va stăruii pe calea literaturii care răsplătește totdeauna înfăptuirile de valoare.

Nu este greșit să spunem că un nou volum a lui Mihail Sadoveanu trebuie socotit ca un eveniment literar. Însă diversitatea scrisului acestui maestru al literaturii noastre este atât de mare, încât trebuie să atragem atenția cititorilor că noul domniei sale volum, *Valea Frumoasei*, e bine să fie citit cu liniște ca și cum ai urmări frumusețile unei excursii în mijlocul naturii. Cartea face parte din seria acelor volume în care maestrul Sadoveanu înfățișează frumusețile acestui pământ românesc, cu specificul lui pitoresc geografic și etnic. Nimeni nu știe să le vadă așa de bine și să ni le transmită cu atâta pricepere captivantă ca Sadoveanu. De data aceasta scriitorul poposește prin munții Ardealului, însoțit de doi buni prieteni de vânătoare și de pescuit. La Valea Frumoasei, în Hunedoara, Sadoveanu își poartă ochii săi de cercetător neobosit al frumuseților țării cu aceeași iscusită iscodire ca și în munții Neamțului ori pe valea Bistriței Moldovei, pentru că sufletul lui simte chemarea eternă a graiului acestui pământ care-l recunoaște pretutindeni. După ce ai citit paginile înfiorate ale cărții, dacă știi să amâni icoanele din fuga lor, simți părerea de rău că n'ai fost și tu acolo; deși chiar de-ai fi fost, ar fi trebuit să ai privirea poetului și strânsa lui înțelegere pentru tainele firii. Oamenii și locurile au atras totdeauna pe scriitorul nostru. El a și dat unui volum care promite să facă serie titluri de *Oameni și locuri*. Totuși scrisul lui Sadoveanu dela acel volum s'a îmbogățit și s'a împlinit. Cine vrea să știe cum, citească *Valea frumoasei!*

ROMULUS DEMETRESCU

ÎNSEMNĂRI

Editura Miron Neagu dela Sighișoara a lansat o serie de cărți, între cari un roman (*Maree de Vladimir Vecerdea*), un volum de poeme (*Cântece de pierzanie de Mihai Beniuc*), un volum de recenzii (*Pe margini de cărți de Octav Șuluțiu*), și volumul de nuvele *Hanul Roșu* de colaboratorul nostru V. Beneș. Dar tot în cadrul acestei harnice edituri se desfac și volumele de versuri *Anotimpuri de Emil Giurgiuca* și *Soliloquii de G. Boldea*. După cum se poate convinge oricine a urmărit revistele literare, la această editură semnează numai autori tineri, dar talentați, pe care, cu excepția lui Octav Șuluțiu, nu-i mai găsim în cataloagele niciunei edituri din țară. E un curaj acesta dar și un merit al întreprinderii grafice dela Sighișoara. Cu atâta însă am spus prea puțin. Invităm pe oricare bibliofil se urmărească și să compare condițiunile tehnice cu care se prezintă editura sighișoreană. Sunt, într'adevăr, de-un gust și de-o îngrijire, în fața cărora cel puțin de-o vreme încoace, cărțile tipărite de către editurile — mamut din Capitală, ni se pare o rușinoasă maculatură. Tragem această concluzie fără nici o ezitare și ne grăbim a adauge că, în afară de Fundațiile Regale, nicio veche și mare editură românească nu și-a înțeles misiunea. Ce au făcut ele în cele două decenii de renaștere românească?! Au strâns averi colosale, au înălțat palate, au profitat de câștiguri enorme din manualele de școală și din reeditarea în milioane de exemplare a clasicilor, care în vremea lor au dus o viață de privațiuni... Editurile fără excepție au fost absente dela sbuciumul care înalță și frământă un neam prin carte și publicațiuni. La toate popoarele din jurul nostru editurile întrețin sau sprijinesc larg revistele existente, urmărind cu atenție talentele în formație. Ce sacrificii au adus editurile românești sub acest raport, nici să nu mai cercetăm. Li s'a creat o săptămână a cărții patronată de cele mai înalte personalități ale țării și editurile, prin nepriceperea, prin foamea exclusivă de arginți, au degradat-o, vai, în o ocaziune de a-și desface maculatura colbăită din depozitele altor vremuri. Examinați-le prospectele și veți descoperi, cu stupeoare, că Lucian Blaga, Emil Cioran, Constantin Noica sau Emil Giurgiuca, n'au găsit editori în România, că au trebuit să-și imprime opera pe cheltuielă proprie. Nu constituie aceasta o rușine a vremii de azi? Să amintim cărțile și autorii căutați și preferiți de către editorii români în ultimul deceniu? Dar chestia aceasta e în legătură cu reacțiunea justificată a nației întregi, determinând cruciada literară a lui N. Iorga. Într'adevăr, editurile noastre ar trebui să-și revizuiască activitatea și planul de acțiune... Între astfel de condițiuni, răslețele inițiative provinciale, cu atmosfera de idealism și prospețime, ca editura Miron Neagu dela Sighișoara, merită toată atențiunea, toată încurajarea din partea publicului cititor și a tuturor înamorațiilor de frumosul răspândit prin carte...

„În poezia lui Goga este structura poeziei lui Eminescu, dar astfel acoperită încât abia se bagă de seamă. Goga e acela care a intuit mai bine geniul poetului „Doinei” și a știut să-l continue cu materie nouă. Și Eminescu și Goga cântă un inefabil de origine metafizică, o jale fără motiv, de popor străvechiu, îmbătrânit în experiența crudă a vieții, ajuns la bocetul ritual, transmis fără explicarea sensului. De aceea poezia lui Goga este greu de comentat, dar ea e cu mult deasupra goalelor cuvinte, de un farmec tot atât de straniu și sguduitor. După Eminescu, Goga este fără îndoială întâiul poet mare, din epoca modernă și plin simplitatea aparentă a liricei lui sortit să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulțimii, poet național totdeauna și pur cași Eminescu. Niciodată moartea unui om n'a produs mai multă durere unei nații, niciodată un om n'a fost mai iubit. Prin Goga suna glasul nostru cel mai dinăuntru, vechimea însăși a poporului nostru”. (G. Călinescu).

Între numeroasele cărți și reviste primite în ultima vreme, menționăm „Pe margini de cărți” (recenzii), semnate de Octav Șuluțiu valorosul și eruditul cronicar literar al *Familiei*, „Replici” (cugetări) de Const. Riuleț, „Pedagogi români contemporani” de Dr. H. Brandsch, trad. de V. Beneș, „Fenomenul românesc sub noi priviri critice” (studii și comentarii) de Al. Dima, „Mări de fum” (versuri) de V. Spiridonica... De luna cărții a acestui an Fundațiile Regale anunță o serie de cărți prețioase, între care volumul de nuvele „Urcan bătrânul” al regretatului și neuitatului nostru camarad, Pavel Dan. Va fi evenimentul literar de proză a acestui an...

TEODOR MURĂȘANU

